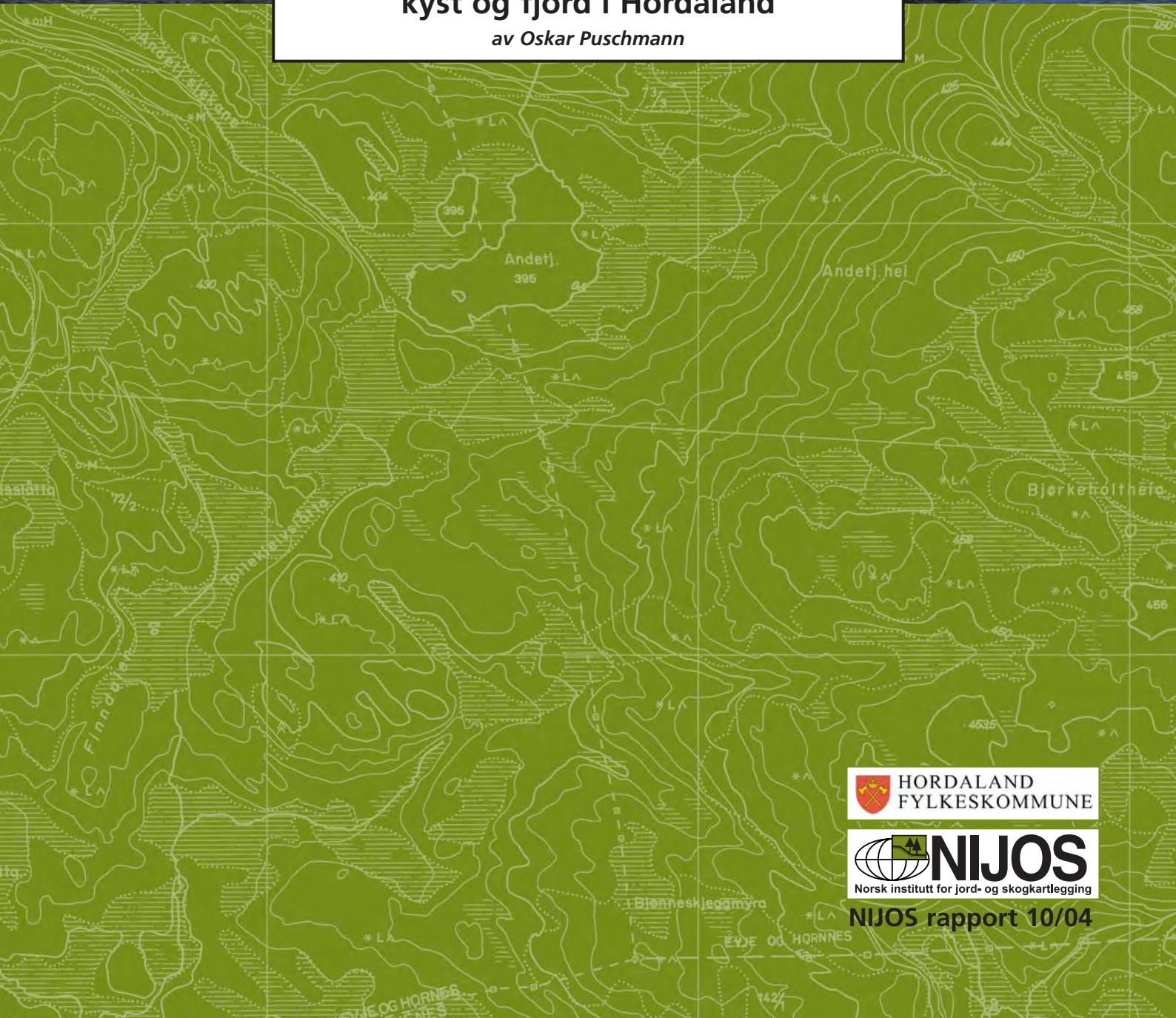

**Landskapstyper langs
kyst og fjord i Hordaland**
av Oskar Puschmann

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

av

Oskar Puschmann

Forsidefoto: Oskar Puschmann
Fedje i Hordaland.

Tittel:	Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland.	NIJOS nummer: 10/04
Forfatter:	Oskar Puschmann	ISBN nummer: 82-7464-326-7
Oppdragsgiver:	Hordaland fylkeskommune	Dato: 15.11.2004
Fagområde:	Landskap	Sidetall: 94 + vedlegg
Utdrag: Prosjekt ”<i>Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland</i>” har som mål å gi et mer regionalgeografisk innhold til begreper som <i>kyst-</i> og <i>fjordlandskaper</i> i Hordaland. Sentralt her er hvordan romvirkning og skala varierer langs ulike typer sjøvendte områder, og hvordan dette påvirker både identifisering og avgrensning av ulike landskapstyper. I den anledning er det utført en inndeling av totalt 272 ulike landskapsområder, og disse er avgrenset og digitalisert på kartgrunnlag 1:50 000. Disse 272 landskapsområdene har dannet grunnlag for en inndeling og klassifisering av 18 ulike landskapstyper – fra ytterste holme til innerste fjord. Hoveddelen av rapporten presenterer disse 18 ulike sjøvendte landskapstyper i Hordaland fordelt på, og tilpasset fire landskapsregioner i NIJOS sitt nasjonale referansesystem for landskap. Essensielt for både de 18 landskapstypene og de fire landskapsregionene er en beskrivelse av de seks hovedland-skapskomponentene som til sammen danner et områdes landskapskarakter. Disse er <i>landskapets hovedform, landskapets småformer, sjø og vassdrag, vegetasjon, jordbruksmark og bebyggelse og tekniske anlegg.</i> De 18 landskapstypene er: I landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet: LT-20-T1 <i>Åpent hav fra fastland eller store øyer</i>, LT-20-T2 <i>Åpent hav fra den ytre skjærgård</i>, LT-20-T-3 <i>Ytre Skjærgård</i>, LT-20-T4 <i>Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap</i>, LT-20-T5 <i>Våg- og smalsundlandskap</i>, LT-20-T6 <i>Småfjord- og storsundlandskap</i> og LT-20-T7 <i>Brede fjordløp og åpne fjordmunninger.</i> I landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet: LT-21-T1 <i>Brede fjordløp og fjordmøter</i>, LT-21-T2 <i>Middels brede fjordløp</i>, LT-21-T3 <i>Småfjord- og storsundlandskap</i>, LT-21-T4 <i>Småvåg- og smalsundlandskap</i> og LT-21-T5 <i>Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap.</i> I landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet: LT-22-T1 <i>Brede fjordløp og fjordmøter</i>, LT-22-T2 <i>Middels brede fjordløp</i> og LT-22-T3 <i>Trange og dyptskårne fjordarmer.</i> I landskapsregion 23 Indre bygder på Vestlandet: LT-23-T1 <i>Brede fjordløp og fjordmøter</i>, LT-22-T3 <i>Middels brede fjordløp</i> og LT-23-T3 <i>Trange og dyptskårne fjordarmer.</i>		
Andre NIJOS publikasjoner fra tilsvarende landskapsprosjektet: Puschmann, Oskar. 2001. ”<i>Landskapstyper langs kysten av Aust-Agder kysten</i>”. Rap. 02/01		
Emneord: * Nasjonalt referansesystem * Romlig inndeling * Landskapstype beskrivelser	Keywords:	Ansvarlig underskrift: _____ Geir-Harald Strand avd. dir.
Pris kr: 240.- kroner		
Utgiver: Norsk institutt for jord- og skogkartlegging Postboks 115, 1430 Ås Tlf.: 64949700 Faks: 64949786 e-mail: nijos@nijos.no		

FORORD

Kyst- og fjordene i Hordaland har både internasjonale, nasjonale og regionale landskapskvaliteter. Samtidig er de sjønære områdene svært varierte mhp. naturgrunnlag og visuell form. Landskapene er også svært ulikt påvirket av menneskelig bruk. Mest avgjørende for utvikling og status er dimensjoner som ytterkyst - innland, vei - veiløst og sentrum - periferi. Dette er også faktorer som har medført at landskapsområder som i utgangspunktet er *like*, i stadig større grad utvikler seg forskjellig.

I senere tid er det også blitt betydelig oppmerksomhet omkring de kulturlandskapsverdier som et aktivt jordbruk forvalter. Her har utviklingen lenge vært omfattende nedlegging av mindre gårdsbruk, men også av større gårder med en avsides beliggenhet. I enda lenger tid har det pågått en prosess med å intensivere drifta på mer lettdrevne jordarealer, samtidig som stadig flere tungdrevne eller marginale jordbruks-arealer er gått ut av drift. Konsekvensene begynner nå å bli synlige. Drifts- og arealnedlegging har landskapsmessige konsekvenser for samtlige av Hordalands ulike landskapstyper. Bl.a. er gjengroing en like stor utfordring for de innerste fjordbygder som for de ytterste kystbygdene.

I en slik sammenheng er det behov for å utarbeide et plangrunnlag som viser *hvilke* landskapstyper som finnes, *hvor* de ligger og *hva* slags landskapskvaliteter de har.

Med dette som utgangspunkt er NIJOS engasjert av Fylkeskommunen i Hordaland for å utføre en kartlegging av landskapstyper ved kyst og fjorder i Hordaland. Formålet med kartleggingen er å få en regional oversikt over *hvilke* landskapstyper som finnes ved kyst og fjorder i fylket. Kartleggingen av landskapstyper skal, sammen med ulike andre registerdata, danne grunnlag for planlegging og forvaltning av fylkets kyst- og fjordområder.

I den anledning er det utført en inndeling av totalt 272 ulike sjøvendte landskapsområder i Hordaland, og disse er avgrenset og digitalisert på kartgrunnlag 1:50 000. De 272 landskapsområdene har videre dannet grunnlag for en inndeling og klassifisering av 18 ulike landskapstyper – fra ytterste holme til innerste fjord. Landskapstypene er presentert i denne rapporten. Prosjektets landskapsområdeinndeling er også integrert i NIJOS sitt nasjonale referansesystem for landskap. Dette er et hierarkisk system basert på en romlig inndeling av landskap, og prosjektets landskapstypeinndeling i Hordaland inngår nå som en del av referanseinformasjonen til landskapsregionene *20 Kystbygdene på Vestlandet*, *21 Ytre fjordbygder på Vestlandet*, *22 Midtre bygder på Vestlandet* og *23 Indre bygder på Vestlandet*.

Denne rapporten beskriver disse fire landskapsregionene, samt de 18 landskapstypene som er definert i dette prosjektet. I tillegg er det utarbeidet et kart som viser landskapstypenes utbredelse. Oppdragsgiver er Hordaland fylkeskommune, og kontaktperson har vært Svein Heggelund. Prosjektleder hos NIJOS har vært landskapsgeograf Oskar Puschmann, som også har skrevet rapporten og fotografert alle bildene.

Prosjektets kostnadsrammer har vært 256 000.- kr. og er finansiert av Hordaland fylkeskommune. NIJOS har bekostet arbeidet med å integrere landskapstypene og de nye landskapsregionsgrensene i det nasjonale referansesystemet for landskap.

Ås, den 15 november 2004.

Geir-Harald Strand
Avdelingsdirektør

INNHOOLD

KAP 1. INNLEDNING.....	1
KAP. 2 METODE.....	2
2.1 NASJONALT REFERANSESYSTEM FOR LANDSKAP	2
Bakgrunn	2
Landskapsregioner.....	2
Underregioner.....	2
Landskapsområder.....	3
Landskapstyper.....	3
Landskapskomponenter.....	3
KAP 3. BESKRIVELSE AV LANDSKAPSTYPER LANGS KYST OG FJORD I HORDALAND	5
3.1 LANDSKAPSREGION 20 KYSTBYGDENE PÅ VESTLANDET	6
LANDSKAPSTYPE 20-T1 ÅPENT HAV FRA FASTLAND ELLER STORE ØYER.....	10
LANDSKAPSTYPE 20-T2 ÅPENT HAV FRA DEN YTRE SKJÆRGÅRD	14
LANDSKAPSTYPE 20-T3 YTRE SKJÆRGÅRD	18
LANDSKAPSTYPE 20-T4 INDRE ØY-, HOLME- OG SKJÆRGÅRDSLANSKAP.....	22
LANDSKAPSTYPE 20-T5 VÅG- OG SMALSUNDLANSKAP.....	26
LANDSKAPSTYPE 20-T6 SMÅFJORD- OG STORSUNDLANSKAP.....	30
LANDSKAPSTYPE 20-T7 BREDE FJORDLØP OG ÅPNE FJORDMUNNINGER	34
3.2 LANDSKAPSREGION 21 YTRE FJORDBYGDER PÅ VESTLANDET	38
LANDSKAPSTYPE 21-T1 BREDE FJORDLØP OG FJORDMØTER	42
LANDSKAPSTYPE 21-T2 MIDDELS BREDE FJORDLØP.....	46
LANDSKAPSTYPE 21-T3 SMÅFJORD- OG STORSUNDLANSKAP.....	50
LANDSKAPSTYPE 21-T4 SMÅVÅG- OG SMALSUNDLANSKAP.....	54
LANDSKAPSTYPE 21-T5 INDRE ØY-, HOLME- OG SKJÆRGÅRDSLANSKAP.....	58
3.3 LANDSKAPSREGION 22 MIDTRE BYGDER PÅ VESTLANDET	62
LANDSKAPSTYPE 22-T1 BREDE FJORDLØP OG FJORDMØTER	66
LANDSKAPSTYPE 22-T2 MIDDELS BREDE FJORDLØP.....	70
LANDSKAPSTYPE 22-T3 TRANGE OG DYPTSKÅRNE FJORDARMER	74
3.4 LANDSKAPSREGION 23 INDRE BYGDER PÅ VESTLANDET	78
LANDSKAPSTYPE 23-T1 BREDE FJORDLØP OG FJORDMØTER	82
LANDSKAPSTYPE 23-T2 MIDDELS BREDE FJORDLØP.....	86
LANDSKAPSTYPE 23-T3 TRANGE OG DYPTSKÅRNE FJORDARMER	90
KAP 4. LITTERATUR	94

VEDLEGG: LANDSKAPSOMRÅDENE FORDELT PÅ LANDSKAPSTYPE OG LANDSKAPSREGION.

Innledning

Begrepene *kyst* og *fjord* blir ofte noe løselig brukt i den generelle samfunnsdebatten, ofte uten at det knyttes et spesifikt landskapsmessig innhold til ordene. I dette prosjektet har vi forsøkt å operasjonalisere begrepene gjennom å klassifisere ulike typer kyst og fjordlandskaper. Håpet er at prosjektet vil kunne bidra til økt forståelse og bane vei for en mer differensiert og målspesifikk forvaltning av de *ulike* kyst- og fjordlandskapene i Hordaland.

Prosjekt "*Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland*" har altså som mål å gi et mer regionalgeografisk innhold til begreper som *kyst-* og *fjordlandskaper* i Hordaland. Sentralt her er hvordan romvirkning og skala varierer langs ulike typer sjøvendte områder, og hvordan dette påvirker både identifisering og avgrensning av ulike landskapstyper.

I den anledning har NIJOS på oppdrag fra Hordaland fylkeskommune utført en inndeling av totalt 272 ulike landskapsområder. Disse er avgrenset på M711 kart, og siden digitalisert på tilsvarende M711 kartgrunnlag i M 1:50 000. De 272 landskapsområdene har igjen dannet grunnlag for en inndeling og klassifisering av 18 ulike landskapstyper – fra ytterste holme til innerste fjord. Det digitaliserte kartgrunnlaget, med både landskapsområdeavgrensninger, landskapsområdenavn, landskapstypetilhørighet og landskapstypenavn er oversendt Hordaland fylkeskommune, sammen med et oppdatert og tilpasset nasjonalt referansesystem for landskap i Hordaland fylke.

Hoveddelen av denne rapporten presenterer disse 18 ulike sjøvendte landskapstyper i Hordaland fordelt på, og tilpasset fire landskapsregioner i NIJOS sitt nasjonale referansesystem for landskap. Essensielt for både de 18 landskapstypene og de fire landskapsregionene er en beskrivelse av de seks hovedkomponentene i landskap som til sammen danner et områdes landskapskarakter. Disse er *landskapets hovedform, landskapets småformer, sjø og vassdrag, vegetasjon, jordbruksmark og bebyggelse og tekniske anlegg*.

De 18 landskapstypene er:

I landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet: LT-20-T1 *Åpent hav fra fastland eller store øyer*, LT-20-T2 *Åpent hav fra den ytre skjærgård*, LT-20-T-3 *Ytre Skjærgård*, LT-20-T4 *Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap*, LT-20-T5 *Våg- og smalsundlandskap*, LT-20-T6 *Småfjord- og storsundlandskap* og LT-20-T7 *Brede fjordløp og åpne fjordmunninger*.

I landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet: LT-21-T1 *Brede fjordløp og fjordmøter*, LT-21-T2 *Middels brede fjordløp*, LT-21-T3 *Småfjord- og storsundlandskap*, LT-21-T4 *Småvåg- og smalsundlandskap* og LT-21-T5 *Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap*.

I landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet: LT-22-T1 *Brede fjordløp og fjordmøter*, LT-22-T2 *Middels brede fjordløp* og LT-22-T3 *Trange og dyptskårne fjordarmer*.

I landskapsregion 23 Indre bygder på Vestlandet: LT-23-T1 *Brede fjordløp og fjordmøter*, LT-22-T3 *Middels brede fjordløp* og LT-23-T3 *Trange og dyptskårne fjordarmer*.

I kapittel 2 vil vi kort redegjøre for metoden som er brukt.

I kapittel 3 presenteres både de fire landskapsregionene som berøres av dette prosjektet, samt alle de 18 inndelte landskapstypene.

2. Metode

2.1 Nasjonalt referansesystem for landskap

Langs kysten av Aust-Agder er det gjennomført en klassifisering og inndeling av åtte ulike landskapstyper. Arbeidet bygger på NIJOS sin metode for romlig landskapskartlegging.

Bakgrunn

Metoden bygger på "Visual Management System" (VMS) utviklet av US. Forest Service (1974). Landskapskartlegging etter denne metoden blir bl.a brukt som verktøy for arbeidet med flerbruksplaner i skogområder og nasjonalparker i USA. I 1983 ble VMS tilpasset norske forhold av professor Magne Bruun ved Institutt for landskapsplanlegging, NLH (Bruun 1983). VMS lå også til grunn for Bruuns innsats i Nordisk ministerråds prosjekt "*Natur- og kulturlandskapet i arealplanleggingen*" (1987). Her fokuseres det på landskapets romlige innhold, og på samspillet mellom de naturgitte og kulturskapte faktorene. Metoden ble utarbeidet for å påvise verneverdier og kvaliteter i landskapet.

NIJOS har videreutviklet og utprøvd VMS til en metode tilpasset norske forhold. Den norske metoden kalles *romlig landskapskartlegging*. NIJOS har, i samarbeid med representanter for landbruk, kultur og miljø i alle fylkene, inndelt Norge i 45 landskapsregioner. Disse regionene er igjen inndelt i 444 underregioner.

Landskapsregioner

Norge er inndelt i landskapsregioner med utgangspunkt i de store og samlende karaktertrekkene i landskapet. Landskapskomponentene *landskapets hovedform, landskapets småformer, vann/vass-drag, vegetasjon, jordbruksmark og bebyggelse/tekniske anlegg* blir beskrevet hver for seg. Deretter beskrives samspillet mellom de ulike landskapskomponentene som til sammen danner regionens landskapskarakter. På nasjonalt nivå er beskrivelsen av hver komponent overordnet, og forståelsen av landskapet sterkt forenklet. Landskapsregioner er først og fremst en referanseramme.

Grensedragningen mellom ulike landskapsregioner er avhengig av hvilke landskapskomponenter som dominerer. På nasjonalt nivå har landskapets hovedform ofte en avgjørende betydning for den romlige inndelingen. En landskapsregion kan f.eks bestå av flere separate områder med en felles landform som gjentas i et repeterende mønster. Grensen mellom to landskapsregioner vil da trekkes der landformen endrer karakter. Ofte vil grensen følge markante høydedrag, spesielt på Vestlandet og i Nord-Norge.

I dette prosjektet ligger alle de klassifiserte landskapstypene innenfor fire landskapsregioner; *20 Kystbygdene på Vestlandet, 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet, 22 Midtre bygder på Vestlandet og 23 Indre bygder på Vestlandet*. Samtlige beskrivelser av disse fire landskapsregionene blir presentert som en innledning til landskapstypebeskrivelsene i denne regionen.

Underregioner

Avgrensingen følger samme prinsipp som for landskapsregioner, men avgrensingsmålestokken er endret.

Inndelingen i landskapsregioner skjer oftest på grunnlag av en repeterende landform. Dersom landformen i et område tilføres et nytt element, eller på annen måte avviker fra resten av landskapsregionen, kan en underregion skilles ut. Der f. eks høydedrag skiller områder med ulik karakter vil grensen mellom underregioner oftest følge høydedraget. De fleste steder i landet er landskapets hovedform det viktigste kriteriet for inndelingen av underregioner.

Der landformen er lite fremtredende vil en evt. avgrensning mellom to underregioner bygge på andre landskapskomponenter enn landformen. Dette skjer dersom en eller flere landskapskomponenter bidrar til å endre den overordna landskapskarakteren i større områder. Med få unntak strekker landskapsregionene seg over flere fylker, og på tvers av administrative grenser.

Ingen av de inndelte underregionene i Hordaland er, eller vil bli beskrevet av NIJOS.

Landskapsområder

For at landskapsinndelingen skal kunne brukes på kommunenivå er en mer detaljert inndeling nødvendig. Den romlige landskapskartleggingens mest detaljerte nivå, er landskapsområdene. Igjen er landformen ofte avgjørende for å trekke grenser mellom to landskapsområder. Et landskapsområde kan være sammensatt av ett eller flere landskapsrom med samlende karaktertrekk. Også her vil landskapskomponentene *landskapets hovedform, landskapets småformer, vegetasjon, vann & vassdrag, jordbruksmark og bebyggelse & tekniske anlegg* bli beskrevet. Samspillet mellom disse komponentene danner de enkelte områdenes landskapskarakter.

For praktisk lokal landskapsplanlegging på stedsnivå er *områdenivået* av størst relevans og interesse. På dette nivået foretas en inngående *beskrivelse* av områdets fysiske ressursgrunnlag, nemlig landskapskomponentene, samt en *vurdering* av områdets landskapskvaliteter. Inndelingen av landskapsområdene danner grunnlaget for identifisering av *landskapstyper*.

I dette prosjektet er totalt 272 ulike sjønære landskapsområder blitt avgrenset.

Landskapstyper

I NIJOS sitt hierarkiske kartleggingssystem er som nevnt en landskapsregion bygd opp av flere underregioner, som hver for seg består av et stort antall landskapsområder. Til forskjell fra en underregion, som i stor grad gjenspeiler regionens landskapskarakter, vil bredden av ulike landskapsområder kunne variere tildels mye innenfor en enkelt underregion. For å lette oversikten over denne variasjonsbredden, kan *landskapsområdene grupperes i landskapstyper*. Det presiseres at landskapstypene *ikke* er et eget geografisk nivå, men kun en gruppering av *like* landskapsområder. Det er en slik områdeklassifisering dette prosjektet har gjort i Hordaland.

En landskapstype er pr. definisjon *en gruppe landskapsområder med fellestrekk i innhold, sammensetning og form*. Normalt vil noen få landskapstyper omfatte mange landskapsområder. Disse landskapstypene vil da ofte gjenspeile underregionskarakteren. Enkelte landskapstyper kan også bare bestå av en eller noen få landskapsområder, som dermed enkelt kan sies å være atypisk eller sjelden for en underregion eller landskapsregion. Ved vurdering av ulike kystområders potensiale for f.eks natur- og kulturbasert næringsutvikling, gjør dette at kriterier som *representativitet* og *sjeldenhet* kan vurderes ut i fra en regional eller nasjonal landskapsfaglig referanseramme.

I Hordaland er de 272 landskapsområdene avgrenset på kart, men ikke beskrevet. Unntak er landskapsområde 22-T1-01 *Kvinnheradsfjorden-Hissfjorden* fordi dette er eneste område i Hordaland som inngår i landskapstype 22-T1 *Brede fjordløp og fjordmøter*. Med utgangspunkt i områdeinndelingen, er samtlige sjønære områder i Hordaland klassifisert i til sammen 18 ulike landskapstyper fordelt på fire ulike landskapsregioner. Hver landskapstype er nummerert med henvisning til den landskapsregionen typen ligger i. F.eks viser nummeret 22-T1-01 at man befinner seg i landskapsregion 22, i landskapstype T1 og i landskapsområde nr. 01 som her altså er *Kvinnheradsfjorden-Hissfjorden*. Landskapsområdene er nummerert fra sør til nord i Hordaland fylke.

Landskapstypene er beskrevet i denne rapporten. I NIJOS sitt nasjonale referansesystem for landskap brukes et fast oppsett for beskrivelse av de to øverste nivåene (landskapsregioner og underregion), nemlig ved skildring av seks ulike landskapskomponenter og landskapskarakter. Også her blir de 18 landskapstypene beskrevet gjennom de seks landskapskomponentene.

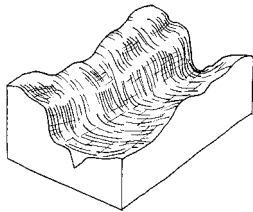
Landskapskomponenter

”Byggesteinene” i alle de tre geografiske inndelingsnivåene (landskapsregion, underregion og landskapsområde) er altså seks landskapskomponenter som til sammen danner landskapskarakteren. Disse komponentene er; 1) *landskapets hovedform*, 2) *landskapets småformer*, 3) *vann og vassdrag*, 4) *vegetasjon*, 5) *jordbruksmark* og 6) *bebyggelse og tekniske anlegg*.

- *** Dominerende landskapskomponent, avgjørende for landskapskarakter og avgrensningen
- ** Viktig landskapskomponent, vesentlig for landskapskarakteren
- * Viktig landskapskomponent, vesentlig for deler av området/landskapsrom
- ingen stjerne viser at landskapskomponenten er uten betydning i landskapet eller ikke finnes

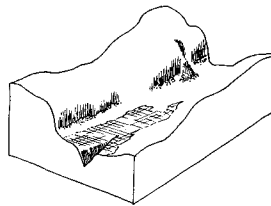
Landskapets hovedform

Storformen i landskapet.

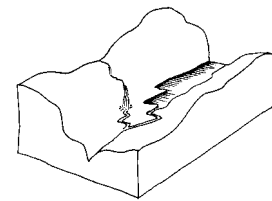
Landskapets småformer

Innredningen av hovedformen med geologiske detaljer.

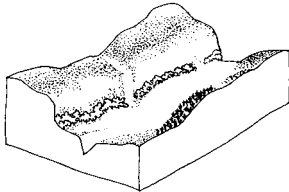
Vann og vassdrag

Innsjøer, fjorder og hav. Bekker, elver og fosser. Vannflate og strandlinje.

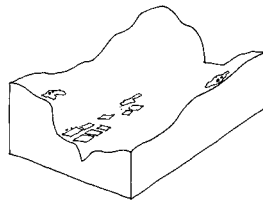
Vegetasjon

Naturlig og kulturpåvirket Skog og annen vegetasjon. Strukturer og mosaikk.

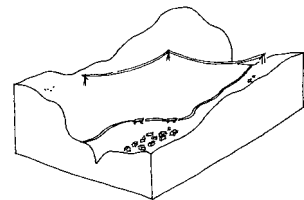
Jordbruksmark

Arrondering og arealbruk. Eng, åker og beitemark. Sterkt kulturbetinget utmark.

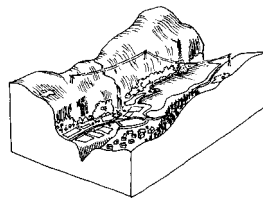
Bebyggelse og tekniske anlegg

Byer og tettsteder, spredt eller tett bosetting. Bygningstyper. Linjestructurer og veisystemer.

Landskapskarakter

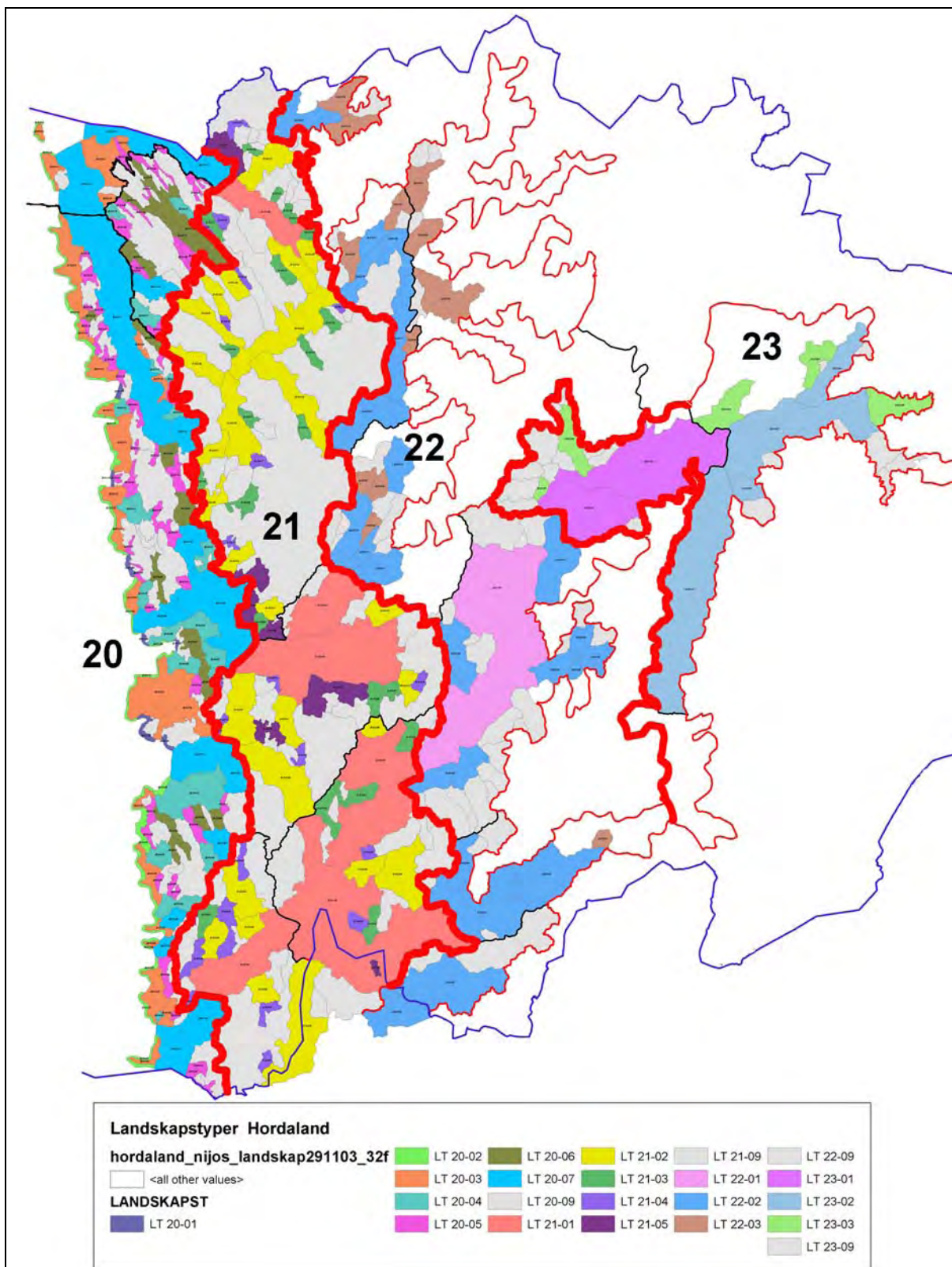
Til sammen utgjør landskapskomponentene det totale landskapsbildet.

Figur 1. I dette prosjektet er alle landskapskomponentene beskrevet for de ulike landskapstypene. En forskjell her er at *vann og vassdrag* ofte er kalt *fjorder* eller *hav* for å tydeliggjøre landskapstypenes beliggenhet ved sjøen.

Kap 3. Beskrivelse av landskapstyper langs kyst og fjorder i Hordaland

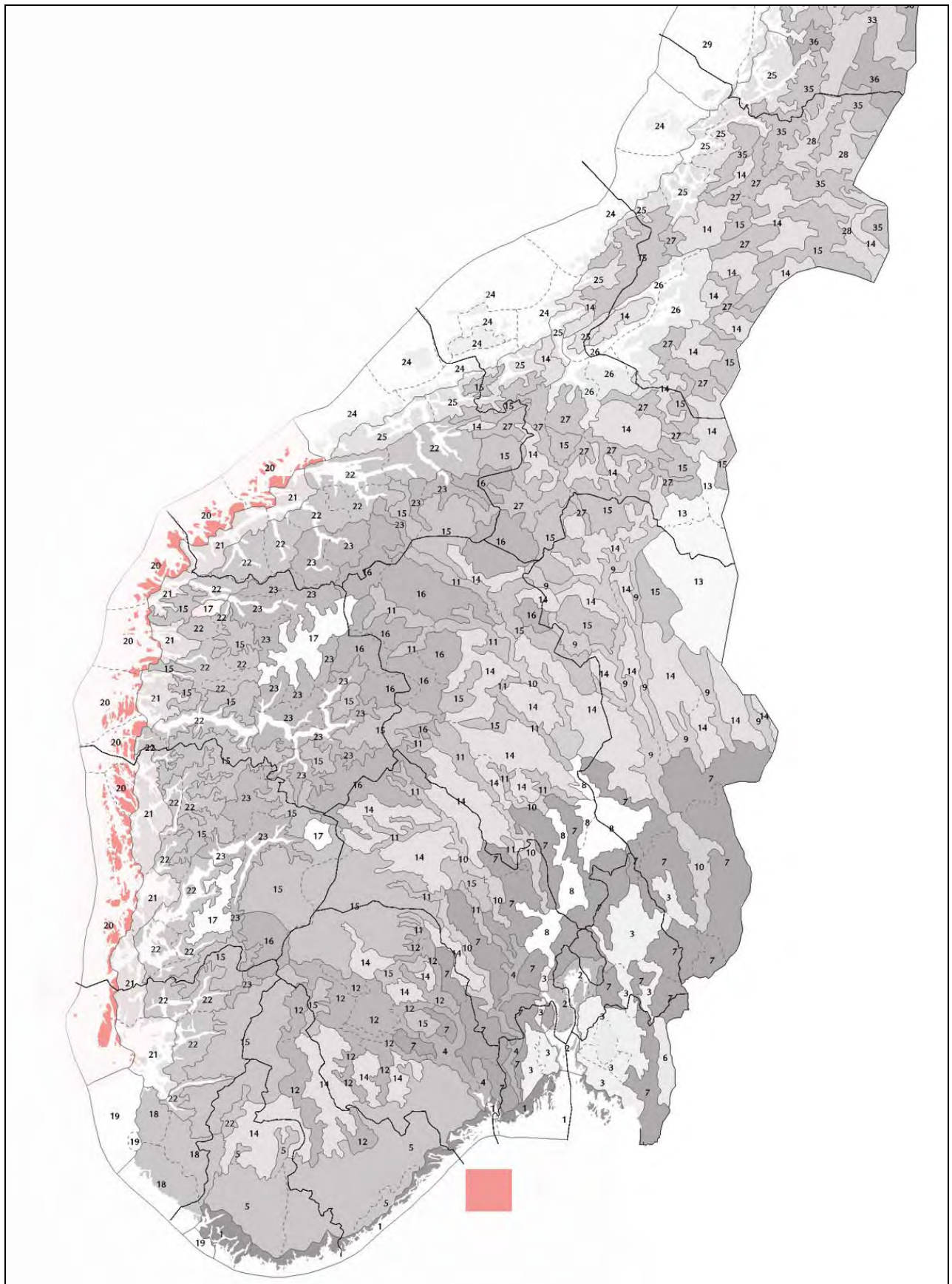
Kartet viser variasjonen av sjønære landskapstyper i Hordaland, samt de ulike landskaps-
typenes fordeling innenfor fire kyst- og fjordregioner. I dette kapitlet er samtlige beskrevet.

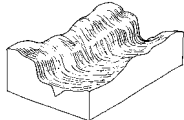

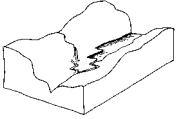
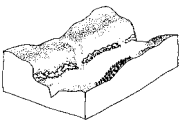
Kart 1. Utbredelse av sjønære landskapstyper i Hordaland. Blå strek viser fylkesgrense, rød strek er grenser mellom *ulike* landskapsregioner (ulik tykkelse brukt *kun* for å tydeliggjøre skillet mellom de fire landskapsregionene) og svart strek viser *underregionsgrenser* innenfor samme landskapsregion. Grå områder er større øyer og fastlands innland, dvs. uten visuell sjøkontakt. Disse LT'ene er *ikke* beskrevet.

Regionene er: 20 Kystbygdene på Vestlandet, 21 Ytre Fjordbygder på Vestlandet, 22 Midtre bygder på Vestlandet og 23 Indre bygder på Vestlandet.

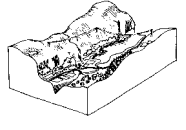
3.1 Landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet

Utbredelse av landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet.

	LANDSKAPSREGION 20 KYSTBYGDENE PÅ VESTLANDET Regionen består av åtte underregioner ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * småknudret relieff * storøyer/halvøyer * strandflate * variert berggrunn gir ulik hovedform * skjærgård & øygard * brattkyst & hattfjell	Regionen strekker seg fra <i>Bokna</i> fjorden i sør til <i>Romsdals</i> fjorden i nord. Kysten har ofte et småknudret relieff, og preges av øyer, halvøyer og skjærgård. Ved <i>Bokna</i> fjorden starter en lavlandsbrem som strekker seg videre oppetter kysten og når sin mest typiske utvikling på <i>Møre-</i> og <i>Trøndelags</i> kysten og på <i>Helgeland</i> (lsk.reg. 24 og 29), dvs strandflaten som er et dominerende fellestrekk i flere kystregioner. På Vestlandet er berggrunnsvariasjonen størst nærmest kysten. Det er utslagsgivende for hvordan landskapsformene ser ut, og skaper de underregionale forskjeller. Fra <i>Karmøy</i> til <i>Bergen</i> er terrenget ruglete og oppdelt i mange øyer og sund. Rundt <i>Bergen</i> nord til <i>Fens</i> fjorden, ligger smale langstrakte øyer og halvøyer i en bue mot vest, og terrenget er godt avrundet og småkupert. Langs kysten av <i>Sogn og Fjordane</i> gir harde bergarter høyreiste og nakne fjellformasjoner, og kysten framstår her som et ugjestmildt land med lite løsmasser og vegetasjon. Langs ytre <i>Nord</i> fjord ses fjellplatå med høye stup helt ut i havgapet. Her mangler skjærgård. Fra <i>Stadtland</i> dreier kysten mer i østlig retning. Ytterkysten på <i>Sunnmøre</i> preges særlig av ruvende hattfjelløyer.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * utallige nakne sva-berg og fjellknauser * lite løsmasser * marine leirer * bunnmorener * lynghumus & torv	Mest iøynefallende av småformene er mange oppstikkende og ofte nakne skjær, knauser eller bergrygger som gir regionen et grått og til dels karrig preg. Landhøyden varierer fra nærmest havnivå til godt over 100 m., ofte avhengig av avstand til åpent hav – fastland. Enkelte høye brattskrenter (næringer) og hattfjelløyer fins også, men helst spredt. Løsmasser er det generelt svært lite av. Etter istiden sto havet inn over deler av strandflaten, og avsatte sand og leire i grunne senkninger i le for bølgeutvaskingen. Marin grense ligger lavt, ca 30 m o.h. Spredt i regionen finnes også enkelte større morenerygger, som stedvis danner karakteristiske forhøyninger i landskapet. Mektigere bunnmorenedekker har gjerne høyt innhold av både leire og stein, noe man bl.a. ser av jordbruksområdenes mange steingjerder. Vanligste løsmassetype er torvjord og lynghumus, som fins utbredt over det meste av regionen. Slike dekker er normalt nokså grunne, men fins også i kombinasjon med tykkere havavleiringer. Et fåtall steder har mindre områder med sandstrender og sanddyner.	***
HAV OG VASSDRAG * mange sund & våger * storsund/fjorder, ofte m. oppdrettsanlegg * <i>Norskehavet</i> utafør * værharde havstrekn. * småvann på øyene	Fordi skjærgård og øykomplekser er blant regionens vanligste landskapstyper, så utgjør utallige små våger og sund de vanligste vannflateformene. Der øyene ligger særlig tett danner disse langsmale sjøflatene gulvet i ofte små landskapsrom. Her finnes imidlertid også en rekke storsund og middels store fjorder omkranset av lave øyer. Det er særlig i sistnevnte man ser denne kystens mange oppdrettsanlegg, og regionen utgjør et av landets kjerneområder for aquakultur. I de ytterste deler møter man det åpne <i>Norskehavet</i> , og regionen har enkelte åpne havstykker uten en skjermende øykrans. Her fins også flere værharde sjøstrekninger, som det særlig om vintrene kan være stritt å ferdes over. Det gjelder særlig i munningen av større fjorder i <i>Sogn og Fjordane</i> , bl.a <i>Sognesjøen</i> , <i>Stavfjorden</i> og <i>Frøysjøen</i> m.fl. Fra <i>Stadtland</i> dreier kysten mer i østlig retning. Rundt dette høye og vestlige hjørnet er <i>Norskehavets</i> strømmer sterke, og stormsentrene raser ofte forbi her. På øyene ses ofte små tjern og vann inne mellom bergknausene.	***
VEGETASJON * milde vintre * helst snaut & karrig * myr- & heivegetasj. * purpurlynghei * brennetorvmyrer * stedvis rikmyrer * gjengroing, planting * endes fra snaut til forbusket/tilplantet * umodent veg.preg	Klimaet er sterkt oseanisk med milde vintre. Her vokser flere arter som ikke tåler vinterkulde. Næringsrik grunn gir enkelte steder frodig vegetasjon, men det regionale preget er snautt og karrig, særlig ved ytterkysten. Lyngheier, fukthei og myr dominerer, men det treløse landskapet er nå i gjengroing. De fleste myrer er næringsfattige flatmyrer som ligger i søkk omgitt av kystlynghei, ofte med gradvis overgang til fukthei. Myrene langs kysten er helst næringsfattige. Torv var tidligere viktigste brensel, og mange myrer bærer fortsatt preg av det. I områder med mindre oppbrutt topografi ses fremdeles ombrotrofe (nedbørs) myrer, men siden de var mest ettertraktet til brennetorv er de mer sjeldne. På kalkberg eller på skjellsandavsetninger fins stedvis rikmyrer og reine kalkmyrer. Fra <i>Rogaland</i> til <i>Sunnmøre</i> kan purpurlyng være et fargerikt innslag i tørre, sørvendte skrånninger. Nord for <i>Stadt</i> skifter lyngheiene karakter da flere typiske vestlandsarter forsvinner og enkelte fjellplanter kommer inn i stedet. Her blir også gråmose etter hvert mer dominerende. Hevdholdt lynghei ses mer unntaksvis, og de fleste gror til med einer, lauv- og barskog, eller er gjødslet opp til grasrike beiteheier. Granplantinger er svært utbredt, særlig på oppgrøfta myrer. Få, om noen, regioner har endret landskapskarakter så mye som her, og den nye bartre- og lauvvegetasjonen har enda ikke rukkert å sette et modent preg på regionen.	***

¹ Underregionene er; 20.1 Øygarden/Karmøy, 20.2 Lygra, 20.3 Fedje/Gulen, 20.4 Solund, 20.5 Bulandet /Flora, 20.6 Bremangerlandet/Stadt, 20.7 Ytre Sunnmøre og 20.8 Ålesund og Nordøyane,

JORDBRUKS- MARK * tidl. kombi. bruk; allsidig ressursbruk og helårs lyngbeite * 1/4 % dyrka mark = ute av drift + omf. gjen groing av beiter * grasproduksjon dom. * storfe- og sauehold	Kysten har gammel bosetting, og mange helleristninger vitner om et rikt dyreliv både i sjø og på land. Tradisjonelt har gårdene vært fiskebondebruk med mest små bruk. Eng- og åkerstykker lå ofte spredt i et lappetepe mellom oppstikkende knauser. Her fantes også gilde garder, både innenfor en lunende skjærgård eller ut mot storhavet som f. eks på <i>Vågsøy</i> og <i>Stad</i>. Tang og fiskeslo ga fôr og gjødsel, og de fleste torvmyrer ble brukt til brensel. Milde vintre ga grunnlag for et helårs lyngbeite. Den ekstensive kombinasjonsdrifta har nå opphørt. Mange småbruk er nedlagt, eller drives ekstensivt av den eldre generasjonen. Unntak fins, og jordbruket står ennå sterkt mange steder. Registrert Dyrka mark dekker 1,5 % av regionens totalareal (ca. 315 000 da.). Av det drives vel halvparten av egne eiere, mens ca. 1/3 er leid jord. Det antas at vel 1/4 av all tidligere dyrka mark (eng- og åkerjord) er gått ut av drift. I tillegg kommer en veldig gjen groing av lyngheier og andre utmarksbeiter, som i løpet av bare 50 år radikalt har endret store deler av regionen. På aktive gårder dominerer eng- og beitemark arealbruken. Både storfe- og sauehold er fortsatt svært utbredt. Mange sauer sendes imidlertid ofte ut av regionen på sommerbeite.	-/***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE- ANLEGG * rike fornminneomr. * bosettingen varierer * oljeindustri & sjøtilknyttta bygg * naust & gårdstun * moderne ferdighus	Regionen har rike fornminneområder, særlig <i>Karmøy-Fitjar</i> og langs <i>Sunnmørskysten</i>. Middelalderkirker står ofte strategisk i landskapet. Dagens bosettinger varierer veldig, med enkelte store befolkningskonsentrasjoner bl.a. i <i>Rogaland</i> og <i>Hordaland</i>, mens kysten i <i>Sogn og Fjordane</i> er tynt bosatt. <i>Sunnmørskysten</i> er tettere befolket med <i>Ålesund</i> som hovedstad. Flere steder har oljeindustrien tilført landskapet landbaserte anlegg og verksteder. Andre steder igjen har livet til gjennom økt fiske eller pga. av mange oppdrettsanlegg. En sentral plass i landskapet har sjøtilknyttta bygninger; verft, fiskerianlegg, sjøhus og kaier med boder eller som små gårdsnaust i lune vikene, båttoppdrag og landfester for båt og not. Flere fiskevær ligger spredt langs kysten, og her ses ofte eldre handels- og gjestgiversteder. Fra jordbruket kommer mange bygg i stein, ikke minst i utmarka. Steingjerder og sommerfjøs er vanlig. Gårdstuna ligger ofte lavt i terrenget, med gavlvegg i mur mot værsida på både våningshus og fjøs. Nye boligfelt/ bolighus preges av moderne ferdighus. Stedvis er spredt hyttebebyggelse utbredt.	-/***
LANDSKAPS- KARAKTER * skiftende landskapskarakter og flere ulike landskapstyper enn i f.eks. fjordregioner * fargespill i berg og vegetasjon avhengig av årstid, lysforhold og vegetasjonstype * havoverflate med ulike uttrykk; fra stille til frådende * kontrast; sjø og land * oppskåren landflate gir ofte småskalapreg * sjøflatene ulike bredde og lengde gir ulike landskapsrom * utallige sund og småfjorder gir båtfolk mange ferdelsesvalg * store områder uten sjøkontakt, tidl. lys-åpne myr & lyngheier * buskheilandskap i utvikl. mot skog, naturlig frøsetting * j.br./fiske; spredte gårder/tette fiskevær, nye teknolandskap	Regionens landskapskarakter er skiftende, og her fins flere ulike landskapstyper enn f.eks. inne i fjordene. Kommer man med båt fra storhavet framstår regionens øyer og holmer som en lav, men effektiv perlerad i kontrast mot innlandets mer blåsvarte fjell. De lave landformene veksler i fargespill fra gråhvitt til svart der bart fjell dominerer, til mosaikker i grønt, guloransje, brunt og rødlig avhengig av årstid, lysforhold og vegetasjonstype. Mot havflaten, som veksler fra speilblank til frådende med hvite bølgetopper, utgjør de lave landformene et kontrastfylt skue. Her er altså store motsetninger hvor det flate og blide veksler med det steile og harde, men også når det gjelder vær og vind som kan slå om på kort varsel. Strandflatens lave høyde og oppskårne struktur gir kysten et småskalapreg, noe som ses av de mange små landskapsrommene. Den oppstykkede strandflaten resulterer også i sjøflater med høyst ulik form, dvs. lengde og bredde. I ytre regiondeler møter både skjær, holmer og øyer storhavet, og herfra trenger vind og bølger inn for å tidløst tære på fjell og stein. I ly av den ytre holmekransen finner man imidlertid et mylder av ulike våger, sund og småfjorder, og som til sammen danner en indre lei med mange ferdelsesmuligheter, særlig for småbåter. Fenomenet gjør regionen attraktiv i opplevelsessammenheng, da det ofte er små avstander mellom landskaper med ulike visuelle inntrykk. De mange ferdelsesvalg som disse sjøflatene gir gjør samtlige av Norges kystregioner attraktive for båtferdsel, rekreasjon og friluftsliv. I denne regionen er likevel ikke arealpresset like stort som i f.eks. reg. 01 <i>Skagerrakkysten</i>, og mange steder er reg. 21 <i>Ytre fjordbygder på Vestlandet</i> mer påvirket og pressutsatt av f.eks. hytte- og fritidsbebyggelse. Det siste har selvsagt mest med tilgjengelighet å gjøre, men også en mer ustabil vær-situasjon. I tillegg til de sjøvendte områdene har regionen også store landareal uten visuell kontakt med sjøen. Tidligere ga et skogløst og lynghei dominert vegetasjonsbilde disse områdene en helt særpreget og åpen landskapskarakter, og som bl.a. stod i skarp kontrast til fjordregionenes mer skogkledte fjordsider. I dag er mye av regionens tidligere åpne heiområder skogkledt eller i naturlig gjen groing eller tilplantet. Benevnelsen buskheilandskap er treffende i dag, men på sikt vil store deler av regionen gradvis utvikles til et mer lukket lauv- og barskogslandskap. Naturlig frøspredning fra mange modne plantefelt og leskjermer er viktigste faktor i denne utviklingen. I dette nakne og engang så treløse landskapet har menneskenes bosetninger vokst fram etter to hovedmønster; fiske og jordbruk. En ting har de imidlertid felles; avstanden til sjøen og de livsviktige fiskeplassene skulle være minst mulig. I jordbruksdistriktene ligger hus og enkeltgårder spredt i det dyrkede området fra sjøen og oppover land, mens fiskeværene på sin side gjerne har tette husklynger. Enkelte steder kan det nesten synes som om hus og fabrikkanlegg stiger rett opp av havet. Så nært er menneskenes tilværelse her knyttet til havet, et hav som til alle tider har vært både matkilde, ferdelsesvei, men også tidvis kirkegård. Regionen har en stor kulturrikdom tilknyttet fiske og jordbruk, men her er også store forandringer – bl.a. mot nye teknolandskap.	

Få om noen landskapsregioner kan oppvise så mange uttrykksformer og landskapstyper som regionene langs kysten. Her er store variasjoner fra utsider mot åpent hav, til lunere innsider med fjerne innlandsfjell i syningom, og ofte binder smale sund sammen de to sidene. Om et yttersideområde i dag framstår som avsides er imidlertid ofte avhengig av om det har veiforbindelse eller ikke, noe stadig flere øyer får. Fra *Herdla*, Askøy kom.

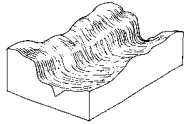

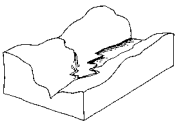
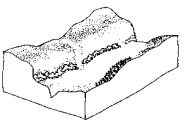

Det fremste kjennetegnet til region *20 Kystbygdene på Vestlandet* er det snaue og berglendte preget, noe som her er betinget av århundrelange tradisjoner med å høste og sanke gras, torv og lyng. Og det mennesket ikke selv høstet, det beitet husdyra ned. I dag har disse bruksformene for lengst opphørt og landskapet er igjen i ferd med å bli busk- og skogkledd. Omfattende treplantinger, særlig av gran, bidrar til å framskynde denne prosessen. Likevel finnes det fortsatt mange snaue og værutsatte steder igjen i regionen. Fra *Sollsvika*, Fjell kom.

Bilde 1. I landskapstype 1 *Åpent hav fra fastland eller store øyer* består hovedformen av en smal strandlinje, åpent hav og en høy himmel. Dette møtet gir landskapet et sterkt storskalapreg, og blikket dras naturlig dit hav og himmel møtes - langt ut fra land. Illustr.bildet er fra *Skagerrakkysten* på *Jomfruland, Kragerø/Telemark*.

Få steder i Hordaland kan man møte åpent hav fra *store øyer* eller fastland, fordi en ytre skjærgårdskrans som oftest ligger og skjærer landsiden. Ved *Ryvarden fyr* ytterst i *Bømlaffjordens munning*, og som derfor er lagt til LT-20-T7 Brede fjordløp og åpne fjordmunninger, kan man likevel få en viss føling med det åpne havet.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T1 <i>Åpent hav fra fastland eller store øyer</i> - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 6 landskapsområder ²	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS -HOVEDFORM * avgrensning; åpent hav - smal strandlinje * blikkfang; horisont * lav strandflate	Landskapets hovedform dannes i møtet mellom en smal strandlinje, åpent hav og en høy himmel. Dette møtet gir landskapet et sterkt storskalapreg, og der blikket naturlig søker ut til horisontlinja der hav og himmel møtes langt ut fra land. Selve himmelen er i større grad gjenstand for oppmerksomhet her enn i andre landskapstyper. Det skyldes mest at landskapstypen (LT'en) utenfor strandlinja helt mangler andre element som fungerer som blikkfang, bortsett fra enkelte sporadisk forbipasserende skip. Den store himmelvelvingen blir således et blikkfang i seg selv, og vil i tillegg fange oppmerksomhet gjennom skiftninger i farger, lysspill og skyformasjoner. Baklandet til de seks landskapsområdene i Hordaland består av en lav strandflate, noe som gjør at avgrensingen mot fastlandets, eller store øyers "innland" stedvis er glidende og virket noe diffus.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * rett og bredvent kystlinje uvanlig, mest oppstykket og fliket * nes, tanger, vik og små våger * svaberg-/brattkyst * myr- & strandavsetn.	Strandlinja er sentral da det er herfra man møter det åpne havet fra land. I sin mest renyrka form har landskapstypen en nær rettlinje og bredvendt kystlinje, dvs. lite oppfliket av småformer som vik, bukter, odder og nes. Det forsterker møtet mellom hav og land, og gir ofte store åpne landskapsrom. I Hordaland er imidlertid slike kyststrekninger uvanlig, og mest typisk er områder hvor strandlinja er oppstykket av mindre nes, tanger, vik og småvåger. Innerst i småvågene oppleves landskapsrommene som "trangere" og den åpne havflata forblir mer perifer. Slike oppbrutte strandlinjer er også ulikt eksponert for bølger og vind enn mer rettlinje strandlinjer. Selve strandtypen varierer fra små partier med rullesteinstrand til mer utbredte bergstrandtyper som svaberg- og brattkyst. Større sandstrender finnes ikke. Baklandet er lavt og småkupert. Løsmasser er det generelt lite av og nakent fjell dominerer. Av det som finnes dominerer torv- og myrjord i senkninger, men også en del marine strandavsetninger og forvitningsmateriale oppunder de oppstikkende knausene.	**
FJORDER OG HAV * møte m. åpent hav * bølger/skumsprøyt * værhard kyststripe	Åpent hav er landskapstypens sterkeste landskapskomponent, og den store havoverflata danner her et mektig landskapsrom. Til forskjell fra andre LT'er preges denne veldig mye av vær og vindforhold, noe som gjør at ulike årstider og værtyper i sterk grad påvirker landskapsopplevelsen. Kun LT-20-T2 <i>Åpent hav fra ytre skjærgård</i> , kan vise til tilsvarende møter med havets- og naturens krefter når det er skikkelig ruskavær. En vesensforskjell mellom de to typene er likevel at havet her oppleves fra et trygt og ofte lett tilgjengelig (les: veiforbundet) bakland. Dette gjør typen spesiell i rekreasjonsammenheng, fordi havet som visuelt objekt også har et opplevelsespotensiale i årstider hvor både rekreasjons- og friluftaktiviteter langs kysten normalt er lavt.	***
VEGETASJON * driftevoller og forstrand * bart fjell, blokkmark & grusmark * lynghei, myr og stedvis planteskog danner bakland	Vegetasjonen består av ulike plantesamfunn i et belte fra marebakken til en bakenforliggende mosaikk med ofte treløs kystlynghei og myr. Stedvis er tidligere åpne kystheier tilplantet med barskog, helst gran, noe som kan gi skarpe skiller av det havvendte landskapsrommets avgrensning mot landsiden. I det smale strandbeltet fins sterkt vindeksponerte areal med nakne fjellblotninger. Her råer ofte spesielle økologiske forhold med hyppige vekslinger fra mye nedbør til sterk solinnstråling og tørke på særlig varme sommerdager, mens særlig høst og vinter gir frost- og saltpåvirkning og vindslitasje. Mellom flomerke og lynghei/ skog ses gjerne ulike driftevollsamfunn og forstrandsvegetasjon i mosaikk med bart fjell, blokk- og grusmark. I selve strandlinja er andelen stein, blokkmark og bart fjell stor, ofte ispedd små grusflater med sparsomt vegetasjonsdekke. De skrinne og treløse vegetasjonstypene er letttilgjengelige og godt egnet for rekreasjon og friluftsliv.	**
JORDBRUKS- MARK - tidligere lyngheier	Som en av to landskapstyper langs Hordalandkysten fins det ikke dyrka mark her, noe som skyldes områdenes værharde beliggenhet tett mot sjøen og det åpne havet. Likevel kan man stedvis fortsatt se spor etter tidligere utmarksbruk i form av kultivering av lyngheiene gjennom brenning, beite og skrapplåter. Pga bruksopphør er imidlertid lyngheilandskapet i endring med påfølgende forbusking av heiene som konsekvens. Tilgroingen skjer dog til dels langsomt pga områdenes værharde beliggenhet. Baklandets fortsatt åpne lyngheier forsterker LT'ens vide og "barske" landskapskarakter.	-

² Lsk.omr. er: 20-T1-01 Selbjørn, 20-T1-02 Stolmen, 20-T1-03 Toranger, 20-T1-04 Golta, 20-T1-05 Algrøna og 20-T1-06 Toftøyeni.

BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * Mangler bebyggelse i Hordaland * Ofte vansk. tilgjeng. * Urørt preg	Avgrensingen og områdenes vær- og vindeksponerte beliggenhet er avgjørende for at det nærmest ikke fins bygninger i denne landskapstypen i Hordaland. De få fritidshyttene/bolighusa som evt. ligger inn mot eller i overgangen til LT'en ligger gjerne i ly av baklandets skjerm av lavt oppstikkende knatter, knaus og bergdrag. Dette ses bl.a. i det lille tettstedet <i>Våge</i> i landskapsområde (LO) 20-T1-02 <i>Skolmen</i> (Austevoll kom.), mens på <i>Kvaløyni</i> i LO 20-T1-06 <i>Toftøyeni</i> (Øygarden kom.) ses både enkelthus og bilvei helt ut mot det åpne havet. Øvrige landskapsområder er for det meste ubebygde, og selve strandlinja i LT'en er altså nærmest urørt. Av øvrige "tekniske anlegg" nevnes mindre fyrlykter, sjømerker, varder, og staker som alle har som formål å merke og trygge den lunefulle leden utafor.	- / *
LANDSKAPSKARAKTER * Ytterside av fastland eller store øyer * Utenfor er kun åpent hav, Nordsjøen * Værutsatt, ekstreme forhold vanlig * Småbåter utsatt selv v. "lave" vindstyrker * Helårsverdi og opplevelsesbasert friluftsliv fra landsiden * Tilgjengelig 1; via bilvei – mer uvanlig i Hordaland * Tilgjengelig 2; adkomstmulighet fra baklandet – stedvis vanskelig pga. oppsprukket strandflate * Tilgjengelig 3; langs selve strandlinja * Svabergkyst – og rullesteinsstrand gir nærkontakt m. havet, enklere å ferdes på * Bratt- og småskåren klippe gir større avstand til havet * Lyngheilandskap forsterker LT'ens åpne karakter * Urørt landskapstype	Blant småbåtfolk regnes nok den ytre Hordalandskysten som en forholdsvis "ustabil" kyst om sommeren, mens indre skjærgård eller de ulike kystledene innaskjærs nok anses som mer pålitelig å ferdes på. Langs ytterkysten, dvs. i møtet med storhavet, fins det i denne LT'en <i>ingen</i> ytre skjær-, holme- og småøykrans som lager en lunende og bølgefangende brem foran landsiden. Langs norskekysten er dette forholdsvis uvanlig, og i Hordaland finnes det kun fra store til middels store øyer, altså ikke fra fastland, og da bare i seks ulike landskapsområder. Ingen av disse åpne landstrekene er særlig lange. Utenfor samtlige av LT'ens områder ligger det åpne havet. <i>Nordsjøen</i>. Her er ingen øyer eller store holmer, og kun unntaksvis enkelte skjær. Det er altså ingenting som bremser bølgene utafor, og en kuling har en helt annen effekt her enn en tilsvarende inne i skjærgården. Særlig kan sterk vind fra sørvest til nordvest lage en skremmende, hul sjø som kan, når den slår mot land, drive sjøsprøyten høyt til værs. Vindstyrken skal heller ikke være særlig stor før de fleste småbåtfolk føler ubehag ved å være ute på LT'ens åpne sjøflater. Ut fra dette ser vi at LT-20-T1 <i>Åpent hav fra fastland eller store øyer</i> ved sin beliggenhet har en betydelig usikkerhet når det gjelder rekreasjons- og friluftsliv på sjøen. For å ferdes her bør både vær og sjøgang være stabilt godt. Høst, vinter og vår kan forholdene ofte være langt mer ekstreme, noe som gjør at de helt åpne kyststrekningene mange dager er uegnet for småbåtbruk. I rekreasjons- og friluftssammenheng har likevel landskapstypen stor helårsverdi, men da fra landsiden. To ting er særlig avgjørende; de enkelte områdes adkomstmulighet og strandtype. Er et område tilgjengelig via bilvei fra store øyer/fastlandet, vil det kunne oppsøkes enklere for alle de som ønsker å ferdes langs Hordalandskysten <i>uten</i> båt. Et eks. her er de veiforbundne <i>Kvaløyeni</i> utenfor <i>Toftøyeni</i> i Sund kom. (LO 20-T1-06). Hvis området derimot verken har fastlands- eller veiforbindelse, som f.eks ved <i>Ålforevik</i> på <i>Selbjørnøya</i> i Austevoll kom. (LO 20-T1-01), vil området være vanskelig tilgjengelig. I Hordaland har øyene som områdene ligger på enten fastlandsvei- eller fergeforbindelse, men de fleste mangler vei helt fram til disse åpne ytterkystområdene. Strandtypen har stor betydning for hvilken kontakt man får med sjøen. Der flatere svaberg- eller evt. rullesteinskyst finnes kan man lett ferdes helt nede ved bølgeslagssona, noe som gir et nært møte med selve storhavet. Der strandtypen enten er bratt- eller småskåren klippekyst, ferdes man gjerne med større høyde og avstand til både bølgeslag og flomerke. I opplevelsessammenheng har dermed de forskjellige strandtypene ulik verdi. Vegetasjonen i det strandnære baklandet kan også påvirke ferdelsen. I Hordaland er dette fortsatt helst snau lynghei- eller myrvegetasjon, men stedvis også planteskog. Særlig viser det seg at sitkagrana tåler både saltsprøyt og vind godt, og frøspredning fra plantefeltene vil nok medføre at grana også gradvis vil spre seg ut i åpen hei. Denne spredningen kan gå svært raskt. LT'ens bakland består av en lav, og ofte til dels opprevet strandflate. Dette gjør at småkoller og bergdrag gjerne veksler med nedskårne sprekkedaler og senkninger, noe som ofte vanskeliggjør ferdelse utenfor etablerte stier, drifts- og kjerreveier. At områdene i Hordaland er nærmest fri for bebyggelse, gjør kyststrekningen spesiell. Til sammenligning finnes det f.eks i tilsvarende LT langs Skagerrakkysten i Aust-Agder godt over 350 bygninger fordelt på like mange områder. I Hordaland ligger bebyggelse helst i baklandet utenfor LT'ens områder, men selv det er forholdsvis lite utbredt. LT'ens urørte preg kan derfor ses som en vesentlig rekreasjons- og friluftslivsressurs da områder ut mot det åpne havet ofte blir oppsøkt pga et storslagent møte med det åpne havet – i all slags vær. Forvaltningsutfordring; tilrettelegge for ferdelse langs alle strandtyper, lette adkomstmulighet fra bakland, samt å begrense etablering av ny fritidsbebyggelse.	

I landskapstype 1 *Åpent hav fra fastland eller store øyer* består hovedformen av en berglendt strandlinje, vid havflate og en høy himmel. Disse elementmøtene gir landskapet et sterkt storskalapreg, og blikket dras naturlig dit hav og himmel møtes - langt ut fra land. Fra *Herdleværs* ytterside, *Øygarden* kom.

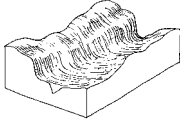

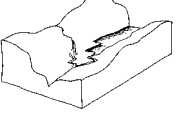
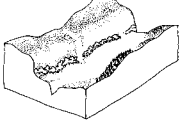
Strandlinja er et sentralt element i landskapstypen, da det er herfra man møter åpent hav fra land. Ofte vil en skrinn og åpen vegetasjon gjøre det lett å ferdes her. Til forskjell fra f.eks på Sørlandskysten er LT' i Hordaland nærmest helt urørt, og hytter som vist på bildet her er heller uvanlig. Fra *Øygarden* kom.

I landskapstype *LT-20-T2* *Åpent hav fra den ytre skjærgård* preges landskapskarakteren av småøyer, holmer og skjær, åpent hav og en høy himmel og åpent hav. Landarealene består av utsida til de aller ytterste holmer og skjær. Det er over disse småformene grensa mot *LT-20-T3* (ytre skjærgård) er trukket. Bildet viser bl.a en holme med sjømerke i Austrheims ytre skjærgård. Austrheim kom.

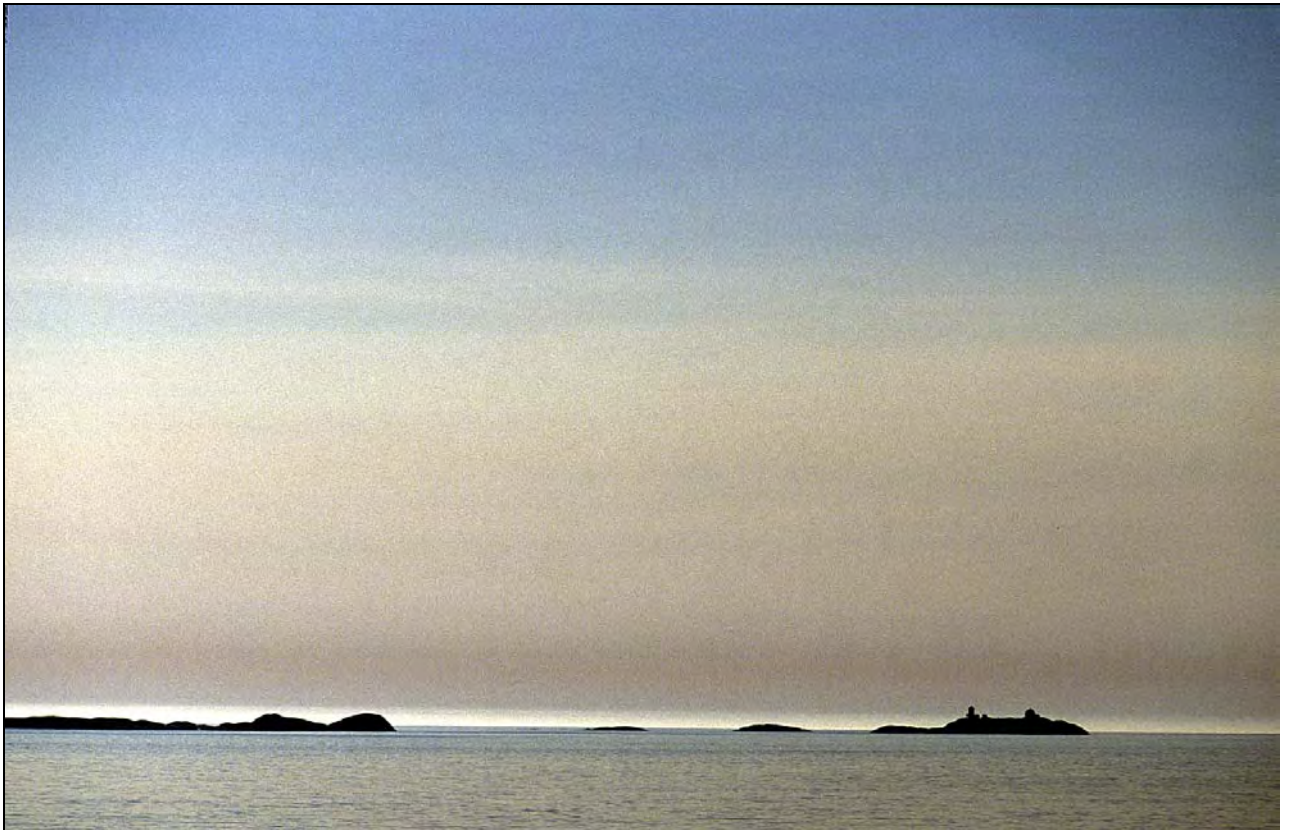

Også de aller ytterste holmene har ofte skrinne dekker med jordsmonn mellom nakne bergflater. Her vokser ulike urter og gras, og ikke minst røsslyng. Vegetasjonen er robust og tilpasset alt fra kraftig vind og tørke, til salt sjøsprøyt. Fra Austrheims ytre skjærgård. Austrheim kom.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T2 <i>Åpent hav fra den ytre skjærgård</i> - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 14 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS -HOVEDFORM * åpent hav * høy himmel * lys, vær og vind	Som i LT 20-T1 preges landskapets hovedform også her av det åpne hav. Gulvet i det overordna landskapsrommet dannes av havet, taket av himmelen og de aller ytterste "veggene" av en fjern horisont der himmel og hav møtes. Den "landfaste" delen av hovedformen består av en lav, smal og svært usammenhengende rekke av skjærgårdens <i>aller</i> ytterste holmer og skjær. Det er over disse småformene grensen mot skjærgården (LT-20-T3) innenfor er trekt. Fordi åpen sjø og himmel er en del av landskapets hovedform vil ulike årstider, vær og vindforhold påvirke hvordan landskapstypen oppleves. Til forskjell fra landskapstype <i>1 Åpent hav fra fastland eller store øyer</i> er de små og spredte landarealene i LT-20-T2 omkranset av sjø. Områdene er derfor kun tilgjengelig med båt.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * holmer og skjær * værhard og hav- vendt ytterside * svaberg- & brattkyst * lite løsmasser * fjellblotninger	Landskapets småformer dannes av den ytterste raden av strandflatens oppstikkende holmer og skjær. Disse småformene danner en smal grense mellom åpent hav og den ytre skjærgård, men er i form og størrelse lik småformene i landskapstype LT-20-T3. Ved å utgjøre skjærgårdens aller ytterste "tanngard", er småformene preget av sin værhard beliggenhet. Siden grensa mellom denne LT'en og LT-20-T3 <i>Ytre skjærgård</i> går <i>tvers over</i> disse små holmene og skjærene, er alle LT'ens småformer havvendt (innersiden er vendt mot LT-20-T3) og de små landarealene er derfor sterkt eksponert mot bølger og vind. Strandsona består av ulike typer bergstrand, dvs en kombinasjon av helst brattkyst og svabergkyst. Sandstrenger fins ikke. Også løsmasser er det forholdsvis lite av, som oftest mindre hav- og strandavsetninger eller utvasket forvitningsmateriale. I senkninger også noe myr- og torvjord. Nakne og oppstikkende svabergberg og fjellblotninger er likevel det som ofte preger LT'en mest.	***
FJORDER OG HAV * åpent hav * dønninger * skumsprøyt og bølgesus * mindre tilgjengelig	Som nevnt danner havet gulvet i landskapstypens overordna landskapsrom. Havoverflaten, som i utgangspunktet kan fremstå som stor og homogen, er her en sterk og sjeldent "levende" landskapskomponent. Dette fordi havets bølger og dønninger stadig endres i størrelse og kraft, avhengig av årstid, vind, vær og strømforhold. At havoverflaten framstår som "levende" ses av utallige mønstre, linjer og fargespill som dette store "gulvteppet" til stadighet veksler med å oppvise. I denne aller ytterste av de sjønære LT'ene bidrar skumsprøyt og bølgesus særlig til å underbygge opplevelsen av havet som levende. Møtet mellom havets bølger og de små landformene veksler fra voldsomt og avskrekkende, til idyllisk og lokkende. Bare fra landskapstype LT-20-T1 <i>Åpent hav fra fastland eller store øyer</i>, vil havet kunne oppleves på samme måte, men da fra et langt tryggere og mer lett tilgjengelig bakland.	***
VEGETASJON * tang- og tare * bølge- og vind- utsatte bergflater * driftevoller * urter, gras & lyng	Tang og tareforekomster på grunner, rundt skvalpeskjær, skjær og holmer er typisk. Yttersidas bergflater er ofte steile, og utsatt for bølge- og vindpåvirkning. Ulike lavarter preger bølgeslagssonen, bl.a. gul messinglav som favoriseres av sjøfuglenes gjødsling. Både bølger og vind virker som en eroderende komponent, noe som stedvis hemmer vegetasjonsetablering og jordsmonnsdanning. Dette gir en særlig ustabil vegetasjon i bølgeslagssona, og små driftevoller av oppskylt organisk materiale er vanlig som forholdsvis høye flomerker. Ulike driftevolksamfunn ses i lunere våger og vikar, og opphopning av organisk materiale har positiv virkning for yttersidens dyreliv da de inneholder en mengde smådyr. På selve holmene finnes jordsmonn både flekkvist og mer sammenhengende, ofte med matter av ulike urter-, grasarter tilpasset ustabile forhold på småholmene. Lynghei og småmyr er vanlig oppe på de større holmenes flater.	*
JORDBRUKS- MARK * ikke dyrka mark * spor etter tidligere utmarksbruk * beite og skrapslått * eggvær og torvtak	LT'en har ikke dyrka mark. Med beliggenhet aller ytterst i skjærgården har trolig kun de største holmene i ulik grad vært brukt som beite- eller slåttemark. På enkelte småøyer og større holmer ses fortsatt tidligere kulturbetinget lynghei. I tillegg vitner en rekke stedsnavn om en betydelig og allsidig utmarksbruk i tidligere tider. Eks. er navn som <i>Svinøya</i> (Bømlo kom.), <i>Eggholmen</i> (Fitjar), <i>Myrbærholmen</i> (Austevoll), <i>Hestholmen</i> (Fjell), <i>Nautøyini</i> (Øygarden), <i>Moldøyini</i> (Fedje) og <i>Sauøyini</i> (Austrheim).	-

¹ Landskapsområdene er: 20-T2-01 Lyngsøyana, 20-T2-02 Nordøyane, 20-T2-03 Holsøyane, 20-T2-04 Skotningen, 20-T2-05 Hiskjo-Slåtterøy, 20-T2-06 Jøringen-Eggholmen, 20-T2-07 Fugløi-Møkster, 20-T2-08 Horgefjorden, 20-T2-09 Marstein-Nordøyana, 20-T2-10 Gåsøyana-Løna, 20-T2-11 Dyrøyana-Turøyana, 20-T2-12 Øygarden-Hernar, 20-T2-13 Fedje og 20-T2-14 Innesøyane.

BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * ingen fritidshus * urørt preg * fyrstårn og sjømerker	Pga. sin beliggenhet mot åpent hav har landskapstypen aldri vært attraktiv som byggegrunn. Selv ikke fritidsbebyggelsen, som i nyere tid har ekspandert veldig langs det meste av kysten, har ”våget” å etablere seg i denne ytterste delen av skjærgården. I Hordaland fins det derfor ikke bolig- eller fritidshus i denne LT’en, og mangelen på bygninger bidrar utvilsomt til å forsterke landskapstypens urørte og til dels svært utilgjengelige karakter. En særpreget type tekniske anlegg fins imidlertid; nemlig kystfyr, lykter, varder, staker og sjømerke - som alle er med på å særprege den ytterste skipsleia. Mest markant er <i>Slåtterøy fyr</i> (Bømlo kom.) og <i>Holmengrå fyr</i> (Fedje), som begge er fyrstårn lengst ut mot havet for å gi båtene ute på Nordsjøen den første landkjenningen. Ved disse fyrstasjonene ligger også LT’ens eneste bolighus.	- / *
LANDSKAPSKARAKTER * ligger utaskjærs, ytterste havgap mot Nordsjøen * avstand fra fastland varierer, avhengig av landskapstypene innenfor * bredden på både ytre og indre skjærgård gir ofte stor avstand fra store øyer eller fastland * Bømlo kom. har flest landskapsomr. * høy grad av urørthet er et karaktertrekk * ingen naust, fritids- eller bolighus * kun gamle fyrstårn og tilhørende hus * fyrlykter, varder, staker & sjømerker * rikt fugleliv, flest sjøfuglområder og naturreservater * været; en særlig betydningsfull landskapskomponent * landskapstypen må ses i sammenheng med, og forvaltes som LT 20-T3 <i>Ytre skjærgård</i>	Det er Nordsjøen som ligger utenfor de ytterste holmene på Hordalandskysten. Nordsjøen – et navn med betydelig historisk klang fra sagatidens vikingferder i vesterled, men som i dag helst gir assosiasjoner om Norges nærmest ufattelige olje- og gassrikdommer. I Hordaland består LT-20-T2 <i>Åpent hav fra den ytre skjærgården</i> av 14 forskjellige landskapsområder, og der samtlige av de ytterste kystkommunene er representert. Til forskjell fra LT-20-T1 er LT-20-T2 <i>ikke</i> tilgjengelig, eller landforbundet, med fastland eller de store øyenes bakland. Fra de aller ytterste skjær og holmer ligger altså landskapstypen vendt og orientert mot den åpne <i>Nordsjøen</i>. Begrepet ”uttaskjærs” får mening da områdene ligger i selve havgapet, og man må ha båt for å ferdes her. Avstanden fra fastland og/eller storøyer vil variere fra område til område avhengig av bl.a. landskapstypene lenger inn. F.eks om det er større partier med indre skjærgård innenfor eller kun fastland/storøyer. I Hordaland ligger de fleste av landskapstypens områder langt ut fra fastlandet. Dette skyldes først og fremst en bred ytre skjærgård (LT-20-T3), men også mange store sund eller fjordmunninger som går mellom den ytre skjærgård og fastland/storøyer. Det mest karakteristiske med landskapstypen i forhold til de øvrige, er graden av urørthet. Med unntak av noe bebyggelse rundt LT’ens største fyrstårn, <i>Slåtterøy</i> (Bømlo kom.) og <i>Holmengrå</i> (Fedje kom.) finnes det ikke bebyggelse her. Til tross for at LT’en ikke dekker store landarealer, er dette forholdsvis spesielt, men typisk (jmf. Direktoratet for naturforvaltning sitt kart om ”Inngrepsfrie naturområder” med krav om > 5 km avstand til større tekniske anlegg for å bli definert som ”urørt”). I det karrige og svært åpne landskapet er dette av stor betydning for det urørte preget. Dette fordi evt. bebyggelse i denne LT’en også ville vært godt synlig på forholdsvis lang avstand. Enkelte bygningsmiljøer har likevel en viss form for ”naturlig” tilhørighet her. Særlig eldre fyrstårn med tilliggende husklynge som her finnes på et fåtall av de ytterste øyene. Ved sin høyde er de godt synlige over store sjøområder, der de ruver høyt i landskapet. Også staker, varder, lykter og andre sjømerker er med på å sette sitt preg på leia utaskjærs. Fraværet av naust, fritids- og bolighus, men også tekniske anlegg som veier, bruer, moloer m.m. underbygger landskapstypens urørte preg. Det er heller ikke tilfeldig at de fleste av Hordalands fredede sjøfuglområder og naturreservater ligger i denne og/eller LT-20-T3 (ytre skjærgård) sine landskapsområder. I visse årstider er fuglelivet således også en vesentlig del av det LT’en har å by på av landskapsopplevelser. Været er her en særlig betydningsfull ”landskapskomponent”, noe som skyldes at det utenfor den ytterste skjær- og holmekrans kun er åpent hav. Og været kan snart forandre det mest betagende kystlandskap til en sydende heksegryte når storstormen tar fatt. Når uvær står inn fra havet, er det mye mer dramatisk og intensitet i slike landskap enn i mer lune landskapstyper nære land. At landskapet er bygd opp av få, spredte og til dels ensformige holmer og skjær, gjør også at værtypen blir en sentral faktor for om, eller hvordan, områdene kan brukes i friluft- og opplevelsessammenheng. Det knyttes alltid en viss spenning til været på yttersida, og forholdene her legger også føringer på hvor man på et gitt tidspunkt evt. kan ferdes uttaskjærs. Forvaltningsutfordringer; Siden de fleste av LT’ens øyer, holmer og skjær har felles grense med LT-20-T3, er det naturlig at de begge ses som, og forvaltes som én landskapstype. Det urørte preget er landskapstypens viktigste karaktertrekk, og bebyggelse bør helst unngås.	

Beliggenheten til LT-20-T2 *Åpent hav fra den ytre skjærgård* i forhold til fastland eller store øyer varierer, fra landnært til fjerne holmer langt ut mot horisonten. Bebyggelsen er fåtallig, men det som finnes er gjerne knyttet til ulike typer merking av den ytre kystleia. Bildet viser bl.a. silhuetten til *Holmengrå fyr*, Fedje kom

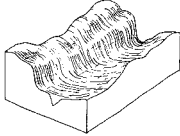

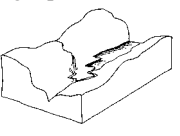
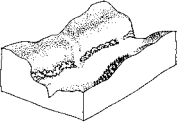
Den ytterste skjær- og holmekransen lokker mang en småbåtentusiast ved havblikk. Kanskje er det frihetsfølelsen og det å mestre åpent hav som gjør at man søker ut hit. Likevel, det skal ikke store sjøgangen til før det er nokså uttrygt å ferdes her. Illustr.bilde fra Risør kom., Aust-Agder.

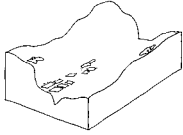

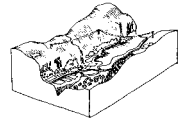
I LT-20-T3 *Ytre skjærgård* danner sjøen gulv, mens lave øyer, holmer, og enkelte steder fastland, danner vegger i små og hyppig vekslende landskapsrom. Her slipper hav- og vindkrefter lettere til, men her fins også lunere innersider hvor folk har funnet plass til både naust og gardsbebyggelse. Fra *Midtøyri*, Askøy kom.

Mange av havgapets gamle uthavner har en lang historie, og lå tidligere svært så strategisk i forhold til både kystled og fiskeplasser. Et særpreg for Hordaland er at flere av disse gamle uthavnene fortsatt er godt befolket. Bildet viser bl.a. kirkested og omfattende boligbebyggelse på øykommunen *Fedje*.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T3 Ytre skjærgård - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 23 landskapsområder ²	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS -HOVEDFORM * hovedform dannes av alle de små landformene pluss åpne sjøflater i mellom * små landskapsrom, glidende overganger	Landformene langs den ytre Hordalandkysten består av en oppstykket strandflate med lavt relieff. Denne strandflaten skråner gradvis av mot Nordsjøen, og ses i sjøoverflaten som en svært usammenhengende landform i LT-20-T3 <i>Ytre skjærgård</i>. Landskapets hovedform består dermed av disse ytterste landformene og av sjøflata mellom dem. Ulikt LT-20-T1 og 20-T2 oppstykket sjøflaten mye mer av lave øyer, holmer og skjær. LT'en mangler også det <i>ene</i> store landskapsrommet mot en fjern horisontlinje, men har i stedet mange landskapsrom av ulike størrelser. Sjøen danner gulvet, mens lave øyer, holmer og skjær danner veggene. Ferdes man med båt blir de glidende overgangene mellom den ytre skjærgårdens mange landskapsrom tydelig. Dette gjør at et tilnærmet ensartet landskap likevel framstår som svært variert. Det lave relieffet gjør også at hav- og vindkrefter lettere slipper til, noe som både kan prege og begrense båt-opplevelser og tilgjengelighet til LT'ens landskapsområder ved ulike værtyper.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * øyer, holmer, skjær og skvalpeskjær * bratt- & svabergkyst * knauslendt terreng	Den ytre skjærgården består av mange skjær, holmer og øyer, men tettheten av og mellom dem varierer. Her fins både store flater med åpen sjø innaskjærs og spredte øygrupper. Den ytre kystlinjen er preget av en værhard beliggenhet. Svabergkyst og brattkyst er vanligst, men her er også enkelte steder lav og småskåren klippekyst. I motsetning til LT-20-T1 og LT-20-T2, som ved sin avgrensning er vendt ut mot storhavet, har den ytre skjærgården også en noe mildere innerside. Det gjør at man på enkelte større øyer ser at deler av strandlinja har en ganske så lun beliggenhet på innersida. Terrengtet på noen av de større øyene er ofte oppsprukket og svært knauslendt, med et virvar av sprekker, klover og rundsua. Flere av øyene har også bergrygger og knauser med høyde på 20-40 m, med enkelte topper opptil 50-70 m.	***
HAV OG SMÅSUND * sjø dekker det meste av LT'ens areal * mest værhard kyst * enkelte lune vikar & våger på innersida	Større sjøflater innaskjærs er en del av landskapstypens hovedform. Sjøen dekker det meste av totalarealet, og åpne strekninger mellom landskapstypens mange øygrupper er vanlig. Avhengig av værtype og bølgehøyde vil sjøen dermed også te seg ulikt avhengig av hvor i landskapstypen man ferdes; f.eks midt mellom to øygrupper eller i ly av større øykompleks. Dersom mange nok småformer til sammen danner et tett øykompleks, vil man også finne en betydelig mengde mindre sund, men også strandlinjeformer som småbukter, vikar og kiler. Hvordan de er formet, eller hvordan de evt. oppleves, avhenger av om de ligger på inner- eller yttersida av øygruppa. Som oftest gir havets bølger og vinder en værhard kyst, men enkelte vikar på innersida kan likevel være så godt i le at det dannes lune småhavner her. På slike steder kan man enkelte steder se sandbunn og mindre sandstrender.	***
VEGETASJON * knauser og kratt * åpen kystlynghei fortsatt vanlig * til dels mye myr * stedvis mye granplanting; frøspredning	Svaberg- og brattkystens sjøvendte bergflater er ofte steile, utsatt for bølge- eller vindpåvirkning, og har som oftest et noe skrint jordsmonn. Ulike lavtyper preger stripa over bølgeslagssonen, bl.a. gul messinglav. Bart fjell dekker mye av landskapstypens opplendte arealer, og det som fins av vegetasjonsdekke på oppstikkende koller og sva er ofte skrint. I bergsprekker og grunne senkninger mellom nakne bergflater ses gjerne et tynt, usammenhengende jordlag som gir grobunn for lyng og gras, men og mye myrvegetasjon. På øyer og større holmer dominerer fortsatt mange steder åpen kystlynghei. Her dominerer røsslyng, som sammen med gress, urter, myrvegetasjon og nakne bergflater danner snaue mosaikker og gir landskapet et åpent preg. Det værharde preget gjør at man mer sjeldent finner mye "naturlige" busker og trær i denne LT'en. Stedvis har det vært omfattende granplanting på flere øyer og holmer, særlig sitkagran som tåler klimaet svært godt. Ved naturlig frøspredning vil grana over tid også spre seg til treløse øyer.	**

¹ Landskapsområdene er: 20-T3-01 Lyngsøyna, 20-T3-02 Espevær øst, 20-T3-03 Nordøyane-Holsøyane, 20-T3-04 Nautøya, 20-T3-05 Toskosen-Holmsundet, 20-T3-06 Hiskjo-Rogøya, 20-T3-07 Gisøya, 20-T3-08 Selbjørn, 20-T3-09 Skoltafjorden, 20-T3-10 Fugløyna-Risøyna, 20-T3-11 Grimsøyna-Lokøyna, 20-T3-12 Algrøy-Sollsvika, 20-T3-13 Turøyna, 20-T3-14 Ona-Ono, 20-T3-15 Kollsøyne-Rossøyne, 20-T3-16 Geitingen-Nordøyne, 20-T3-17 Fedje, 20-T3-18 Innesøyane, 20-T3-19 Børøyne- Ertenøyane, 20-T3-20 Bekken-Håpoldo, 20-T3-21 Villangosen, 20-T3-22 Austrheim skjærgård og 20-T3-23 Grunnosen.

JORDBRUKS-MARK * lite jordbruk i dag * kulturbetinget kystlynghei dominerer * granspredn.= trussel	I dag har LT'en lite igjen av hevdholdt dyrka mark, men mange områder kan likevel sies å være gammelt jordbrukslandskap. Tidligere jordbruksbetinget utmarksbruk, som beite, slått, brenning og torvtekt har de aller fleste steder opphørt, men fortsatt finnes enkelte øyer som beites av sau. Som nevnt er kystlyngheia fortsatt dominerende vegetasjonstype, men siden det er en kulturmarkstype avhengig av tradisjonell bruk så er lyngheiene de fleste steder i dag i ferd med å endre karakter. Røsslyngen blir gammel, og andre arter slipper gradvis mer til, bl.a. einer og ulike typer lauvtrær. Granplanting er likevel største trusselfaktor for dette gamle høstingslandskapet, særlig fordi frøsetting fra modne plantefelt vil gjøre at grana over tid også vil etablere seg naturlig på dagens treløse holmer og øyer. Særlig gjelder det sitkagran som har en enorm spredningsevne.	***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * generelt lite bebyggelse * flere urørte områder * nyere små boligfelt * bebodde utvær	Generelt sett er LT'en svært lite bebygd, og 11 av LT'ens 23 områder har fra ingen til nesten ikke bebyggelse (= LO 01, 02, 03, 06, 10, 13-15, 18, 19 og 23). Også her må en værhard og ofte avsides beliggenhet tilskrives at bebyggelsen ikke i større grad preger LT'en. I de gjenværende områdene er fritidsbebyggelse den delen av bygningsmassen som ligger mest spredt, samtidig som hyttene ikke er et veldig typisk fenomen. Store "hyttegrender" fins ikke. Nyere bolighus kan derimot ligge mer konsentrert, og avgjørende her er om områdene har veiforbindelse med fastland/storøyer, eller om det ligger i et ytre småøy-/holmekompleks. Av sistnevnte framheves særlig eldre uthavner, og som i de fleste tilfeller fortsatt er bebodde (= LO 04, 09, 16 og 17). Eldre gardsbebyggelse ligger spredt i enkelte områder, men som regel ligger selve tunet i tilstøtende og lunere LT'er. Et omr. skal særlig framheves, nemlig 22 <i>Austrheim skjærgård</i> som særpreges av til dels mange naust, gardstun og bolighus jevnt spredt utover sine mange øyer.	*
LANDSKAPSKARAKTER * sterkt preg av beliggenhet ved det ytterste havgap * utallige øyer, holmer og skjær danner del av ytre lei for småbåter ved havblikk * ofte et urørt preg, flere naturreservater & sjøfuglområder * generelt lite bebyggelse, nyere bolighus helst der det er god veiforbindelse * små og store utvær er kulturmiljøer med særpreget beliggenhet * Atlantisk kystlynghei dominerer fortsatt * lyngheiene; del av felleseuropeisk naturtype/kulturarv, men i gradvis endring * spredning av gran ved naturlig frøsetting er en framtidig trussel mot det åpne preget	Overordna landskapskarakter er sterkt preget av beliggenheten nær det ytterste havgap. Her fins et virvar av øyer, holmer og skjær som stikker opp av sjøen som en trassig steingard, og som beskytter både leia og livet innenfor mot vær og vind. Flere steder er grensa mot andre LT'er lagt over større øyer, slik at kun yttersida av disse øyene hører til LT-20-T3. Her ligger også den ytre skjærgården langsetter mer værharde storøyer (eks. i Askøy kom) eller i omr. lenger til havs (Hernar og Fedje). Karaktermessig samler LT'en det værharde, det snaue, det forblåste og det marginale preget. Men, typen viser også at dette ytre skjærgårdslandskapets mange øyer og holmer skaper en stedvis lun og godt farbar ytre lei. Til tross for at LT'en i noen områder har en del bebyggelse, er det først og fremst det urørte preget som slår en. Ikke tilfeldig ligger flere av Hordalandkystens sjøfuglområder og naturreservater her. De fleste øyer, holmer og skjær mangler imidlertid bebyggelse, og der det finnes ligger de som regel i le på innsiden av større øykompleks. Særlig gjelder det den eldre fiskerbonde- eller utværsbebyggelsen. Siden har noe nyere fritids- og boligbebyggelse kommet til, ofte mer vilkårlig lagt i terrenget og gjerne høyt for utsiktens skyld. At vær og sjøgang sterkt preger den ytre skjærgården, gjenspeiles langt på vei av de mange hus- og hytteløse områdene. Dette til forskjell fra f.eks tilsvarende LT langs kysten av Sørlandet hvor både los- og fiskebondebruk, samt nyere fritidsbebyggelse stedvis sterkt preger den ytre skjærgården. Kun lengst nord i fylket (særlig Austrheim kom.) kan dette sies å ha vært utbredt i denne LT'en. Mer typisk, og på tilsvarende måte også lik Sørlandskysten, er forekomst av de mange små og store og fortsatt bebodde uthavnene, bl.a. <i>Nautøya</i> (omr. 04), <i>Kvalvåg, Møkster</i> og <i>Litla Kalsøy</i> (09), <i>Hernar</i> (16) og <i>Fedje</i> (17). I dag er slike miljøer i den ytre skjærgården viktige historiefortellere, samtidig som de også har et betydelig potensiale for både godværs- og mer værrelaterte ekstremopplevelser. Vegetasjonen i den ytre skjærgården er som oftest kulturbetinget snau. Vanligste vegetasjonen er lynghei, også kalt atlantisk kystlynghei – dvs. en vegetasjonstype som tidligere dannet et felles kulturlandskap langs hele Europas Atlanterhavskyst, fra Biscaya i sør til Lofoten i nord. De fleste steder har den kulturpåvirkningen som skapte kystlyngheia for lengst opphørt, men fortsatt bærer mange områder sitt gamle åpne lyngheipreg. I LT'en har granplanting mange steder vært omfattende, og for framtiden vil naturlig frøsetting fra modne plantefelt være den største trusselen for de åpne lyngheiene. Forvaltningsutfordringer: Opprettholde mest mulig av de urørte områdene, opprettholde fast bosetting og bevare viktige kulturmiljøer som gamle utvær og fiskebondebruk, samt skjøtte sammenhengende omr. med fortsatt lysåpen og kulturbetinget atlantisk kystlynghei.	

Et nakent og grasdominert øygarndslandskap og en konsentrert bebyggelsen gir uthavna *Hernar* et betydelig åpent og noe forblåst preg. Det snaugrønne landskapet har mange likhetstrekk med enkelte britiske *Vesterhavsoyer*, og mange av sagatidens vikingferder hadde da også sitt utgangspunkt fra nettopp *Hernar*. Øygarden kom.

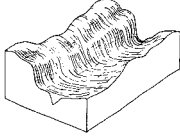

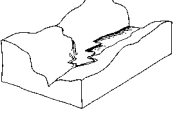

Selv om mange av LT'ens områder kan virke urørte i dag, har de opp gjennom tidene vært atskillig benyttet til ulike typer ressursbruk, bl.a. slått, beite, torvtekt, egg- og dunsanking, bærplukking m.m. I dag er mange av disse aktivitetene bevart gjennom stedsnavn, men fortsatt kan man se våre tegn etter tidligere tiders bruk. Bildet viser et steingjerde i silhuett mot de ytre skjærgårdspartier nær *Trælevika*, Sund kom.

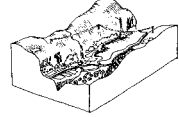
Helt fram til siste krig fantes det svært mange aktive gårder i den indre skjærgården, og dette var gjerne øygårdsbruk som ble drevet i kombinasjon med fiske. En storstilt veiutbygging i de kystnære områdene har medført at gårder uten tilkomstvei er blitt liggende avsides til, og de aller fleste av dem er nå nedlagt. Men fortsatt fins det noen igjen, og disse utgjør verdifulle kulturlandskap. Fra *Engesund* i Fitjar skjærgården, Fitjar kom.

Normalt ligger områdene i LT-20-T4 *Indre skjærgård* nært fastland eller større øyer. Unntak er uthavna *Espevær*, som gjennom sitt frodige preg og lune avskjerming her er lagt til LT'en. Med beliggenhet et stykke ut fra selve Bømlo, og godt omkranset av en mer karrig ytre skjærgård, er den utvilsomt en kulturperle (Bømlo kom.).

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T4 Indre øy-, holme- og skjærgårdlandskap - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 19 landskapsområder ³	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS -HOVEDFORM * lav, oppsprukket og nedsenket strandflate	Sammen med LT-20-T3 er det dette som utgjør selve skjærgården; dvs. en samling av større og mindre øyer, holmer og skjær utenfor fastland eller store øyer. Den lave strandflata skråner her slakt ned i havet, og de ”ytre” deler er deretter delvis senket under havoverflaten. Det er altså en slags ”rest” flate, hvor kun de høyeste partier av en gammel landoverflate er synlig. Hovedformen særpreges av små og store sva, knauser, knatter, koller og klover, omgitt av sjø på alle kanter. De mange øyer, holmer og skjær som dette til sammen gir, danner en oppstykket og svært flikete kystlinje. Fordi alle små landformer omgis av sjø, er det likevel de mange småsundene mellom landarealene som først og fremst kjennetegner et skjærgårdlandskap.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * utallige småformer * nes, odder & tanger * fjellkyst	Det <i>indre øy-, holme- og skjærgårdlandskapet</i> er et landskap ”bygd” opp av utallige småformer. Dette gir et noe oversiktlig landskap, med mange små landskapsrom. Ofte stikker små nes, odder og tanger ut fra landarealene, mens fra vannsiden trenger små bukter, vik og våger inn i det samme øylandet. Det gir som nevnt en variert og flikete strandlinje, hvor de fleste strandtyper er representert. Med sine korte og steile bergflater ned i sjøen er brattkyst mest utbredt, særlig i mer lune skjærgårdspartier dominert av øyer og storholmer. Her er det også stedvis en del småskåren klippekyst. Svabergkyst er også vanlig, men mest utbredt i områder med småholmer og skjær. Sandstrand er mer uvanlig, men fins stedvis som små areal i lune våger og vik.	***
SMÅVÅGER OG SMÅSUND * utallige småsund * tydeligere lsk.rom * overgang mot 20-T4 * øyene gir småbåter mange ferdselsvalg	Utallige småsund karaktersetter det <i>indre øy-, holme- og skjærgårdlandskapet</i>. Til forskjell fra LT-20-T3 <i>Ytre skjærgård</i>, er øyene og holmene ofte noe mer høyreiste og ligger også gjerne tettere samlet. Det gjør at sundene mellom øyene som regel er trangere og mer intimt omgitt av mer høyreiste landformer. Siden LT’ens øyer helst er små i omfang, blir også vannflateformen våg i <i>denne</i> LT’en heller korte av lengde. Det er også lengden på vågene og sundene som her er brukt som skille mot LT-20-T5 <i>Våg- og småsundlandskap</i>, dvs. at områdene i LT’en ikke har sammenhengende ”landsider” langs lengre ”korridorløp”. Flere områder må likevel regnes som mellomformer mot LT-20-T5, særlig der den ene siden avgrenses mot store øyer med atskillig flikete strandlinje. Et annet kjennetegn er at de mange øyene, holmene gir småbåtfolket mange ferdselsvalg, og er ofte den mest populære LT’en å ferdes i.	***
VEGETASJON * fra åpen småmyr og hei til lukket barskog * tuntrær & lauvskog * mye granplanting	Fordi LT’ens områder både grenser mot ytterkyst og et lunere innland, vil vegetasjonspreget variere fra åpen hei til lukket skog. Karakteristisk på flere av de indre øyene er kystfuruskokogen, som oftest med lyng- og bærlyng i bunnsjiktet. Også ulike lauvtreslag danner i de indre strøkene flere steder små skogsareal, særlig ved tun og rundt hevdholdt eller tidligere dyrka mark. På både de midtre og de ytterste, samt de mest vindutsatte øvre deler av LT’en dominerer fortsatt snau hei- og myrvegetasjon, i mosaikk med små og store vannflater. For bare vel 60 år siden, var mye av LT’en fortsatt åpen lynghei, men veldig mye av dette har grodd igjen eller blitt plantet til. Det er en prosess som fortsatt skjer, og som ytterligere vil akselerere ved naturlig frøspredning fra plantefelt.	**
JORDBRUKS- MARK * snau kystlynghei * skogplanting * nedlegging av små fiskebondebruk	Til tross for at snau heivegetasjon i utmarka ikke lenger kjennetegner <i>hele</i> LT’en, så har mange områder fortsatt bevart sine åpne og kulturbetingede lyngheier. Som nevnt under landskapskomponent vegetasjon, er dette imidlertid flere steder endret gjennom tilskoging av både inn- og utmark på enkeltøyer og holmer. Andelen av dyrka mark er også blitt kraftig redusert i løpet av de siste tiårene pga storstilt nedlegging av små, og jordbruksmessig sett, ulønnsomme fiskebonde kombinasjonsbruk. Trolig har kun seks av LT’ens 19 lsk.områder i Hordaland noen få aktive gårdsbruk igjen (lsk.omr. 02, 04, 05, 10, 12 og 14). Av disse skal særlig omr. 20-T4-05 <i>Fitjarskjærgården</i> framheves, da det her fortsatt finnes flere veiløse øygardsbruk i drift – en driftsform som tidligere i langt større grad preget LT’en.	-/*** (= pga lyng- heiene)

³ Landskapsområdene er: 20-T4-01 Espevær, 20-T4-02 Litlahiskjo-Lindøya, 20-T4-03 Øklandsosen-Kvernosen, 20-T4-04 Innvær-fjorden-n Stangarvågen, 20-T4-05 Fitjarskjærgården, 20-T4-06 Horgesundet-Rostøysundet, 20-T4-07 Austre Storebørviki, 20-T4-08 Navøysoen, 20-T4-09 Krosshamnsundet, 20-T4-10 Toftosen, 20-T4-11 Bukkarsundet-Hjellstadosen, 20-T4-12 Søre Syltosen-Nesosen, 20-T4-13 Vindøyosen, 20-T4-14 Ramsøyeni-Kolavågen, 20-T4-15 Kjerrgardsosen, 20-T4-16 Fauskangsvågen, 20-T4-17 Sætreosen, 20-T4-18 Syltvågen og 20-T4-19 Lauvøyeni-Straumsosen.

BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * mer bebygd enn T3 * fra spredte hytter til boligfelt og tettsteder * bebyggelse langs "fastlandssiden" * gamle uthavner & fiskebondebruk * oppdrettsanlegg	Til forskjell fra LT-20-T3 <i>Ytre skjærgård</i> er denne LT'en atskillig mer bebygd. Ulikt LT-20-T1, -T2 og -T3, ligger områdene lunere til innaskjærs, pluss at de oftere har bedre adkomstmuligheter. LT'en er derfor generelt mer ettertraktet for både bolig- og fritidshus. Samtlige av de 19 landskapsområdene har bebygde delområder, men dette varierer fra spredt hyttebebyggelse til mer konsentrerte boligfelt og enkelte små tettsteder. Særlig vanlig er mindre boligområder langs storøyenes landside der små stikkveier fra hovedveiene fører ned til lune, idylliske våger, sund eller os. Bebyggelsen består av stilarter fra ulike epoker som hver for seg kan prege strandlinja. Samblending av nye og gamle hus er imidlertid vanlig, men den eldre bygningsmassen er ofte bedre tilpasset landskapet. LT'en har også enkelte uthavner, bl.a. Espevær, men de ligger gjerne i grensa opp mot LT-20-T3 for å ha kortest mulig utror til det åpne hav. Gårdsbebyggelse fra eldre fiskebondebruk preger fortsatt mange øyer, og mye av dette blir i dag skjøttet som fritidseiendommer. Den indre skjærgården er den LT i region 20 som har flest oppdrettsanlegg for laks og sjøaure i Hordaland, totalt 46 stk.	***
LANDSKAPSKARAKTER * indre skjærgård blant de mest ettertraktede norske kysttyper-uavhengig av landskapsregion * I Hordaland likevel "lite" utbygd, pga klima, tilgjengelighet og mer variert kyst * mange småsund gir mange vannveivalg for småbåter * et eldorado for fritids-ferdsel på sjøen * en LT mest for båtfolk? * sjøen fri for alle, mens landsiden kan imidl. være privatisert * brattkyst dominerer, likevel ofte egnet for i landstigning fra båt * attraktiv, ubebygd svabergkyst finnes fortsatt * lynghei; lett ferdse, lukket planteskog; ødelegger ferdselsmuligheter * naturlig spredning av gran; vil endre LT'ens lsk.karakter * levende uthavner & aktive øygardsbruk	I rekreasjonssammenheng hører de indre skjærgårdsområdene med til de mest brukte og ettertraktede av samtlige norske kysttyper, uavhengig av hvilken landsdel de måtte ligge i. Sammenlignet med tilsvarende LT langs f.eks. Sørlandskysten, er Hordalands (les: Vestlandets) indre skjærgårdslandskap langt mer beskjedent utbygd, noe som skyldes både klima, vanskeligere tilgjengelighet og ikke minst en langt bredere og mer variert strandflate/kystlinje. I den indre skjærgården ligger likevel et rekreasjons øyrike som få land har maken til, og som i Hordaland trolig vil få økt oppmerksomhet ettersom stadig flere øygrupper får veiforbindelse. Ved siden av et særdeles oppsprukket øy- og holmelandskap, byr LT'ens utallige vannveier på en rekke opplevelsesmuligheter. Her finner både kano-, kajakk-, motor- og seilbåtentusiaster sine små perler og lune gjemmer. Ut fra dette ser man òg at det i friluftssammenheng først og fremst er vannbaserte opplevelsesaktiviteter som her har størst fortrinn. Sagt med en noe omskrevet Odd Børretzen; <i>"Alle er naturligvis velkomne til den indre skjærgården. Men egentlig er den beregnet for båtfolk."</i> Av flere grunner er det mye sant i dette. På sjøen hersker allemannsretten, og her kan alle med båt ferdes nær sagt overalt. Landsiden derimot er langt mer privat. Her kan brygger, naust, ombygde sjøbuer, terrasser, trapper, hytter og bolighus mange steder danne en privatsone langs land som både begrenser ankringsplass for båter på sjøen, men også ferdselsmulighetene på land. Her, som i øvrige LT'er er det også de lettest tilgjengelige og mest attraktive strandtypene som først ble nedbygd/privatisert, dvs. sandstrand og lav svabergkyst. Gamle fiskebondebruk er f.eks ofte lokalisert til lune steder med slike strandtyper, nettopp fordi ett av hovedkriteriet for gårdslokaliseringen var gode båt plasser. I Hordaland finnes det likevel fortsatt områder i den indre skjærgården med attraktiv, ubebygd svabergkyst, noe som for eksempel i dag er sjeldent i den indre skjærgården langs Sørlandskysten. For båtfolket er brattkysten (1,5-3 m høye bergskrenter ned mot sjøen), som her er den vanligste strandtypen, ofte godt egnet å legge til ved med båt. Pga. den lave bergskrenten, er heller ikke brattkysten de fleste steder et hinder for å komme seg i land fra båt. Fra land derimot er sjøen mer utilgjengelig der det kun finnes brattkyst, fordi bergskrenten vanskelig kan forseres uten båt pga. høyden mellom sjø og de nederste berghyllene. Lavere klippekyst (5-10 meter høye, steile fjellvegger ned i sjøen) er også stedvis utbredt i LT'en, men her umuliggjør de steile sidene all normal ferdsel mellom land og sjø, uavhengig om man har båt eller ei. Ferdsel på selve øyene og holmene er tosidig. På steder med masse nakne og opplendte bergflater, oppdages raskt fordelene med nakent fjell og skrinne lynghei. Nede i senkninger kan derimot kjerr, myr og småpytter stedvis gjøre ferden mer besværlig. I ferdselsøyemed er åpen lynghei suveren i forhold til en tett planteskog. Naturlig frøspredning fra bartrær til stadig færre treløse øyer utgjør en stor framtidig trussel for LT'ens rekreasjonsverdier. På småkupert øyer vanskeliggjør sprekker, klover og steile skrenter ferdsel. Fri ferdsel utenom stiene vil på slike steder være vanskelig, og man må benytte eksisterende sti-, drifts- og kjøreveier. I Hordaland har de fleste av de gamle uthavnene sin hovedutbredelse i den ytre skjærgården, men også den indre skjærgården har uthavner med kort avstand til åpent hav. Mange uthavner er fortsatt livskraftige samfunn, og utgjør ett av Norskekystens mest særpregede kulturmiljøer ytterst mot havgapet. LT'en har også fortsatt enkelte aktive øygardsbruk på framdeles veiløse øyer. Boligutvikling fra de mer "landfaste" og tettstedsnære områdene ekspanderer.	

I LT-20-T4 har den indre skjærgården gradvis endret seg de siste femti åra fra å være et åpent lyngheilandskap til i stadig større grad bli bevakst med skog. I tillegg har også LT'ens aktive gårder, spesielt de veiløse, gått kraftig tilbake. Bildet viser en typisk overgangsform mellom det nye og det gamle; eldre innmark mot mer karrig lyngheidominert utmark – men hvor begge deler har oppslag av unge grantrær. Fra *Vestbøstadvika*, Fitjar kom.

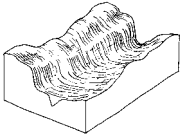

Det er sagt at i løpet av de siste 50 åra er det blitt bygd mer i den norske strandsona, enn fra steinalderen og fram til siste krig. Sammenliknet med andre skjærgårder er Hordalandskysten absolutt ikke blant de mest bebygde, selv om det også her fortsatt bygges i det såkalte 100-meters beltet. Fra *Vestbøstadvika*, Fitjar kom.

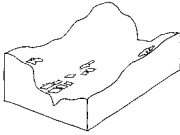

Utbredelsen av *LT-20-T5 Våg- og smalsundlandskap* varierer fra hav- og/eller skjærgårdsnære områder til mer lune våger mot innlandet. Det samlende i LT'en er romfølelsen som de smale vannløpene gir, samt en tett kontakt med lave landsider ved ferdsel i leia. Fra *Mølstrevågen*, Sveio kom.

Fra større og mer værharde fjordløp stikker stedvis små, men lunt beliggende våger seg inn som langsmale kiler inn i landmassen, og kan derved danne gode havnemiljø for småbåter. Slike våger har alltid vært skattet, og tradisjonen med både båtstø og naust strekker seg langt tilbake i tid. Fra *Holme*, Bømlo kom.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T5 Våg- og smalsundlandskap - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 47 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS -HOVEDFORM * flest av i Hordaland * våg = smal blindled * smalsund = passasje mellom landareal * løpet gir romfølelse	LT'en er den i områdeantall mest utbredte av samtlige LT'er i Hordaland. Som vannform er våg- og smalsund noe ulike, da det er to forskjellige formtyper. En våg er en lang og smal bukt som går som en "kile" inn i landet. Et sund har også et trangt og smalt løp, men er et farvann mellom to landsider, øyer eller lignende. En våg er altså en blindled som stopper mot land, mens et sund er en passasje (en led) mellom to landareal. Likheten som gjør at de her danner en egen LT, er det smale løpet. Fordi avgrensningene skjer ut fra en romlig inndeling, er romfølelsen de smale løpene gir avgjørende. Særlig at avstanden til begge landsidene oppleves som tett og nær. LT 20-T4 har også mange våger og sund, men de er vesentlig kortere og er helst en del av et mer omfattende øy- og holmelandskap. Forskjell er og at ferdelsalternativene på sjøen begrenses av selve løpet. Høyde og form på de langsgående landsidene varierer nokså mye fra område til område, men landformen er helst en strandflate.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * stor variasjon * steinstrand i mer golde områder * mudderstr. i våger	Relieffet på landskapets småformer varierer en del, noe som særlig skyldes områdene ulike beliggenhet langs akse ytterkyst – "innland". Noen av LT'ens våg- og smalsundområder ligger f.eks i mosaikk med områder i den ytre skjærgården, og småformene er her lik de i LT-20-T3, dvs. et snaut, lavt og småkollete landskap med strandlinjer dominert av naken brattkyst/ svabergkyst. Lenger mot øst og lsk.region 21 Ytre fjordbygder blir relieffet mer høyreist, strandflata mer oppskåren, og stedvis med innslag av lavere åsformer. I tillegg er det slik at dess lenger inn mot innlandet et område ligger, dess lunere og frodigere blir områdekarakteren. Dette gjør at det grunnlendte preget minsker, og det kuperte landskapet er mindre nakent. Strandtypene bratt- og svabergkyst er omkranset med frodigere vegetasjon.	*
SMÅVÅGER OG SMALSUND * sund, god gjennomstrømming, rent vann * våg = blindled, kan ha mer stillestående vann - alger	Småvåger og smalsund har smale løp som gir sjøen form som avlange gulv i trange landskapsrom. Til tross for formlighet kan sjøvannet i de to typene ha ulik kvalitet. Som nevnt er et sund et åpent farvann mellom to landareal. Og selv om leia her har smulere farvann enn skjærgården utafor, vil tidevannet gi god gjennomstrømming av vannet i sundet. Det gir god vannkvalitet. En våg derimot er en blindled, og tidevannet får ikke samme effekt. Her har dybde, strandtype og evt. terskler stor innvirkning, og i enkelte våger kan vannet bli stillestående. Vann som står lenge i ro og som i tillegg forenses av kloakk eller avrenning fra landbruk, vil begynne å gro igjen og sjøvannet kan lukte vondt. Noen steder gir algeoppblomstring vannet en seig grønske, noe som reduserer slike vågers rekreasjonsverdi. Pga av klimaet er likevel ikke det et like stort problem som f.eks. i tilsvarende kiler langs Sørlandskysten.	***
VEGETASJON * variert vegetasjon * fra åpen lynghei, via buskhei til lukka skog * påvirker romfølelsen hei; åpen-skog; lukket	Vegetasjon varierer. Som en regel kan det hevdes at jo lenger ut mot havet et område ligger, jo skinnere er vegetasjonspreget. Der våg og smalsundene ligger langt ut, omgis de av mosaikker med åpen lynghei og nakne bergflater. På lune steder kan derimot oppslaget av bar- og lauvtrær stedvis være betydelig, og her har landskapene preg av halvåpen buskhei, dvs et mellomstadium på vei mot mer lukkede lauv- eller barskogs-typer. Også i de ytre områder er det store grantilplantinger, og stedvis ses et stort oppslag av nye granskudd. I mer skjermede områder inn mot fastlandet ses ofte mer høyvokst bar- og blandingsskog, stedvis også partier med edellauvskog. Da vegetasjonen ofte danner veggene i landskapsrommene, er dens høyde og tetthet avgjørende for hvor sterk romvirkningen blir, men og for hvor synlig bebyggelse og tekniske anlegg er. Snau lynghei gir åpne landskapsrom, mens høyreist skog gir en tettere innramming.	***

¹ Lsk.omr. er: 20-T5-01 Nordresund, 20-T5-02 Mølstrevågen, 20-T5-03 Vespestadvågen, 20-T5-04 Gissøysundet-Grytlefjorden, 20-T5-05 Melling-Mellingsvågen, 20-T5-06 Straumfjorden, 20-T5-07 Giljepollen, 20-T5-08 Katlavika-Høgåbleikålen, 20-T5-09 Gjosæterpollen-Avlaupet, 20-T5-10 Kassosen-Ylvesøyvågen, 20-T5-11 Hellandsfjorden, 20-T5-11 Busepollen, 20-T5-13 Hummelsundet, 20-T5-14 Førdespollen-Høylandsvika, 20-T5-15 Goltasundet, 20-T5-16 Trælavågen, 20-T5-17 Skogsvågen-Kvalvågen, 20-T5-18 Trengereidpollen-Fjellpollen, 20-T5-19 Skjervika-Kongevika, 20-T5-20 Vindkjeften-Eidesvågen, 20-T5-21 Straumsosen, 20-T5-22 Kårtveitpollen, 20-T5-23 Fjæreidpollen-Knappavågen, 20-T5-24 Vidnespollen-Sollsviksundet, 20-T5-25 Tottosen-Rongesundet, 20-T5-26 Rongosen-Blomvågen, 20-T5-27 Nautøyosen-Hellesosen, 20-T5-28 Kvalsosen-Sundet, 20-T5-29 Harkestad, 20-T5-30 Straumøysundene-Tjeldstøundet, 20-T5-31 Hattesundet-Kvernhososen, 20-T5-32 Hjelnesvågen-Hellesundet, 20-T5-33 Davangsvågen-Langøysundet, 20-T5-34 Fauskangpollen-Hauglandsosen, 20-T5-35 Isoen-Rosslandspollen, 20-T5-36 Toskevågen-Holen, 20-T5-37 Toskesundet, 20-T5-38 Taulsvågen, 20-T5-39 Grunnesundet-Radsundet, 20-T5-40 Kvolmosen-Austrevågen, 20-T5-41 Villangsvågen, 20-T5-42 Norangsvågen, 20-T5-43 Njøtesundet, 20-T5-44 Fønnesstraumen-Keilesundet, 20-T5-45 Gjerdvågen, 20-T5-46 Åråsvågen-Makrellvågen og 20-T5-47 Leirvågen.

JORDBRUKS-MARK * redusert betydning * helst i baklandet * småskala teiger * mye nedlegging * buskhei mot skog	Jordbruksmark har redusert betydning i dag, noe som delvis skyldes at det ofte er foretatt en forholdsvis ”smal” avgrensning av områdene for å framheve våg- og smalsundenes romlige preg. I noen områder kan derfor bakland med dyrka mark være utelatt. I tillegg har nedleggingen av et svært så småskala og ofte teigdelt jordbruk vært betydelig de siste 50 åra. Likevel fins det fremdeles områder med fortsatt noe gardsdrift, som oftest beliggende i ly av knauser og bergdrag, men stedvis også med innmark synlig fra sjøen. De jordbruksarealene som engang lå langs vågene og smalsundene var gjerne små, lå spredt og ofte klemt mellom knauser og rundsva. Pga. driftsopphør og manglende vedlikehold av grøfter, er mange av dem i dag ofte tilgrodd med lauvkjerr eller mjørdurtenger. De åpne lyngheiene var en del av dette jordbruket, men mange steder er dette endret til et buskheilandskap i gradvis gjengroing mot skog.	- / * (*** = omr. med intakt lynghei)
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * mye bebyggelse * veiene; lok.faktor * godt synlig fra sjøen	Sammenlignet med de tidligere beskrevne LT’ene så er det en langt mer omfattende bygningsmasse i denne. Dette skyldes i hovedsak at det langs mange av de langsmale vannløpene også finnes langsgående bilveier, noe som i mange områder har virket som lokaliseringsfaktor for bebyggelse, særlig bolighus. Også fritidshus og hytter fins det en del av, både konsentrert i mindre felt med tilkomstvei eller mer spredtliggende og veiløst. Som oftest er hyttene som ligger mer veiløst til eldre og noe mer beskjedne i størrelse, enn de ofte nyere og mer ruvende hyttene med tilkomstvei. Pga. våg- og smalsundenes form, blir hus langsetter selve strandlinja godt synlig. Den smale sjøflata gir tett kontakt med begge landsider, og her er særlig eksisterende brygger og ulike sjøtilknyttede anlegg iøynefallende i landskapsbildet.	**
LANDSKAPSKARAKTER * romlig form og lengde på vannløpet avgjør avgrensning * flere smalsund fungerer som gjennomgangskorridorer m. mye småbåttrafikk * gjennomgangssund kan ”ses” som mer offentlige enn andre * arealbruk tett langs trafikkerte smalsund ses av mange * våger er blindleier, → annen funksjon for båt- og friluftslivet enn ”korridorene” * store våger inn i innlandet er likevel også mye oppsøkt * smalsundene viktigere enn vågene som ”offentlige” areal pga stor gjennomgangstrafikk * flere våger har betydelig innlandspreg	Landskapstype LT-20-T5 <i>Våg- og smalsundlandskap</i> er definert ut fra sin romlige form. Avgjørende er også hvordan disse landskapsrommene oppleves ved ferdsel på sjøen. En tett og nærmest intim kontakt med begge landsidene samtidig, skiller typen fra LT-20-T6 <i>Storsund- og småfjordlandskap</i>, mens det er lengden på den enkelte våg/sund som skiller den fra LT-20-T4 <i>Indre øy-, holme og skjærgårdlandskap</i>. Formålet med å skille den ut som egen type er knyttet til opplevelsesaspektet som den tette kontakten med begge landsidene gir. Flere av de lengste smalsundene som her er avgrenset som egne områder, er også en del av leia fra innland til åpent hav. Særlig gjelder det de mange og smale sundene på Sotra (dvs. særlig Fjell og Øygarden kom.), og som sikrer en trygg ferdsel gjennom en her grov og oppreven ytre øygarden. LT’ene er derfor også mye brukt og verdsatt i rekreasjonsøyemed – fortrinnsvis for kajak, seil- og småbåttrafikk. Bebyggelsen er til dels omfattende, og langs vannløpene ses både nye og gamle hus. Fordi strandlinja i disse områdene kun er begrenset til ett langt hovedløp, og ikke til utallige øyer og holmer, blir den samlede arealbruken langs de smale vannløpene særdeles iøynefallende. Og særlig vil de mest brukte ”gjennomfartssundene” også lettere kunne oppleves som allmennhetens ”fellesareal”. Med tanke på romfølelsen løpet gir, vil ulike typer arealdisponeringer også ha stor betydning for opplevelsene hver enkelt reisende får i slike områder. De langsmale vågene har derimot en noe annen funksjon i friluftssammenheng. Som nevnt danner de ved sin form blindleder (endepunkt), og vil derfor lettere oppleves som mer ”avstengte”, eller å ha en mer privat karakter. Dette gjelder likevel helst de <i>korte</i> vågene i andre landskapstyper. I denne landskapstypen har de langstrakte smale vågene, som her er avgrenset som egne områder, en mer allmen verdi i friluftssammenheng. Også flere av de store og kjente vågene fungerer som egne turmål. Som for smalsundene er arealbruken langs de store vågene viktig for selve landskapsopplevelsen, men og for muligheten til å fysisk ferdes langs strandlinja på land. Dette varierer fra område til område. Likevel, nettopp fordi de danner blindleier og ikke gjennomgangspassasjer, har ikke storvågene like stor betydning som ”fellesareal” slik enkelte smalsund har. Flere av vågene som strekker seg inn i storøyene, mangler i dag det typiske kystpreget. Til forveksling ligner de også ofte på smale innlandsvann. Som regel omgis de av en stadig tettere lauv- og blandingsskog, og bebyggelsen er gjerne mer beskjeden her enn langs de mer ytterkystnære områdene. Forvaltningsutfordringer; kontrollert arealbruksutvikling langs enkelte gjennomgangssund, tiltak for å forbedre vannkvaliteten i enkelte våger med algeoppblomstring.	

I LT-20-T5 Våg- og smalsundlandskap danner et smalt vannløp nærhet til begge landsider, noe som gjør at ulike typer bebyggelse og tekniske anlegg oppleves som nære kulturmiljøer ved ferdsel på sjøen – både nye og gamle. Her fra et oppdrettsanlegg ved *Mølstrevågen*, Sveio kom.

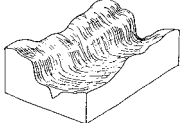

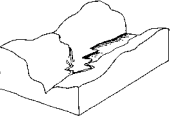
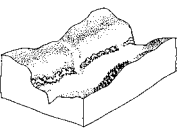
Om LT'ens smalsund ofte danner "viktigere" ferdselskorridorer enn de smale "blind" vågene, så har sistnevnte stedvis et særegent miljø i form av gamle båtnaust. Et av de mest særpregede og iøynefallende av disse finnes ved *Hjelmevågen* kirke i Øygarden kom.

Landskapsområdene i *LT-20-T6 Småfjord- og storsundlandskap* har en beliggenhet som varierer fra de ytterste kyststrøk til betydelig mer innlandsnære områder. I de mer innlandsnære områdene er skogpreget ofte betydelig større, noe som blant skyldes at gjengroingen/tilplantingen stedvis har vært svært omfattende de siste 80 åra. Dette har også endret landskapskarakteren langs *LT*'ens fjordløp. Fra *Lureffjorden* og *Lurosen*, Lindås kom.

For ca 80 år siden hadde landskapet på bildet over noe av de samme åpne lynchheiene som vi her ser fra Lynchheiseret på Lygra i Lindås kom. I dag utgjør Lynchheiserets årvisse tiltak for å skjotte de gamle lynchheiene etter tradisjonelle driftsmåter et særdeles viktig referanseområde for hvordan store deler av dette kystlandskapet så ut i nær fortid. I mellomtiden blir stadig flere deler av et fortsatt åpent kystlandskap mer tilgrodd.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T6 Småfjord- og storsundlandskap - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 16 landskapsområder ¹	BE-TYDNING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * lav strandflate gir fjordsider med maks 60-80 m.o.h. * storsund = passasje mellom storøyer * småfjord = ofte kile inn i landmassiv	I Hordaland danner områder i LT-20-T6 ofte overganger mellom skjærgårdspartier, smalsund eller brede fjordløp. Den lave strandflata gir LT'en et lavt strandrelieff, og toppen av fjordsidene er som oftest ikke høyere enn 60-80 m.o.h. Unntak er omr. T6-08 <i>Kobbaleia</i>, hvor en vel 300 meter høy ås danner Sotras østvendte fjordside. Som landform er et storsund en forholdsvis bred sjøflate mellom enten fastland og en stor øy, eller mellom to store øyer. I Hordaland oppstår enkelte storsund også ved at ene siden dannes av en rekke nærmest sammenhengende småøyer. Småfjord er her egentlig en større våg, dvs et hovedløp som fører blindt inn i landmassen. Som nevnt under andre LT'er har sundene mer funksjon som ferdselskorridorer enn vågene. Det er særlig tilfelle for de områdene som pga innsnevninger av bredere fjordløp smalner av til midlertidige større sund. Beliggenheten til slike "storsund" gjør dem til en lengre del av en farbar og ofte godt trafikkerte kystled innaskjærs. Til forskjell fra omr. i LT-20-T3, -T4 og -T5 er de også egnet for skipstrafikk.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * fliket strandlinje * øyer, holmer, skjær kan danne "fjordside" eller ligge midt i leia * brattkyst dominerer * bart fjell & generell lite løsmasser	En ofte fliket strandlinje gir småformer som nes og odder + småøyer, holmer og skjær. Som regel er dette småformer i selve hovedformen, men i enkelte områder ligger de så tett på rekke at de danner deler av storsundets/småfjordens ene side. Slike områder kan ligne LT-20-T4 <i>Indre øy-, holme- og skjærgårdlandskap</i>, men ved sitt langstrakte og tydelige hovedløp er de lagt til denne LT'en. Eks. er deler av 03, 06 og 09. Noen steder ligger småøyer, holmer og skjær også mer spredt innenfor selve hovedløpet, og skaper derved variasjon i leia. Strandtypen varierer forholdsvis lite. Brattkyst dominerer sammen med svabergkyst, men her fins også noe småskåren klippekyst. Koller og rundsva er typisk, og med sine grå, nakne fjellblotninger karaktersetter de LT'en. Løsmasse-dekket er som oftest tynt og usammenhengende, men stedvis med mektige lokale forekomster. Myr- og torvjord er særlig vanlig i senkninger, mens marine strandavsetninger og morenejord forekommer mer spredt i tynne dekker over bart fjell. Nord i LT'en fins forvittringsmateriale av mer næringsrike bergarter, noe som gir et frodigere inntrykk.	***
FJORDER OG HAV * "bredt" hovedløp * storsund vanligst, bidrar til lun indre lei * småfjorder blindløp	Til forskjell fra LT-20-T5's smale løp danner sjøen her brede farvann med relativ stor avstand mellom landsidene. Den brede vannflata bidrar til at mer småskala arealbruk på landsidene blir mindre framtrædende ved ferdsel på motsatt side. I LT'en er storsund mest utbredt, og danner ofte kystens hovedårer og korridorer mellom skjærgård, smalsund og de brede fjordene. Flere av LT'ens storsund medvirker også til at Hordaland har en indre farbar lei, også for store skip og lastebåter. Denne indre leia har smulere farvann, og bølgene blir naturlig nok atskillig mer beskjedne enn utaskjærs - selv om sjøen også her kan skumme på uværsdager. Småfjorder som ender som blindløp i den lave strandflata, har mindre båttrafikk fordi de unngår mye av gjennomgangstrafikken.	***
VEGETASJON * stor variasjon * lynghei & halvåpen buskhei, granskog * lauvskog frammarsj * landskap i endring	Også her varierer vegetasjonen ut fra områdenes beliggenhet i forhold til inner- og ytterkysten, men også etter berggrunnens næringsforhold. I de mest værutsatte områdene er mosaikker med åpen lynghei, småkjerr og myr fortsatt vanlig, men i lune senkninger, bergskorter, innunder berghamre m.m fins også lauvholt og småskog. Plantefelt med sitkagran står derimot mer høyreist på slike værutsatte steder, og danner markante vegger i landskapsrommene. I de innerste regiondeler, særlig i Lindås kom., ses atskillig mer og tettere bestand med både lauv-, bar- og blandingsskoger. Nord i LT'en gir næringsrike bergarter grobunn for en raskere gjenvekst av de tidligere åpne og kultiverte lyngheiene, og her er særlig busk- og lauvskogpreget blitt betydelig. Som oftest er det bare de høyeste opplendte toppene som her fortsatt har et snaut og lysåpent preg.	***
JORDBRUKSMARK * liten betydning, * få og spredte bruk	Hevdholdt innmark er i dag lite utbredt i landskapstypen, og i syv områder (LO T6-01, 02, 09, 10, 11, 15 og 16) finnes det fra lite til ingenting. I de resterende områdene ses hevdholdt dyrka mark i dag kun på enkelte spredtliggende <i>aktive</i> gårder. Selve innmarka ligger som regel noe tilbaketrukket i forhold til sjøen, gjerne som et småskala lappe-	-/*

¹ Landskapsområdene er: 20-T6-01 Urangsvågen, 20-T6-02 Selsfjorden-Goddosen, 20-T6-03 Orrøya-Tranøya, 20-T6-04 Hjelmosen, 20-T6-05 Heimarkpollen, 20-T6-06 Hundvåkosen, 20-T6-07 Astrefjorden-Vestrepollen, 20-T6-08 Kobbaleia, 20-T6-09 Gongstøosen-Ettesundosen, 20-T6-10 Senosen, 20-T6-11 Herdlefjorden, 20-T6-12 Hellosen, 20-T6-13 Fesøysundet-Lurosen, 20-T6-14 Lurefjorden, 20-T6-15 Hoplandsosen og 20-T6-16 Mongslaupen-Vikaosen.

	teppe i senkninger mellom bergknauser og rundsva. Kun få steder er dyrka mark synlig fra sjøen, noe som mest skyldes terrenget, men og at det som engang fantes av dyrka mark, i smale bergsprekker og klover, helst er nedlagt og grodd igjen. Også lynchheiene, utmarkas kulturmark, er i forfall, og uten bevisst skjøtsel vil LT'en gradvis bli skogsatt.	
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * lokalisert langs vei * stedvis linjebebygg. * ukritisk stilblanding * eldre hytter mer spredt, og ofte veiløst	Sett i forhold til totalarealet har ikke LT'en spesielt <i>mye</i> bebyggelse. Men fordi mye av det som fins er lokalisert etter veier langs sjøen, blir også bygningsmassen iøynefallende når man ferdes i LT'en med bil. Enkelte steder ses dette som små og store grender med sammenhengende linjebebyggelse på begge sider av veien. I mer sentrale områder ser man på slike steder ofte en ukritisk samblending av ny og eldre byggeskikk. Også en del av LT'ens fritidsbebyggelse kan ligge lokalisert langs veiene, men da helst som nyere fritidshus. Eldre hytter ligger generelt mer spredt i landskapet. Og fordi de gjerne ble bygd før veiene ble viktigste lokaliseringsfaktor, så ligger mange fortsatt veiløst til og nås dermed fortsatt lettest med båt. De fleste av de gamle fiskebondebrukene er nedlagt, og mange er også fraflytta. Likevel er mye av disse gamle bygningsmasse godt vedlikeholdt. Som bygningsmiljøer representerer slike gardstun, med sine ofte nøkterne form og sjøvendte beliggenhet, særegne kulturmiljøer fra en svunnen tid.	*
LANDSKAPSKARAKTER * middels brede vannløp omgitt av landsider med vekslende høyde * stedvis del av sentral indre lei * vesentlig funksjon for både rekreasjon og skipstrafikk * fjordformen ikke like tydelig over alt * avstand + høyde og helning på landsida avgjør hvor synlig ulik arealbruk er * indre leia er variert, idylliske trehusmiljøer og stedvis en del tekniske anlegg * betydelig tilskoging av landområdene langs vannløpene * nedlegging av mange av LT'ens gårder * gjenværende aktive gårder viktig for både landskap og LT'ens brukshistorie * Lyngheiseret; et særlig viktig referanseområde for kystlandskapet fram til begynnelsen av 1900	LT-20-T6 <i>Småffjord- og storsundlandskap</i> er først og fremst preget av middels brede vannløp. Disse er omgitt av lave landsider med små høydevekslinger, og fjordformen er ikke nødvendigvis like markant alle steder. Til forskjell fra de til nå presenterte kyst-LT'ene i region 20, har enkelte områder i denne LT'en også en vesentlig funksjon knyttet til både rekreasjon og samferdsel. Her danner nemlig flere av områdene viktige deler av den godt trafikkerte indre leia, og hvor alt fra store skip og lastebåter og ned til småbåter og kajaker ferdes. Altså en vesentlig del av sjøens viktigste transportårer. I slike områder, særlig i smalere storsund, vil også synet av de største båtene som langsomt siger forbi være en hverdagslig del av landskapskarakteren, og som derved også høyner LT'ens opplevelsesfaktor. Flere av LT'ens områder har imidlertid en betydelig mer tilbaketrukket tilværelse i form av å være store fjordkiler som ender sitt løp mot den lave strandflata. Slike fjord "botner" har betydelig mindre ferdsel, og de store sjøflatene mangler derfor noe av den til tider hektiske båttrafikken som sundene har. Pulsene kan med andre ord være noe roligere i slike store våger. Som nevnt preges LT'en av de til dels brede vannløpene. Dette gjør at ved ferdsel på sjøen vil både avstanden man har til land, samt høyde + helning på landsiden være avgjørende for hvor visuelt framtrædende ulike arealbruksformer på <i>motsatt fjordside</i> framstår. Siden sjøen her er omgitt av en småkupert og lav strandflate (silhuett; ca. 60-80 m.o.h.), vil imidlertid de fleste anlegg et stykke bort fra sjøen ha begrenset synlighet utover det lokale. Det innebærer at det gjerne er bebyggelse og tekniske anlegg nærmest sjøkanten som, sett fra sjøen, blir mest framtrædende i landskapet. Bakenforliggende bebyggelse er her ofte mer skjult, av enten av bebyggelse, baklandets småformer og/eller hage- eller leplantet trevegetasjon. I flere områder ser man også at det allerede har skjedd en betydelig lukking av landskapene gjennom tilskoging av åpen heivegetasjon. Denne utviklingen vil og bidra til at ulike bygningsmiljøer, som f.eks. nye hytte- og boligfelt, bedre vil kunne "kamoufleres" i terrenget. Samtidig er den gradvise tilskogingen også en prosess som over tid vil/kan endre den åpne landskapskarakteren i <i>alle</i> av LT'ens landskapsområder. Et godt eks. på denne utviklingen ses bl.a. i områdene rundt <i>Lyngheiseret</i> på <i>Lygra</i> i Lindås kom (LO 13 og 14). Her var det for bare 70-80 år siden et helt åpent kystheilandskap, men som i dag er blitt til et lukket landskap dominert av naturlig lauvskog - og ikke minst tilplantet granskog. <i>Lyngheiseret</i> er også et eks. på hvilke store ressurser som må til for å fortsatt holde en del av dette landskapet åpent. Årsaken til tilskogingen er åpenbar; et svært utbredt, ekstensivt og marginalt jordbruk kombinert med fiske er gått kraftig tilbake i løpet av de siste tiårene. Opphør av utmarksdrift som beite, slått, torving og brenning gjør at lynchheiene <i>naturlig</i> vil gro igjen. I tillegg har de fleste av gårdene som ligger i LT'en også hatt for lite innmark til at lønnsom gårdsdrift har vært mulig/ønskelig. Nedleggingen har derfor vært betydelig. I dag er det langt mellom LT'ens fortsatt aktive gårder, og kanskje bør de derfor også vurderes ut fra deres rolle som tradisjonsbærere av en tidligere svært utbredt yrkesutøvelse og driftsform. Som bygningsmiljøer representerer også helhetlige gardstun, både fra aktive og nedlagte bruk, særegne kulturmiljøer fra en svunnen tid. Med sine ofte nøkterne form og sjøvendte beliggenhet, utgjør de også en betydelig opplevelsesfaktor og blikkfang fra sjøen – særlig i de mest trafikkerte sundene.	

Landskapstype LT-20-T6- *Småfjord og storsundlandskap* består av kystområder preget av middels brede vannløp. Avstanden mellom landsidene er større enn i LT-20-T5, noe som bidrar til at romfølelsen blir mindre intim da landsidene bli mer perifere. Dette avhenger imidlertid også en del av landsidenes høyde og om de evt. er skogdekt eller snaue. Fra *Fosnstraumen*, Austrheim kom.

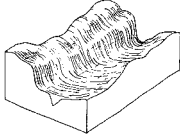

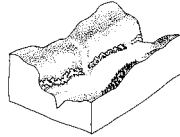
I LT'en finnes en rekke eldre og flotte bygningsmiljøer, og som gjerne har en god og strategisk beliggenhet langs en til tider svært trafikkert indrelei. Fra *Rolvsnes*, Bømlo kom.

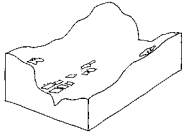

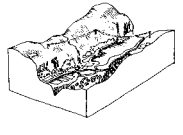
En fjord er en arm av havet som strekker seg inn i landet, og som omgis av markerte fjordsider. For LT-20-T-7 Brede fjordløp og åpne fjordmunninger stemmer ikke det helt da flere av områdene har en oppbrutt fjordside stedvis bestående av rekker med lave holmer og øyer. Et felles særpreg er derimot brede fjordløp som gjør at motstående sider framstår som fjerne landsider og blåner. Fra Fensfjorden i Austrheim kom.

Pga LT'ens brede fjordløp vil det meste av bebyggelse og tekniske anlegg være lite synlige når de betraktes fra motsatt fjordside. Enkelte anlegg vil imidlertid kunne ruve mer i dette flate og åpne landskapet enn andre, bla. store master, antenner og vindmøller. Fra Tjernagel i Sveio kom.

	LANDSKAPSTYPE LT-20-T7 Brede fjordløp og åpne fjordmunninger - i landskapsregion 20 Kystbygdene på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 16 landskapsområder ¹	BE-TYDNING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * variert LT, men med middels brede til svært brede fjordløp * pr. definisjon ikke "ekte" fjorder pga ofte oppstykkede sider * sjøflate & hovedløp	Som landform kan en fjord karakteriseres ut fra lengde, bredde, dybde eller høyde på de omkringliggende landsidene. I denne LT'en er betegnelsen <i>brede fjordløp</i> brukt om <i>ulike</i> landskapsområder som mest har til felles sjøflater som i bredde varierer fra brede til svært brede. Pr definisjon er en <i>fjord</i> en arm av havet som strekker seg inn i landet og som er omgitt av <i>markerte fjordsider</i>. Begrepsmessig stemmer ikke det helt for denne LT'en, fordi "sidene" som kanter inn fjordløpene i de ulike områdene varierer fra lave holmer og småøyer i den ytre skjærgård (fjordmunningene), via middels store øyer med flikete landsider til noen få store hovedformer med mer typisk fjordsidepreg. De omkransende "fjordsiders" høyde varierer, selv om strandflaten (hovedformen) som oftest når 40-60 m.o.h. Unntak er enkelte løp hvor større åser danner markante og steile fjordsider, bl.a. på Sotras østside. Størrelsesmessig kan LT'ens fjorder deles i to; a) brede fjorder som helst er store sjøflater innenfor en oppstykket strandflate, og b) de virkelig store fjordløpene/-munningene som starter de fjordforgreningene som til slutt strekker seg lengst inn i fylket (dvs. i landskapsregion 23).	*/**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * hovedform oftest gitt av småformene * flikete kystlinjer * nes, vikar, småvåger * småvåger gir lune båtplasser * bart fjell typisk * lite løsmasser; torvjord & strandavsetn.	Siden hovedformen helst dannes av den småkuperte strandflatas oppstikkende restfjell, og derved mangler de mer typiske og markante fjordside-/fjordtrauformene, så vil landskapets småformer være de som her rammer inn selve fjordløpet. Det er særlig vanlig i områder hvor fjordløpet grenser mot indre- eller ytre skjærgårdsområder. Mest typisk er likevel at fjordsidene dannes av mer sammenhengende landsider, selv om også disse som oftest er svært flikete. En flikete strandlinje i småkuperte strandflateområder gir som regel mange utstikkende tanger, odder og nes, samt mer innsunkne former som bukter, vikar og våger. Særlig er de korte, smale vågene iøynefallende, fordi de gjerne skaper lune båtplasser og grunnlag for bosetting. De småvågene som inngår i LT'en er imidlertid for små i areal til at de her er tatt ut som egne landskapsområder. Slike våger bør ses i sammenheng med våger i LT-20-T5. Den småkuperte strandflata preges av bart fjell, og nakne fjellblotninger er karakteristisk. Jorddekket mellom fjellblotningene er de fleste steder til dels usammenhengende. Myr- og torvjord er særlig utbredt, og utallige småmyrer finnes i fjordenes bakland. Skrinne strandavsetninger over bart fjell er også vanlig, mens morene-, hav- og forvitningsmateriale gjerne opptrer mer lokalt.	***
FJORDER OG HAV * gulv i oversiktlige landskapsrom * høy himmel * sjøen avspeiler vær- og lysforhold * dønninger * ferdsselskorridor m. valgmuligheter * avskjerma lsk.rom	Den ofte lavt omkransende strandflata gir mange av fjordløpene vide landskapsrom med lave fjordkonturer og en høy himmel. Dette bidrar til at den åpne sjøflata er et viktig blikkefang og "gulv" i landskapet. Pga sin store bredde vil dette gulvet også ofte virke sterkere som et speilbilde av både vær og lysforhold enn i andre LT'er. Siden flere av fjordene også ligger forholdsvis åpent eksponert mot havet utenfor, vil også ulike bølgeforhold påvirke overflaten. Bl.a. er store dønninger vanlig i de ytterste fjordpartiene, mens slike bølger som oftest blir avdempet/fins ikke i mer lunt beliggende småskala LT'er. I opplevelsesøyemed blir de mer klassiske innlandsfjordene lett oppfattet som entydige ferdsselskorridor med få/ingen avstikkermuligheter. I denne LT'en gir imidlertid områder med flikete og øyoppstykkede fjordsider slike valg, da man stedvis enkelt kan velge å ta hyppige turer inn til andre tilgrensende LT'er. Som "fjordtype" er denne samle-LT'en langt på vei den eneste av Vestlandets brede fjorder med denne muligheten. I tillegg gir særlig den flikete kystlinjas mange små vikar og våger også små avskjerma landskapsrom, som gjør at man også kan stikke seg bort fra hovedløpet.	***
VEGETASJON * lynghei ↔ skog	Vegetasjonen er som for kysten forøvrig, og preges de fleste steder av fortsatt åpen lynghei på mer opplendte partier, og fukthei eller småmyr i helninger og senkninger. Også her skjer det en gradvis forbuskning av landskapene, både av einer- og ulike typer lauvkjerr. På mer lune og avskjermede lokaliteter, eller i områder med godt jordsmonn, ses også godt utviklede og høyreiste lauv- og furuskoger. Lauvskog er særlig vanlig rundt bebyggelse og dyrka mark, og kan som følge av husdyrbeite stedvis ses som små arealer med hagemarksskog. Skogplantingen har stedvis vært omfattende, og sammenhengende skogsområder dominerer langs enkelte fjordstrek.	***

¹ Landskapsområdene er: 20-T7-01 Bømlafjorden munning, 20-T7-02 Bømlafjorden, 20-T7-03 Geitungososen, 20-T7-04 Hiskosen-Ådnanesosen, 20-T7-05 Stokksund, 20-T7-06 Fitjarvika, 20-T7-07 Selbjørnsfjorden, 20-T7-08 Korsfjorden ytre, 20-T7-09 Korsfjorden-Bjørnafjorden, 20-T7-10 Raunefjorden, 20-T7-11 Hjeltefjorden, 20-T7-12 Hauglandsososen-Hjeltefjorden, 20-T7-13 Fedjeosen-fedjefjorden, 20-T7-14 Mangersfjorden, 20-T7-15 Fensfjorden-Austefjorden og 20-T7-16 Fensfjorden.

* granskog, frøspredning til åpen hei	Særlig har sitkagranen vist seg å trives godt, og modne bestand frøsetter i dag mange fortsatt åpne heiområder.	
JORDBRUKSMARK * lite dyrka mark, mye nedlagt siste 50 år * gml. fiskebondebruk med småskala drift * steingjerder/torvtak * lynghei ↔ skog	Hevdholdt dyrka mark er lite utbredt, og det som fins preger kun lokale delområder. Mest vanlig i de ulike landskapsområdene er spredte enkeltgårder, mer sjeldent som middels store jordbruksgrender langs mer høyreiste fjordsider med sammenhengende jorddekker. På slike steder kan åpne innmarksarealer i hellende terreng ned mot fjorden danne visuelle blikkfang. Normalt ligger imidlertid innmark oppstykket i mindre teiger og tilbaketrukket i ly av skjermende knauser og bergdrag. Seks av områdene (01, 08, 12, 13, 15, 16) har fra svært lite til nærmest ingenting av hevdholdt innmark i dag. Spor etter tidligere jordbruksvirksomhet er imidlertid vanlig, særlig steingjerder rundt hevdholdt/tidligere hevdet dyrka mark eller i eiendomsgrenser i utmarka. Særlig synlige er steingjerdene der de går over nakne berg eller snaue lyngheier. Også spor etter tidligere torvtekt er vanlig på de mange myrflatene. Typisk her er en raskere etablering av lauvskog fordi myra gjennom torvuttak er blitt drenert. Åpen lynghei er og et resultat av tidligere jordbruksdrift, men er de fleste steder i gradvis gjengroing eller tilplantet.	*
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * noe ujevnt fordelt * omr. uten bebygg, og omr. m. tettsteder * i enden av stikkvei * gardsmiljøer, sjømerker og Mongstad	Bygningsmassen er ujevnt fordelt i LT'en, fra ytre fjordmunninger nærmest fri for hus (LO 13 og 16), til mer sentrale fjorder med både tettsteder og spredt bebyggelse (LO 06, 09, 11, 12). Bebyggelsen er i sterk grad lokalisert til veistrukturane, men her ses mindre sammenhengende linjebbyggelse langs veiene enn i f.eks LT-20-T6. Derimot er bebyggelsen oftere mer konsentrert i enden av stikkveier som fører ned til mer skjermede miljøer ved sjøen. Det gjelder både nyere hytte- og boligfelt. Spredtliggende fritidshus uten tilkomstvei varierer, men som oftest er dette enten eldre hytter eller fraflyttede gardsbruk. Eldre gardsmiljøer er stedvis et særpreg ved en ofte flott og logisk plassering i fjordsiden av både naust og tun. Langs selve strandlinja er fyrlykter, varder og staker hyppige å se, særlig i de ytre strøk. Av større tekniske installasjoner framheves oljeraffineriet på <i>Mongstad</i> spesielt (LO 15).	-/**
LANDSKAPSKARAKTER * bredden på fjordløpene samler LT'en * bredt gulv, høy himmel & fjernvirkning * redusert blikkfang-effekt kan avdempe visuell synlighet * flikete strandlinje kan også "skjule" bebyggelse/anlegg * veiene lokaliseringsfaktor for bolig- og hyttebebyggelse * linjebbyggelse og felt langs stikkveier * spredte gårder, jordbruk i nedgang	Fjordløpenes bredde er den faktoren som samler de bredeste kystfjordene til en LT. Fjordrelieffet består som oftest kun av en 0-60 meter lav strandflate, noe som gjør at en lav høyde mellom hav og fjordsilhuett øker himmelens betydning i de overordnede landskapsrommene. Ved de bredeste fjordløpene framstår den motsatte fjordsiden dermed kun som en lav kontur mot sjøflata, og hvor bakenforliggende og mer høyreiste landformer ofte ses som fjerne blåner. Dette innebærer også at ulike naturformasjoner, vegetasjon, jordbruksmark, bebyggelse eller ulike tekniske anlegg langs en fjordsiden får mindre landskapsmessig betydning for en person som betrakter fjordlandskapet fra motsatt side. Sikten over til motsatt side er imidlertid svært væravhengig, og ofte vil nedbør og tåke forhindre utsyn over til motsatt side. Vurdert med ståsted på land, innebærer dette at LT'en dermed også stedvis bedre kan absorbere større tekniske anlegg og bebyggelse enn andre LT'er. Dette fordi fjernvirkningen som følge av den brede fjordflata reduserer blikkfangeffekten, og fordi den flate strandflatas småkuperte rygger, koller og knauser vil bidra til at slike anlegg her sjelden <i>kan</i> legges særlig høyt i terrenget. Ved ferdsl fra sjøen endres imidlertid både innsyn og fjernvirkningseffekten, men selv herfra vil LT'ens ofte flikete kystlinje kunne bidra til at ulike anlegg kun legges med minimal synlighet i terrenget. LT'ens mange korte våger er et godt eks. på dette, da man inne langs slike ofte vil finne bebyggelse som knapt er synlig ute på fjorden. Mens gode havneforhold tidligere var viktigste lokaliseringsfaktor for bosetting og hyttebebyggelse, er det i dag veiene som fyller denne funksjonen. Erfaring viser at dess flere veier som bygges, dess større utbyggingspress blir det på de attraktive områdene nær de nye veiene. I denne LT'en har dette skjedd i nyere tid gjennom etablering av nye bolig- og/eller hyttefelt fra stikkveier fra hovedvei og ned til sjøen. Eldre tettsteds- og grendebebyggelse ses derimot ofte langs veier som gjennomfartsveien som en tydelig linjebbyggelse. Spredt bebyggelse er utbredt, særlig gardsbruk som ofte ligger enkeltvis eller i små grender. I de fleste områder har imidlertid det småskala jordbruket vært i nedgang, og veldig mange gardsbruk er nedlagt, evt. fraflytta. Dette merkes også på vegetasjonsutviklingen langs fjordene, ved at den tidligere snaue heivegetasjon gradvis erstattes av buskhei og skog. Det finnes imidlertid fortsatt store områder med åpen hei, særlig i de ytre strøk. Og særlig i uvær med grov sjø forsterker de åpne heiene de ytterste fjordløpenes værharde karakter.	

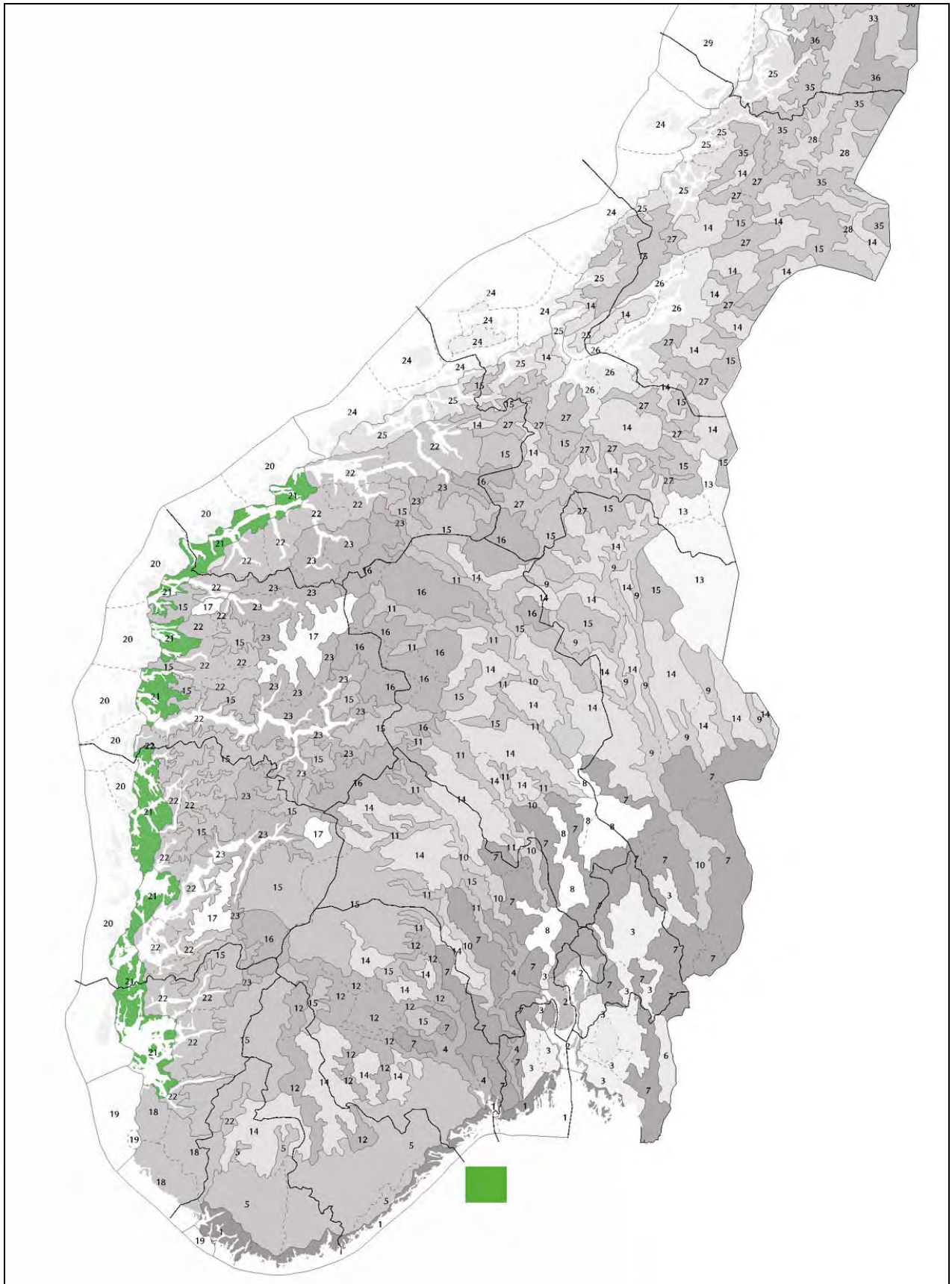

De fleste av LT'ens områder danner sentrale hovedferdselsårer for både skips- og lastebåttrafikk, samt omfattende småbåttrafikk på fine sommerdager. At disse hovedårene også har hatt en viktig strategisk beliggenhet i forhold til sosial posisjonering og forsvarsevne viser flere forekomster av ulike kulturminner fra bronsealder-røyser og jernaldergravhauger til nye tids krigsminner. Bildet viser en bunker fra *Stokksneset*, Fitjar kom.

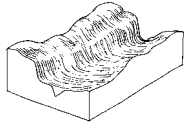

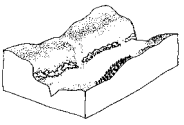
Kun et fåtall steder ligger bosettingsområder åpent til mot storfjordene, for som oftest ligger både disse og båthavnene inne i mer lune våger. Bygging av molo og bølgedempere er likevel et aktuelt tiltak for å lage en lun yttersidevendt båtplass. Fra *Gauksheim* på *Selbjørn*, Austevoll kom.

3.2 Landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet

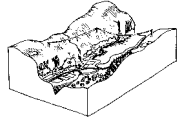
Utbredelse av landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSREGION 21 YTRE FJORDBYGDER PÅ VESTLANDET Regionen består av 10 underregioner ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * fra Ryfylke til Romsdalsfjorden * mellom ytterkyst og innlandsfjorder * noe strandflate i sør * grov mosaikk av hei, åser & paleiske fjell * Sunnmøre; villere * Romsdal; mildere	Regionen strekker seg fra <i>Ryfylke</i> i sør til <i>Romsdalsfjorden</i> i nord. Avgrensingen mot region 20 er dels lagt langs den indre grensa for strandflata, dels ved skogens utbredelse og dels hvorvidt de sjønære bosettingsområdene er orientert mot havet eller innover mot fjordene. Avgrensingen mot midtre fjordregion er mer topografisk, og ender der de ytre fjordgrener samler seg og går videre innover landet i ett enkelt løp. Mens de midtre og indre regionene (22 og 23) omgis av høye fjellmassiv, har region 21 et mer åpent preg med bl.a. vide fjordstrek og en ofte lavere horisont mot vest. Lengst i sør fins fortsatt mye igjen av strandflata, men relieffet er grovere med innslag av større åser og storkupert hei. Nordover i <i>Hordaland</i> reduseres strandflata og erstattes av flere åser og storkuperte heier. Her er sprekkedaler utbredt. I de indre regiondeler i Nord-Hordaland er også mindre paleiske fjellformer stedvis vanlig. I <i>Sogn og Fjordane</i> har u.regionene ofte en storskåret mosaikk av landformer, dvs. med vekslinger mellom ulike åsformer, storkupert hei, godt avrunda paleiske fjellformer og mindre strandflate fragmenter. Noe av det samme ses på <i>Sunnmøre</i>, men her har regionens innerste fjellområder ofte et glasialt preg. Her er høye og steile bergvegger vanlig. På <i>nordre Sunnmøre</i> (21.10) er landformene atskillig mildere, med dominans av større åser.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * lite løsmasser * tynt jordlag i mosaikk med bart fjell * spredt morenedekke * steinkyst, øyer	Regionen har til dels lite løsmasser, men unntak finnes. Et tynt og/eller usammenhengende morenedekke dominerer, ofte i mosaikk med mye bart fjell. Karakteristisk er også utallige sva og bergkoller med en klar rundet støtside og en markert oppsprukket leside. Store, sammenhengende morenedekker er generelt uvanlig, men noen underregioner har enkelte større sammenhengende forekomster. På <i>Sunnmøre</i> ses stedvis større morenebenker langs nedre del av fjordprofilen, mens i <i>Sogn og Fjordane</i> er flekkvise morener i senkninger og støtsider mer vanlig. Vittringsjord fins også, særlig i <i>Hordaland</i> og på <i>Ryfylkeøyene</i>. Til landskapets småformer nevnes også mange nakne skjær og skrinne holmer ute i fjordløp og sund. Selve fjordlinja er variert, og ulike typer steinkyst dominerer med vekslinger av klippe-, bratt- og svabergkyst. Fjordenes bakland har vekslende topografi fra småkuperte flater til stigende terreng opp mot fjell.	**
FJORD OG VASSDRAG * sjøen sentral komp. * i S: større sjøflater * i N: trangere fjordløp * sund, kiler, vikar mm * korte vassdrag * mange vann	Fjordene binder regionen sammen, men i form er de til dels svært forskjellige. Mest markant er de vide sjøflatene rundt <i>Ryfylkets</i> øyer. Her kan storhavet stå rett inn fra sørvest og tidvis skape grov sjø. Også de store fjordmunningene i <i>Sunnhordland</i> har vide løp hvor vind og bølger ofte kan få godt tak. Lenger nord blir løpene smalere, og her ligger fjordene ofte trangere til mellom mer lunende landformer. I slike fjordsystemer er landskapsrommene langsmale og tett avgrenset. Små vannformer som våger, vikar, poller, bukter, delta og elveos, samt utallige små og store sund mellom øyer, holmer og skjær, øker de sjøvendte landskapenes variasjon. Her fins og et fåtall områder med en indre skjærgård. Også ferskvann er viktig for landskapsbildet, og karaktersetter mange steder de indre deler av øyer og fastland. Små og korte vassdrag er mest utbredt, med hyppige vekslinger fra rolige elver i flatt lende til mer hastige løp i terreng med høyere fall. Karakteristisk er også mange vannpytter, tjern, middelsstore vann og innsjøer, - de sistnevnte ofte med langsmal form pga sin senkede beliggenhet nede i sprekkedaler.	***
VEGETASJON * variert vegetasjon * mye nedbør * skogpreget dominerer, særlig lauv- og blandingsskoger * edellauvskoger * beite og tidl. lauving * mye granplanting * lynghei & atlant.myr	Variert berggrunn, mye nedbør og ulik avstand til kysten, gir regionen en variert vegetasjon. I områder med vittringsjord, særlig i <i>Hordaland</i> og på <i>Ryfylkeøyene</i>, er artsmangfoldet ofte stort. Skogen dominerer. Typisk er lauv- og furuskoger, men karakteristisk er også et godt innslag av edellauvskog i solvendte fjord- og dalsider. Edellauvskogene innehar gjerne mange oseaniske arter. Mange lauvskogsområder er betydelig beitepåvirket, særlig på øyer i fjordmunningene. Eldre styvingstrær ses mer spredt, men er likevel fortsatt forholdsvis utbredt. Også ulike typer furuskog er utbredt, særlig på lave åser eller dalsider med tynt jorddekke. Oseaniske (el. <i>Atlantiske</i>) furuskoger nevnes spesielt, ofte karakterisert av moserike utforminger i nordhellinger. Kalkbergarter har gjerne kalkfurusog, særlig i <i>Sunnhordland</i>. Lenger nord er vegetasjonen gjennomgående fattigere med lyngdominerte bjørke- og furuskoger. Naturlig granskog finnes ikke, men her er store arealer tilplantet. Plantefeltene har ofte en skarp avgrensning mot omkringliggende vegetasjon da de ofte har rektangulær form fordi de er plantet etter eiendomsgrensene. Høyere liggende områder med tynt jorddekke har gjerne skrinne lynghei eller fukthei. Myrene består ofte av atlantiske myrkompleks.	***

¹ Underregionene er: 21.1 *Ryfylkeøyene*, 21.2 *Sveio/Haugalandet*, 21.3 *Halsnøy*, 21.4 *Bjørnafjorden*, 21.5 *Indre Bergensbuene*, 21.6 *Fjaler*, 21.7 *Stongfjorden/Norddal*, 21.8 *Hornelen*, 21.9 *Søre Sunnmøre* og 21.10 *Nordre Sunnmøre*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

JORDBRUKS- MARK * sparsomme løsmasser svært godt utnytt * mer jord enn kysten, samt tilgang på skog * 14 % ute av drift * grasfôrproduksjon * svært mange husdyr * sau & storfehold	Regionens sparsomme løsmasser er godt utnyttet, og de best egnede forekomstene er gjerne oppdyrka. Fra gammelt av ble mange bruk drevet sammen med ulike sesongvise sjønæringer, men det har avtatt sterkt. Regionen skiller seg fra kystbygdene vestenfor ved bedre og mer dyrka mark, og ikke minst tilgang på skog. Her er da også flere bruk i drift i dag sammenlignet med kysten. Regionen har vel 446 000 dekar registrert dyrka mark. Av dette drives vel 3/5 av egne eiere, mens 1/5 er leid jord. Resten er tidligere registrert dyrka mark som er tatt ut av eng- og åkerdrift. Regionen har drøyt 3 800 aktive bruk, noe som gir et snitt på ca. 100 dekar hevdholdt dyrka mark per. bruk. Mange bruk har likevel mindre enn 50 dekar oppdyrka innmark, men da gjerne med en del beitemark på <i>ikke</i> fulldyrka arealer. Grasproduksjon dominerer, og har sammenheng med regionens svært utstrakte husdyrhold. Her er vel 200 000 registrerte beitedyr (sau, geit og storfe). Av dette utgjør sau på utmarksbeite vel 70 % av antallet. Storfehold sysselsetter likevel totalt sett flere bruk, med ca 55 000 dyr. Geiteholdet er stedvis stort i enkelte u.regioner.	**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE- ANLEGG * liggende panel * kjerneomr. stavhus * sammenbygde hus * rekke- & klyngetun * naust & naustrekker * gamle bykjerner * tettsteder / boligomr. * samferdsel / ferger	Bruk av liggende panel på trehus er typisk, og er en skikk som strekker seg til <i>Romsdal</i> i nord. Regionen ligger innenfor <i>Vestlandets</i> kjerneområde for stavhus med grindkonstruksjon, og her er fortsatt hus med røtter fra denne middelalderske byggeskikken. Dette er helst små bygg, men også noen store løer og stavkirker. Sammenbygde hus er noen steder et særtrekk. Karakteristisk er også bruken av store gråsteinsmurer under eldre hus, stedvis også som levegger. Vanligste tunform er rekketunet, også kalt gate-tun da bygdeveien ofte gikk mellom inn- og uthusrekka. Regionen har også enkelte bevarte klyngetun. Bygningsmiljøer tilknyttet sjø- og sjøbruk preger regionens sjøvendte landskapsområder. Vanligst er naust og sjøbuer, både som enkeltbygg eller i rekker. Her er og flere eldre handels- og gjestgiversteder, særlig i ytre strøk langs hovedleia. Regionen har mange tettsteder, noen med opphav i eldre strandsteder, evt. fiskevær. By- og tettstedsbebyggelsen er blandet, gjerne med en kjerne av eldre hus og brygger rundt havna og nyere næringsbygg og boligfelt rundt. Regionen har også flere nye tettsteder og boligsatellitter, særlig rundt Bergen by. Veisambandet er kraftig forbedret de siste 10-åra, særlig med bruer og tunneler. Fergene utgjør likevel flere steder fortsatt en viktig del av regionens samferdsel.	**
LANDSKAPS- KARAKTER * følger region 20; fra Ryfylke - Romsdalsfj. * mer høyreist strandflate danner overgang fra kyst * tydeligere fjordløp; omgitt av åser - etter hvert lave forfjell * strandflata; ofte en lav landrest i fjordene * mer nedbør her enn ute ved kysten * været; betydning for landskapsopplevelsen * frodigere/grønnere enn kystregion 20 * mest lauvskog, men også mye furuskog. Gran spres raskt * jordbruk; sentralelement langs fjordene. Stort husdyrhold. * jevn bosetting, med små & store tettsteder	Regionen følger kystregion 20, og strekker seg fra <i>Ryfylke</i> i sør til <i>Romsdalsfjorden</i> i nord. Her slutter da også på mange måter Vestlandet – både naturgeografisk og kulturelt. Åpent og mykt begynner det ytre fjordlandskapet med brune og grønne toner, og mye blå sjø ute i grensen mot kystbygdene. Her har fjordens linjer fått en mer tydelig langsmal form, skilt ut fra et utløp i vrømmelen av skjær, holmer og øyer tilhørende region 20. I de ytterste regiondeler ses gjerne en overgang fra en småkupert strandflate til andre og mer høyreiste landformer som lave åser via mer grovkupert hei til mindre fjellformasjoner. Restene av strandflaten ses imidlertid stedvis også som små øyer og holmer i <i>selve</i> fjordløpet, noe som stedvis også kan gi typisk fjordform et visst skjærgårdspreg. På slike steder danner strandflata særegne småformer i kontrast til fjordens storform. Strandflaten danner således ouverturen til fjordlandskapet innenfor, og i regionens indre deler kan dens siste rester kun stedvis ses som smale hyller i fjordsidene. Landformene skifter altså innover fjordene, men det gjør også været. Når lavtrykk fra Nordsjøen setter sin våte kurs mot Vestlandet møter de først og fremst regionens åser og lave forfjell, noe som tvinger den regntunge luften til værs. I dette forløpet spiller den lave strandflata igjen en rolle. Skyene farer nemlig over denne og slipper det meste av sitt regn først når de støter mot ås- og fjellmuren lenger inn. De største nedbørmengdene kommer altså først ned et stykke innenfor kysten, noe som gjør regionen til en av de mest nedbørsutsatte i landet. I en slik sammenheng kan det dermed også hevdes at været i større grad kan påvirke folks opplevelser av landskapet. I motsetning til kystregionen utenfor framstår regionen med et langt frodigere og grønnere preg. Lauvskog dominerer, men også furu er utbredt og dekker mange steder større områder. Gran, som ikke fins naturlig i regionen, ses hyppig i plantefelt. Naturlig frøspredning fra disse vil bidra til at innslaget av gran på sikt vil øke, og etablere seg mer naturlig i terrenget. I de ytre regiondeler var åpen lynghei vanlig for bare 60 år siden, men de er ofte skogsatt i dag. Skogsvegetasjonen karaktersetter regionen, og gir ofte jordbruksmark og bebyggelse en tett innramming. Jordbruk danner et sentralelement i mange av regionens ulike landskapstyper, og framstår gjerne som visuelle blikkfang langs fjordene eller som åpne lysninger i et skogsdominert bakland. Etter norske forhold er husdyrholdet svært stort, med vel 200 000 registrerte beitedyr (ku, sau & geit). Regionen har jevn bosetting med forholdsvis stort folketall, særlig i Hordaland. Jevnt over en helhetlig bebyggelse, mange monumentale bygninger. Regionen har rike fornminneområder.	

Landskapsregion 21 *Ytre fjordbygder på Vestlandet* har flere ulike landskapstyper, både knyttet til sjøen, men også til fastlandets og større øyers innland. En av de mest vanligste av de sjøvendte landskapstypene, med 24 ulike kartlagte områder i dette prosjektet, er *LT-21-T4 Småvåg- og smalsundlandskap*. Fra *Erve*, Sveio kom.

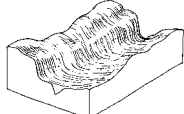

Region 21 *Ytre fjordbygder på Vestlandet* skiller seg vesentlig fra de midtre og indre fjordregionene, bl.a. med mildere landformer, mer forgreina og flikete fjordsystemer og ikke minst ved sin nærhet til kysten. Stedvis danner dette middelsbrede fjordarmer som skaper en lang og trygg indre skipsled. Her starter også verdens vakreste sjøreise, Hurtigruta, og bildet viser *Polarlys* under *Norhordalandsbrua* i *Salhusfjorden*, Bergen kom.

LT'ens fremste kjennetegn er de vide fjordløpene som flere steder kan minne om betydelige innhav. Effekten dette har for landskapsopplevelsen er at motstående side ofte blir liggende som fjerne landsider og hvor enkeltelementer kun sjelden blir stående som sterke visuelle blikkfang. *Onarheimfjorden*, Tysnes kom.

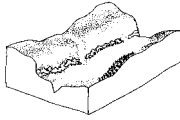

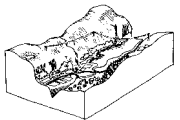

I områder med godt jordsmonn vil ulike frodige skogstyper ofte kunne gi landskapet et frodig og mildt preg. På slike lokaliteter har det også mange steder vært et betydelig jordbruk, og i områder med sentral beliggenhet har jordbruksgrøndene ofte utviklet seg til mindre tettsteder. I nyere tid gjerne med betydelig nedbygging av dyrka mark, samt med en salig blanding av nyere nærings- og boligbebyggelse. Dagens dyrka mark ses gjerne som en brem på oversiden av tettstedet. Fra fergestedet *Skånevik* i Etne kommune.

	LANDSKAPSTYPE LT-21-T1 Brede fjordløp og fjordmøter - i landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 6 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * få omr., store areal * stor og vid fjordflate * varierte landformer * fra kyst, overgang fra strandflate - åser * innland, større åser * taggete horisontlinje, pga grense mot både lave øyer - høye åser * stedvis gj. synlighet, blåne mot blåne	I Hordaland består LT'en av seks lsk.omr. som til sammen dekker store arealer. Den viktigste hovedformen er her "tildekt", og består av store undersjøiske senkninger som gir grunnlag for LT'ens karakteristiske, brede sjøflater. Stedvis når disse flatene opp til 10 km bredde. De mer synlige landformene rundt fjordflatene varierer, særlig pga av områdenes beliggenhet mellom kyst og et mer ås- og fjelldominert innland. LT'en har derfor områder med en viss likhet med tilsvarende områder i både reg. 20 og 22. Lengst i sør danner omr. 01 Bømlafjorden den minst markerte fjordformen. Her dannes de motstående landsidene av en lav strandflate, samt enkelte mindre åser som normalt ikke når særlig høyere enn 50 - 70 meter. Det samme ses også i deler av LO 02 og 06, men her består enkelte fjordsider også av større åser / småkupert hei (02) eller av en mer høyreist brattkant fra paleiske fjellformer (nordsida av 06). Lenger øst i regionen er relieffet sterkere, noe som gir mer markante fjordsider fra større åser i omr. 03, 04 og 05. Også her vil man stedvis se fjordsider i overgang mot en lavere, og nokså atypisk fjordliggende "indre" strandflate (= LT-21-T5). Den visuelle fjordformen er altså ikke like entydig over alt, noe som gir en til dels taggete horisontlinje av vekslende høyde. Fenomenet gjør også at man ofte kan se over til bakenforliggende landskapsområders høyreiste "vegger", noe som gir motsatt fjordside en viss blåne mot blåne effekt.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * løsmassene varierer * forvittringsmatr. + morene vanlig * bart fjell og fjellblotninger typisk på rygger og koller * nes, tanger, bukter, vik og småvåger gir taggete fjordlinje	Forekomst av løsmasser varierer, både ut fra type og tykkelse. På lave strandflatepartier er både forvittringsmateriale og mer usammenhengende morenedekker vanlig, stedvis overdekt av fjord- (leire) eller strandavsetninger (sand, grus). I en del senkninger fins også torv- og myrjord. På opplendte knauser og koller dominerer bart fjell sammen med tynne, usammenhengende jorddekker. Også lenger inn i landet er usammenhengende jorddekker/bart fjell vanlig, men med forholdsvis store forskjell både innen og mellom områdene. Morene er vanlig i store deler av omr. 02, samt i enkelte deler av omr. 03 og 05. Men også her fins mer mektige, og spredte forekomster av både forvittringsmateriale, fjord- og/eller strandavsetninger. Det gjelder og omr. 04 og 06, men her er andel bart fjell, fjellblotninger betydelig større. Mest spesiell er avsmeltningmorenen på <i>Halsnøy</i>, som danner en særegen, lav ryggform. I de fleste omr. ses enkelte småøy som stedvis danner små sund/våger lik omr. i LT-21-T4. Utstikkende nes og tanger + innsunkne bukter, vik og småvåger er vanlig og gir mange steder en taggete og til dels svært ujevn fjordlinje. Vanligste strandlinjeform er brattkyst, men vekslende med lav klippekyst, svabergkyst og enkelte små sandstrender.	***
VANN OG VASSDRAG * brede fjordløp * fjordløp ofte oppstykket, flikete sider * noen øyer gir sund * små våger ikke egne omr., del av LT'en * været kan endre landskapskarakteren * ferskv. lite betydn.	Karakteristisk er store sjøflater som veksler fra vel 3 til 10 km bredde. Fjordsidene er som oftest ikke "hele", men oppstykket hyppig av sidefjorder, utstikkende landtanger eller stedvis av småøy og sund. Det gjør at avstanden over til motsatt side kan variere mye innenfor et enkelt lsk.omr., men som oftest framstår motsatt side som en forholdsvis fjern landside. Enkelte områder har partier med smalere løp, og slike steder kan danne overgangsområder mot LT-21-T2. I enkelte områder/fjordpartier fins og en del mindre øyer og holmer inn mot landsidene, noe som gjør at man også finner smale, korte sund. Pga. et stort antall små utstikkende landformer, har mange av LT'ens områder en ganske flikete kystlinje, særlig små bukter, vik og våger. Noen småvåger har likhetstrekk med omr. i LT-21-T4, men er pga. sine beskjedne lengder ikke tatt ut som egne områder. Med beliggenhet nært kysten er LT'en også utsatt for bygevær, og ulike typer vær kan raskt bidra til å endre landskapskarakteren fullstendig. I dårlig vær (regn, sludd, snø) ses f.eks. ofte ikke motsatt side. Fenomenet bidrar til å understreke LT'ens breddeformat. Ulike ferskvannsføremøter (tjern, vann, elver og bekker) finnes, men har ofte liten visuell betydning i det overordnede landskapsbildet.	***
VEGETASJON * store variasjoner, avh. løsmasser/klima * stedvis berglendt * stedvis svært frodig * furuskoger vanlig, også i silhuett * bjørkeskoger	Vegetasjonens tetthet, sammensetning og forekomst gjenspeiler forekomsten av løsmasser, men er også derved den landskapskomponenten som i størst grad kan særprege "innredningen" til de enkelte landskapsrom. I denne LT'en ses dette særlig i store deler av lsk.omr. 06's nordside hvor lite løsmasser gir fjordsidene et ofte berglendt, karrig og værhardt preg. I områder med betydelig mer løsmassedecker, bl.a. omr. 02, vil skogen stå tettere, virke frodigere og gi fjordlandskapet et mildere preg. I alle LT'ens områder er ulike typer glissen furuskog vanlig på steder med mange fjellblotninger og usammenhengende jorddekker. Ofte ses derfor skrinne furuskoger i mosaikk med lyng og	***

¹ Landskapsområdene er: 21-T1-01 Bømlafjorden, 21-T1-02 Bjoafjorden-Skånevikfjorden, 21-T1-03 Husnesfjorden-Kvinnheradsfjorden, 21-T1-04 Bjørnarfjorden, 21-T1-05 Fusafjorden og 21-T1-06 Austefjorden.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

* edellauvskog på gunstige lokaliteter * tidl. kulturpåvirkn. * lyngheier	nakent fjell i silhuett på kolletpopper, bergdrag eller åskammer. På bedre jord ses gjerne rikere bar- og blandingsskogstyper, gjerne med betydelig innslag av lauvtrær. Bjørkeskoger av ulike slag er også svært utbredt, og kan stedvis danne store sammenhengende bestand. Også ulike typer edellauvskog er forholdsvis vanlig på gunstige lokaliteter med høy solinnstråling. Slike varmekjære skogsområder ses ofte innunder bratte fjellskrenter eller i lavereliggende deler av fjordsidene – ofte like overfor, rundt eller inneblant teiger med dyrka mark. Edellauvskogene kan og ha spor etter eldre kulturpåvirking, særlig ask- og almetrær som tidligere ble lauvet. Tidligere lynghei er tilgrodd.	
JORDBRUKS-MARK * forekomst varierer veldig; fra betydelig til nærmest ingenting * til dels godt spredt * veiløse bruk nedlagt * lite synlig fra sjøen * godt synlig fra veier * grasfôr og husdyr * en del nedlegging * tidl. lyngheier borte	Forekomst av dyrka mark varierer, men er stedvis så betydelig at det danner større og til dels sammenhengende jordbruksområder. Særlig i noen fjorddeler av omr. 02, 03, 04 og 05. Totalt sett ligger likevel jordbruksmarka nokså spredt, og her er flere fjordstrekke hvor dyrka mark ikke fins i særlig grad (bl.a. i lsk. omr.06) eller kun sporadisk (omr.01) Større jordbruksgrender følger de mektigste løsmasseavsetningene, særlig morenejord. Vanligst er likevel mindre grender, ofte fra 2 til 5-6 gårdsbruk. Tilnærmet alle LT'ens aktive gårder har tilkomstvei, og vei- eller fergeløse øygardsbruk er helst gått ut av drift. Pga gårdenes lave beliggenhet i terrenget er dyrka mark ofte lite synlig fra fjorden, særlig fordi de helst ligger i ly av koller, knauser og sva. Kun noen få steder ses godt eksponerte jordbruksarealer ned mot sjøen. Atskillig mer synlig er dyrka mark fra LT'ens godt utbygde veinett, særlig fordi veiene helst går gjennom/innom de mange spredtliggende grendene. Dagens driftsformer domineres av grasfôrproduksjon og husdyrhold, særlig storfe og sau. Utstrakt beitebruk bidrar enkelte steder til å opprettholde kulturbetinget hagemarksskog. Gjengroing av tidligere innmarksarealer som følge av nedlegging av tungdrevne arealer/hele gardsbruk er stedvis omfattende, og i flere smågrender er det i dag lite/ingen drift. For 50 år siden hadde deler av LT'ens vestligste områder fortsatt store lyngheier, men disse er i dag helst grodd/plantet helt igjen.	-/**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * jordbruk hatt betydn. for boligutviklingen * spredt bebyggelse * tun; ulik synlighet * tettsteder/fergeleier * hyttebebyggelse * liten blikkfangeffekt. kamufl. tekn. anlegg	Jordbruket har fram til nyere tid hatt betydning for framvekst av dagens mindre bolig- og tettstedsområder. Bebyggelsen ligger spredt, og gårdsbygninger er trolig de som er jevnest fordelt. Tunenes eksponering fra fjorden varierer, fra svært synlig mot sjøen til mer tilbaketrukket i ly bak knauser og koller. I noen fjordsider/fjordpartier kan gårdsbebyggelse ligge forholdsvis tett, mens andre helt kan mangle gårdsbebyggelse over lengre strekninger. Her er flere tettsteder, ofte ved sentrale trafikknutepunkt som ved fergeleier eller mer "strategisk" langs hovedveier. Også flere mindre verfts- og industribedrifter finnes. En bygningstype som i stadig større grad bryter med tidligere lokaliseringsfaktorer som jordbruks- eller havnetilknytning er fritidshyttene. I noen områder, bl.a. i deler av 02, kan hyttene ligge forholdsvis tett samlet og gjerne ved brattkyst. De brede fjordløpene gjør at blikkfangeffekten fra motsatt side ofte er ubetydelig, og LT' - en er av de få som med hjelp av terreng/vannform kan kamuflere større tekniske anlegg/industribedrifter uten at det <i>nødvendigvis</i> får store visuelle konsekvenser på lang avstand. Veinettet er godt utbygd, men varierer i kvalitet og standard. Eldre veimiljøer gjennom små strandsteder/jordbruksgrender er stedvis truet av moderne utvidelser.	-/**
LANDSKAPSKARAKTER * brede fjordløp * LT'ens kjennetegn * vær; lsk.opplevelser * liten blikkfangeffekt * flikete fjordlinje muliggjør kamuflering av større anlegg * veier viktig; synliggjør nære kult.milj. * "moderne" trusler	Brede fjordløp er LT'ens fremste kjennetegn. LT'ens ulike hovedformer bidrar imidlertid til å gi de ulike lsk.omr. egne særpreg og romlige utforminger avhengig av om fjordsidene synes som høyreiste eller lave vegger. Landskapsopplevelsen er også svært væravhengig. Og med regionens høye nedbørsmengder vil "dårlige" værtyper hyppig redusere sikten og dermed "viske" bort motsatte landside og forsterke følelsen av fjordflatene som et betydelig innhav. De brede fjordene bidrar også til at større, markante landskapselementer på motsatt side blir liggende som fjerne landemerker, og blikkfangeffekten er vesentlig mindre her enn i LT'er med smalere fjorder. Den flikete kystlinja muliggjør også at større anlegg på en enklere måte kan "kamufleres" vekk med hjelp av terrengformer, tilbaketrukne vikar etc. for å redusere anleggenes synlighet over større områder. På samme måte vil områder med mer "positive" landskapsverdier og god synlighet være verdifulle miljøer i LT'en som bør tilgodeses ved forvaltning. LT'ens veinett må også framheves. Det er herfra områdene helst oppleves, men de brede fjordene gjør at motstående side i de fleste tilfeller oppleves som fjerne og til dels kjedelige. Av den grunn er de nære og veitilknyttede kulturmiljøene ofte av stor verdi, og vei og tradisjonell fjord- og arealbruk må ses i sammenheng. Driftsnedlegging, gjengroing av jordbruksmark, samt veiutbygging/veiutvidelse gjennom små strandsteder/jordbruksgrender er pågående prosesser som flere steder truer LT'ens største landskapskvaliteter og potensialet for opplevelsesbasert reiseliv.	

Værforholdene har langt mer å si for landskapsopplevelsen her enn i de fleste andre LT'er. Med beliggenhet nær kysten er reg. 21 *Ytre fjordbygder* ofte utsatt for hyppige værsiftninger og mye nedbør. Det gjør at tåke, regn, sludd eller snø lett kan redusere sikten og derved "viske" vekk motsatt fjordside. Bildet viser en landnær holme ute i den store *Husnesfjorden*, og som i tåke kun blir stående ensom mot en grå horisont. Tysnes kom.

Pga sine brede fjordløp oppleves LT'ens ulike kvaliteter lettest fra båt tett ved land eller langsetter veiene. Og særlig er de eldre fjordveiene et særpreg, da de ofte slynger seg tett gjennom små strandsteder/jordbruks-grender. I flere områder er faktorer som nedlegging, gjengroing, nybygging og ikke minst veiutvidelse trusler mot flere av disse, og for LT'en særegne kulturmiljøene. Fra *Kvitavollneset* ved *Onarheimfjorden*, Tysnes kom.

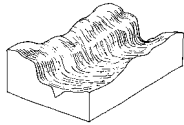

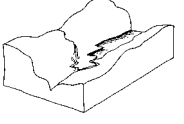

Enkelte områder i LT'en hører blant de mest urbane og utbygde deler av Hordaland. Særlig typisk er de mange bosattelittene i og rundt Bergen. Nærmest byen ses dette stedvis som blokkdominerte drabantbyer, mens lenger "ut" gir det seg gjerne utslag i større områder tett bebygd med eneboliger. Bildet viser sistnevnte og er fra *Hordvik* (Bergen kom.) med utsyn over mot *Hagsundbrua*, *Meland* og *Lindås* kommuner.

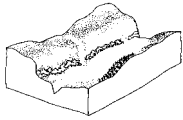

Både landskapets hovedformer og grad av bebyggelse varierer, noe som gir LT'en en forholdsvis stor kulturlandskapsvariasjon. Ved siden av fjordflata er særlig tette og frodige skogslirer typisk for de fleste områder. Særlig lauvskog. Dyrka marka ligger gjerne spredt, og da enten som en brem nede langs fjorden, i mer slakere fjordsider eller på flatere hyller/terrasser et stykke opp i fjordsida. Fordi veiene helst går langsetter fjordene kommer de ofte i nærkontakt med både bebyggelse og dyrka mark. Langs *Langenuen*, *Fitjar* kom.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-21-02 Middels brede fjordløp - i landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 27 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * tydelig fjordform * moderate strandflateformer i vest * høyere åser i øst * overgangsomr. med begge former i mell.	En tydelig og jevn fjordform dominerer, og de middels brede fjordløpene gir landskapstypen som oftest en konkret og entydig avgrensning. Et fåtall områder har imidlertid stedvis også en ganske flikete kystlinje. Landskapets hovedform varierer fra en forholdsvis høy strandflate (30-60 m.o.h) i de vestligste, ytre strøk til både lave og høye åser (100-600 m.) i de østlige, indre deler. Kombinasjonen med en lavere strandflate som danner selve fjordlinja og mer høyreiste bakenforliggende åser, er typisk i enkelte fjordavsnitt, men også i landskapsområder som danner overgangspartier mellom de to hovedformstypene. Ofte ses fjordsidene som en bølgende horisontlinje, dvs med rolige, og som oftest jevnt stigende overganger fra strandflatas lave eid eller nes i fjordmøtene til opptil flere hundre meter høye topper og åsrygger. I enkelte landskapsområder, med beliggenhet mot andre og mer høyreiste landskapstyper, kan deler av den ene steile fjordsida være en brattkant mot mer høgreste fjellformer (omr. 06, 07, 13, 26, 27).	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * hovedform gjør småformer lite framtrædende sett på avstand * fjellflater blikkfang * brattkyst vanligst * forvittringsmateriale er vanligst i ytre omr. * morene i indre omr. * skrinne koller/topper	Pga en tydelig og godt definert hovedform kan landskapets småformer umiddelbart virke lite framtrædende i det overordna landskapsbildet. Mest iøynefallende er ofte nakne bergflater, enten i form av bratte flåg og snau bergkoller oppe i fjorsidene, eller som typisk brattkyst nederst mot sjøen. Svabergkyst er mindre utbredt. Små og mer spredte sand- og/eller grusstrander ses stedvis i lune viker eller innerst i småvåger. Mange små og utstikkende nes og odder, samt innstukne bukter, viker og våger bidrar til variasjon langs settet sjølinja. Småformene som stikker inn i fjordsidene kan stedvis danne lune og godt avgrensede miljøer. Helningsgraden til LT'ens fjordsider varierer. Vanlig er til dels steile sider, men som oftest finnes også her små og middelstore terrasser og langsmale hyller. Forekomst av løsmasser varierer, men jordlagenes tykkelse følger helst terrenget, dvs. med avtagende mektighet oppover fjordsida. Bart fjell eller usammenhengende, skrinne jorddekker er særlig utbredt i øvre høydelag eller på toppen/ryggen av koller og bergdrag. I særlig de midtre og ytre deler av LT'en er forvittringsmateriale vanligste løsmassetype, som oftest med ulik mengdeinnblanding av både torv, leire og morenejord. Sør i fylket har også enkelte mer østlig beliggende lsk.omr. enkelte mektigere morenedekker (omr. 01, 02, 06, 07, 09, 11 og 13).	**
FJORD OG VASSDRAG * fjordflata dominerer, er gulv i lsk.rommet * bredde = vindutsatt, men dog mest rolig * fjordformen varier; rettlinjert til flikete, varierte kystlinjer * småvåger til 21-T4 * ofte mer anonyme bekker/elver * småvann; slake sider	1-2 km brede sjøflater dominerer, og danner gulv i fjordenes overordna landskapsrom. Pga løpenes bredde kan sterk vind ofte få godt tak, og sjøen kan gå skummende hvit. Det er likevel avhengig av både vindretning, fjordens orientering samt høyde på omkringliggende landform, og noen områder er derfor betydelig mer vindutsatt enn andre. Som oftest har likevel fjordene en relativt rolig overflate, særlig sammenlignet med LT-21-T1 Brede fjordløp og fjordmøter . Selve fjordløpets form varierer med landformen. Enkelte områder har lange strekninger med rettlinjede løp, mens andre er mer oppstykket av enten småfjorder, våger, viker og bukter av ulik størrelse og lengde. Sistnevnte kystlinjer oppleves gjerne som mer varierte. I LT'en fins også en rekke småvåger som stikker seg inn i landmassen, og som ofte kan danne egne avgrensede landskapsrom. Dette er områder som karaktermessig hører til i LT-21-T4 Våg- og smalsundlandskap , men som pga beskjedne størrelse ikke er tatt ut som egne landskapsområder. LT'ens ferskvannforekomster er både ujevnt fordelt og ulikt framtrædende. Her fins generelt mange bekker og elver ned fra fjordsidene, men kun et fåtall et synlig på avstand som fossefall. Helst renner bekkene ganske anonymt ut i fjorden, mens større elver gjerne danner mer markante utløp. Hyppigst kontakt med disse bekkene/elvene fås fra de langsgående veiene. Småvann og tjern finnes kun i områder med slake fjordsider.	***
VEGETASJON * ytre fjorpartier kan ha rester av åpen hei * skogpreget domin. * varierte skogstyper;	I LT'ens ytterste fjordpartier ser man oftere utmark med karakter av åpen beitemark eller lynghøier, særlig opp mot toppene av koller, bergdrag og lavere åser. Det aller meste av den tidligere så lysåpne utmarka er imidlertid under gjengroing, og har mange steder for lengst nådd et sluttet skogsbestand. Skog dominerer da også i de aller fleste av LT'ens landskapsområder. Likevel er det forholdsvis store variasjoner fra rein lauv-	***

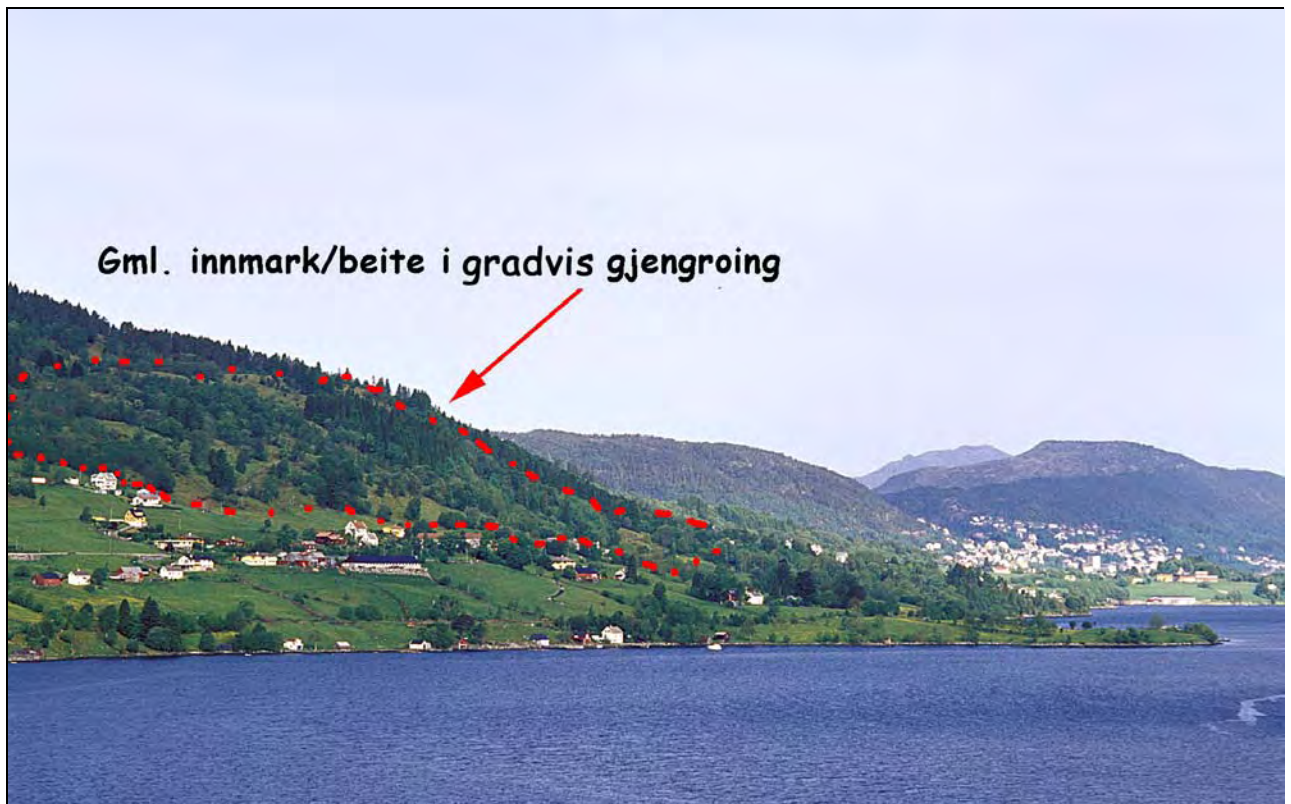
¹ Lsk.omr. er: 21-02-01 Ålfjorden, 21-02-02 Førdespollen, 21-02-03 Børøyfjorden, 21-02-04 Spyssøysundet-Øtterøysundet, 21-02-05 Sagvågsfjorden-Stokksund, 21-02-06 Høylandssundet, 21-02-07 Eidsvika, 21-02-08 Hamarhaugneset-Tittelvika, 21-02-09 Langenuen sør, 21-02-10 Langenuen nord, 21-02-11 Søreidvika, 21-02-12 Lygrespollen, 21-02-13 Sævereidfjorden, 21-02-14 Skeiosen, 21-02-15 Fanafjorden, 21-02-16 Grimstadfjorden, 21-02-17 Byfjorden midtre, 21-02-18 Byfjorden nord, 21-02-19 Sørfjorden, 21-02-20 Herdlefjorden, 21-02-21 Radfjorden, 21-02-22 Osterøyfjorden, 21-02-23 Radsundet, 21-02-24 Seimsfjorden, 21-02-25 Hindnesfjorden, 21-02-26 Austefjorden-Stallbotnen og 21-02-27 Sandnesosen.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

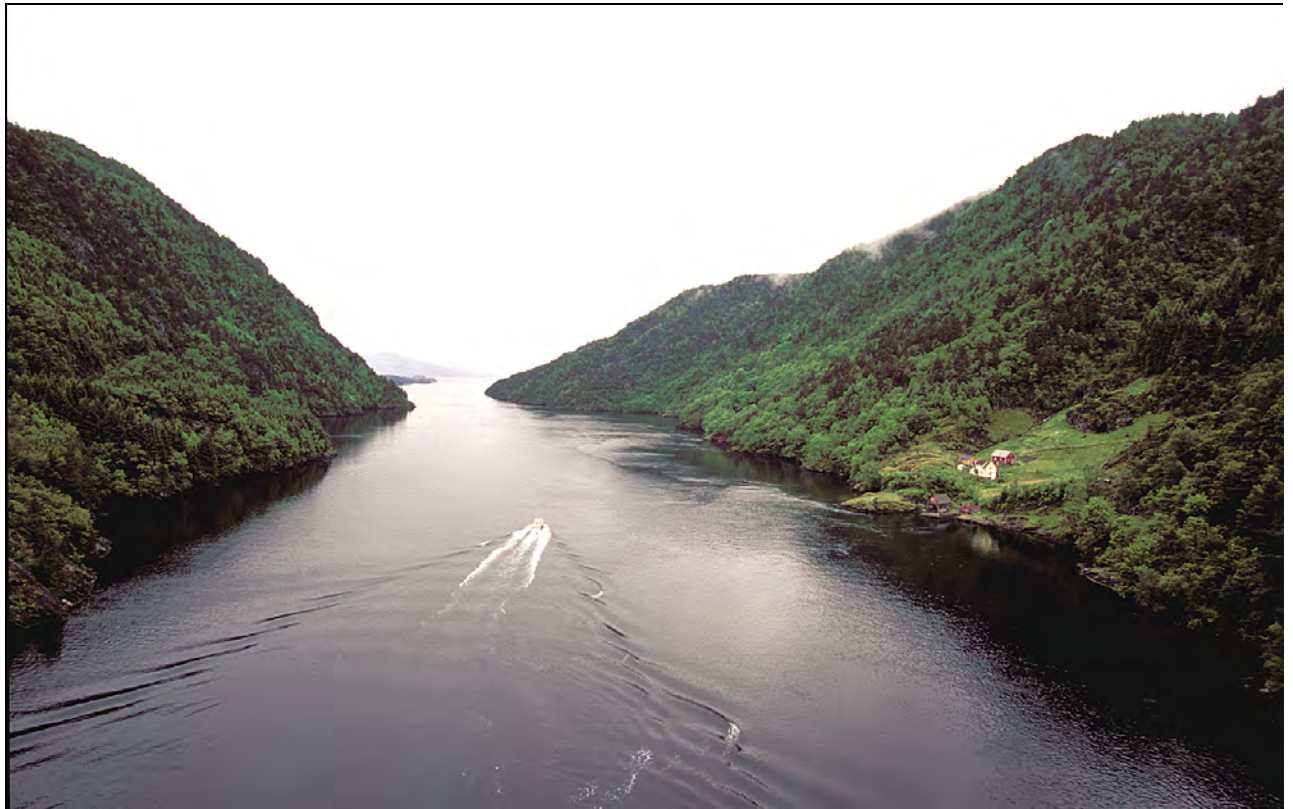
rein lauvskog til furu, blanding & plantefelt * tettsteder; restskog	skog til blandingsskog, barblandingsskog, furuskog og rene granplantefelt. Forekomst av lauvskog er til dels svært utbredt, og ses bl.a. ofte som restskog i solvendte fjordsider i særlig godt utbygde by- og tettstedsområder. Mange solrike lokaliteter med godt jordsmonn har også et betydelig innslag av varmekjære edellauvtrær, særlig ask, alm, lønn og lind. Også rundt og i nærhet av hevdholdt eller tidligere jordbruksmark er andelen av lauvskog betydelig. Fortsatt finnes jordbruksbetingede kulturmarkstyper som hagemarksskog, lauvingslier og lynghøier, men disse er i sterk tilbakegang og blir som oftest hevdholdt nærmest som en kuriositet over hva som engang var mest vanlig.	
JORDBRUKSMARK * lite til jevnt spredt * strandflater; på nes eller langs våger * åser; brem langs fjord, slake fjordsider eller hyller/terrasser * bratte beiter på tidl. innmark; kulturminn. * nedbygging av jb.ar.	Utbredelsen av jordbruksmark varierer fra ingenting/svært lite (omr. 3, 16 og 20) til spredte, men likevel mer jevnt fordelte enkeltgårder og grender (bl.a. omr. 2, 6, 7, 22 og 24). Beliggenheten varierer avhengig av både hovedform og løsmasseforekomster. I område med typisk strandflatekarakter ses dyrka marka både på utstikkende tanger og nes, samt rundt mer tilbaketrukne vik og våger. I områder dominert av mer markante åsformer, kan dyrka marka både ligge som en brem nede langs fjorden, i mer slakt hellende fjordsider eller på flater hyller/terrassere oppe i fjordsida. Annen jordbruksmark, som åpne beiter og hagemarker ligger i dag gjerne på tidligere oppdyrka brattlendt innmark, men som i dag enten nyttes som beite eller nylig er tatt ut av drift. Til tross for fortsatt beite, er mange slike arealer ofte i gradvis gjengroing fordi beitestrykket er for lavt. Likevel har LT'en fortsatt mange intakte beitemarker, gjerne med innslag av einer og enkeltstående lauvtrær. I tilknytning til all jordbruksmark er kulturminner som steingjerder, røyser, bakkemurer, høyløer og vårfjøs m.m., vanlig å se. Mer lauvskogsdominerte områder med hageskog, evt. rester av tidligere lauvingslier, ligger gjerne i beltet overfor dyrka marka. Svært mye jordbruksareal er nedbygd de siste åra.	-/**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * Bergen by * mange småsteder * spredt bebyggelse; både bolighus, gårds-tun og hytter * naust, veier, linjenett	Siden mange av landskapsregionens tettsteder ligger nettopp i, eller inn mot LT'en, så domineres bebyggelsen i <i>antall</i> av bolighus, næringsbygg, brygger og veier. Likevel er det det spredtbygde preget som er vanligst, og som derfor langt på vei danner LT'ens bebyggelsespreg. Utbyggingen varierer altså fra nærmest ingenting (omr. 03) til tettsted/by (17 og 18). Mange områder har likevel en variert miks av større naturområder, bolighus i til dels tette felt, spredte eneboliger, hytter og gårdsbruk. Hyttebebyggelse kan og stedvis ligge konsentrert. Av de mer spredtliggende bygningsmiljøene er gjerne gårdstun mest synlig i terrenget, og husa ses ofte som blikkfang omgitt av dyrka mark. Hytter og eneboliger ligger ofte mer anonymt og tilbaketrukket i landskapet, men her finnes også mange prangende bygg med markant plassering i terrenget. Spredte naust og/eller naustrekker er vanlig. Veinettet er godt utbygd og følger ofte fjorden på begge sider. Linjespenn langs veiene er vanlig. Disse er imidlertid mindre framtreddende når de ligger på oversiden av vei ved at de derved ikke "forstyrrer" utsynet.	*/***
LANDSKAPSKARAKTER * områdene varierer * fjordform samler LT'en, ulik landform og arealbruk skiller * fra by via tettstedspredtsted til "urørt" * fjordene = sentrale ferdselskorridorer, både på sjø og land * bruforbindelser * stor befolkn.tetthet * fjordbredde; avstand til motsatt side, bebyggelse blikkfang * åpne jorder/beiter; gir blikkfang & utsyn	Landskapsområdenes karakter varierer. For selv om fjordformen gjennom sin typiske form og <i>middels bredde</i>, er samlende for LT'en så bidrar ulike hovedformer og menneskelig arealbruk svært mye til å gi de ulike områdene forskjellige karakter. Med de mest urbane områdene langs Byfjorden (omr. 16 og 17) til nærmest urørt/lite bebygd (omr. 3, 4 og 10) som motstykker, danner mosaikken av spredte bebygde/naturprega fjordløp likevel den mest typiske karakteren. Siden de middels brede fjordene i lsk.region. 21 <i>Vestlandets ytre fjordbygder</i> gjerne danner sentrale ferdselsleder fra kyst til innland, er mange av LT'ens fjorder kjente geografiske områder i Hordaland. <i>Langenuen, Byfjorden, Herdla fjorden, Radfjorden og Osterfjorden</i> er gode eks. på det, og er alle fjorder som folk lokalt og regionalt som oftest har en geografisk kjennskap til. I tillegg til ferdsel på fjorden, danner også et etter hvert særdeles godt utbygd veinett gode ferdselsårer langsetter fjordene og med stadig flere imponerende bruforbindelser over. Den faktiske trafikken som denne båt- og biltrafikken derved skaper, gjør at LT'en generelt sett er mer visuelt tilgjengelig enn mange av de andre sjønære LT'ene i Hordaland. I tillegg kommer det faktum at det bor svært mange mennesker i LT'en, enten i by, tettsteder eller mer betegnende spredtsteder. I LT'en bidrar de middels brede fjordløpene, helst ca. 1-2 km bredde, til å skape en viss avstand over til motsatt side. Likevel blir blikkfangeffekten av særlig tettbygde områder ganske stor, mens mer enkeltstående bolighus og hytter lettere er kamuflert av vegetasjon og småformer. Vel så visuelt framtreddende fra motsatt side kan ulike gårders tun og jordbruksmark være, særlig der de ligger eksponert til i hellende terreng. Et problem her er at andelen av jordbruksbetingede lysåpne arealer er i nedgang, noe som bidrar til at tidligere lysåpne fjordsider i dag framstår som atskillig mer homogene enn for bare 20 år siden. Velholdt jordbruksmark, særlig på nedsida av vei, er særlig viktige arealer i denne LT'en, særlig ved at de åpner for utsyn over til motsatt side.	

I mer glissent bosatte områder ligger enkelte kulturmiljøer mer avskjernet og omgitt av åpne arealer, evt. bygninger, som gjør at de får en større mulighet til å "ruve" i sine omgivelser. Et slikt miljø er utvilsomt *Kongshaugen* innerst i *Seimsfjorden* (Lindås). Med sin høye beliggenhet i grenda øverst i fjordbotnen, samt et nært 1000-årig religiøst bånd fram til kirka, gir kongsgraven en betydelig historisk tyngde til landskapet.

LT'ens jordbruk ligger spredt, enten som enkeltgårder eller i mindre grender. Fordi fjordsidene generelt har lite egnede utbyggingsarealer til vei og bolighus, så utgjør de tettstedsnære deler av dyrka marka ofte attraktive arealer til ulike utbyggingsformål. I tillegg lar "jordbruket" selv eldre tungdrevne innmark og beiter gå ut av drift. På sikt gir kombinasjonen av dette både urbanisering og tilskoging. Fra *Tunes*, *Sørfjorden*, *Bergen* kom.

Typisk for *LT-20-T3 Småfjord- og storsundlandskap* er middels brede sjøflater, som ofte er omgitt av middelshøye fjordsider. Dette gir områdene ofte et ganske tett og intimt preg, og hvor motstående fjordsides gårdstun og lysåpne innmark kan virke som blikkfang. Fra Lokksundet, Tysnes kom.

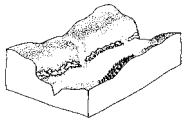

Det mest av *LT*'en er veinettet godt utbygd, og fullstendig veiløse fjorder finnes ikke lenger. Her er likevel enkelte veiløse fjordavsnitt, også med fortsatt bosatte gårder og en viss jordbruksdrift. Bildet viser en slik veiløs gård. Her ses også hvor godt den åpne innmarka framhever små terrengformer, og dermed også skape mer dybde og variasjon til en fjordside. Den frodige lauvskogen skjuler alt dette. Fra Lokksundet, Tysnes kom.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-21-03 Småfjord- og storsundlandskap - i landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 22 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * fjordflatene = gulv * ulike hovedformer * stedvis strandflate * større åser vanligst * vekslende relieff * korte i utstrekning	Landskapsområdene middels smale sjøflater binder LT'en sammen, og danner gulvet i de ulike områdene overordna landskapsrom. "Veggene" i disse landskapsrommene består av noen få, men svært ulike hovedformer. Kun to landskapsområder (08 og 17) har kun den lave og småkuperte strandflaten som hovedform, mens syv områder (1 , 2 , 4 , 10 , 14 , 16 , 20 og 22) har formkombinasjoner av lav strandflate mot enten mindre eller større åser, grovkupert hei eller mer steile paleiske fjellformer. Tre områder (18 , 19 og 21) betegnes som småfjorder i "botner" som isen har erodert inn i høye paleiske fjellformer. De resterende 10 områdene har fjordflater omgitt av kun større åser og åsdrag, noe som også gir de mest typiske fjordtrauformene. Som følge av de ulike hovedformene er siluethøyden vekslende, dvs fra lavest ca. 40 m.o.h. (strandflate) til vel 250 - 400 m.o.h. (større åser). De fleste av områdene i LT'en er korte i utstrekning, og danner i de fleste tilfeller små sideforgreninger, evt. forbindelsesløp mellom større fjorder i enten landskapstype 21-T1 eller 21-T2.	**/**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * sum av småformer danner strandflate * strandflatas kystlinje ofte mer fliket * åsenes kystlinje ofte mer rettlinj * forvittringsmatr. og bart fjell er vanlig * lokalt; torv-, strand-, hav- & moreneavsetn.	Den landskapsmessige betydningen av landskapets småformer avhenger av hvilken hovedform de "innreder". På strandflata er småformene ofte revner, søkk, senkninger, sva, knauser, lave bergdrag og koller etc. som <i>til sammen</i> danner selve strandflata. Mens der åser av ulike størrelser danner hovedform vil tilsvarende småformer kun være en del av åsformens "innredning". Der strandflata danner fjordsiden ser man ofte en flikete kystlinje hvor små odder, tanger og nes, sammen med enkelte små landnære øyer og holmer, gir en mer variert og oppbrutt strandlinje. Når større åser danner fjordsiden ser man oftere en mer rettlinj og homogen strandlinje. Men, også her vil det finnes enkelte utstikkende nes, samt innstikkende vik og våger, og som gir variasjon til fjordlinja. Løsmassedekket er i de fleste lsk.områder vekslende, men avtar alltid i mektighet oppover i høyden. Vanligst er forvittringsmateriale med vekslende lokale innslag av både torv- og myrjord, fjordavsetninger (leire) og strandavsetninger (sand og grus). Store og sammenhengende moreneavsetninger er uvanlig, men finnes i lsk.omr. 02 og mer spredt særlig i omr. 10 , 11 , 12 , 19 , 20 og 21 . I omr. 18 <i>Kikallevågen</i> , er det i tillegg betydelige forekomster skredmateriale, en løsmasstype som ellers ses mer spredt i LT'en, og da også i mindre mengder.	**
FJORD OG VASSDRAG * gulvet i lsk.rommet * bredde; 100–600 m * småfjord; tydeligere avgrens. i fjordbotn * sund; åpen i begge ender, avgrensning ved bl.a. en bredere fjords innsnevring * ellers; bekker, elver + fåtall mindre vann	Fjorden danner gulv i de overordna landskapsrommene, og er gjennom sin bredde (ca. 200 - 600 m.) det elementet som sterkest karakteriserer LT'en. Navnet <i>småfjord- og storsund</i> indikerer imidlertid en vesensforskjell på sjøflatas avgrensning og <i>form</i> . Med <i>småfjord</i> menes en middels sideforgrening til en større fjordarm som ender opp i en fjordbotn (f.eks. omr. 18 , 19 og 21). Dvs. en avgrensning med tydelig slutt på "gulvet" i landskapsrommet. Slike småfjorder har oftere en klarere områdeavgrensning i den ene enden enn f.eks. sund. Lengden på disse sidefjordene varierer. Områder tatt ut som "storsund" har en åpnere karakter ved at sjøen er "åpen" i begge ender, dvs. i overgang mot tilgrensende lsk.omr. Dette kan f.eks. skje der en bredere fjord smalner av til et trangere sund før den igjen vides ut (eks. omr. 10). Områdegrensa er da trukket der innsnevringen begynner og slutter. Den forholdsvis smale bredden på sjøflata har også betydning for opplevelsen av landskapsrommet, da motstående side ofte vil framstå som forholdsvis nær. Øvrige vannforekomster finnes helst som mindre bekker og elver som kommer ned fra fjordsidene, eller som drenerer ut i fjordbotnen. Mindre vann og tjern fins mer sporadisk og forholdsvis beskjedent på flater i fjordsidene eller inne på strandflata. Et omr. har dog et tydelig preg av innlandsvann; omr. 9 Nordåsvatnet.	***
VEGETASJON * sjø & vegeta: hovedinnreder landskapene * skogstyper preger * ulike lauvskogstyper * bjørkeskogstyper	Sammen med sjøen bidrar vegetasjonen mest til å "hoved"-innrede LT'ens landskapsområder. I de aller fleste tilfeller ses dette som tette skoger, men hvor ulik frodighet og treslagssammensetning kan bidra til å skille de enkelte områdene, eller mindre lokaliteter, fra hverandre. Mest vanlig er ulike typer lauvskog, dvs. fra mer trivielle blåbær-bjørkeskoger via mer frodige engbjørkeskoger til ulike former for varmekjær edellauvskog. Sistnevnte er særlig vanlig i mindre bestand på solrike steder, særlig innunder	***

¹ Lsk.omr. er: 21-03-01 Børøysundet-Finnåsvika, 21-03-02 Sundnessundet-Ådnavika, 21-03-03 Laukhammarsundet-Skjelljavik-sundet, 21-03-04 Flakkavågen-Ånglesundet, 21-03-05 Husavågen-Ølvesvika, 21-03-06 Lokksundet, 21-03-07 Sundvor-Vågen, 21-03-08 Strøneosen-Lepsøyosen, 21-03-09 Nordåsvatnet, 21-03-10 Byfjorden sør, 21-03-11 Eidsvågen, 21-03-12 Arnavågen, 21-03-13 Longevågen, 21-03-14 Krossnessundet-Håøysundet, 21-03-15 Fotlandsvågen, 21-03-16 Dalafjorden-Vågane, 21-03-17 Trælansvågen-Syslokvågen, 21-03-18 Kikallevågen, 21-03-19 Sørekingovågen, 21-03-20 Nordrekvingovågen, 21-03-21 Mjangersvågen og 21-03-22 *Hostellandsundet*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

* frodig edellauvskog * fattigere furuskoger * plantefelt; frøsetting * åpen hei i nedgang	brattheng og nakne bergvegger. Også barskog er utbredt, i hovedsak lav- og bærlyngdominerte furuskoger. Som oftest kler disse terrengtoppene med skrint jorddekke på koller, bergdrag og åser, og stedvis ses furuskogen som markante kontraster til lauvskogsbeltet bare noen titalls meter nedenfor. Granplanting har stedvis vært til dels omfattende, og andelen granskog er i ferd med å øke siden plantefeltene nå har begynt å frøsette seg. I mange by- og tettstedsområder bidrar restskog, små lunder og enkelttrær til å gi boligområdene et frodigere preg. For kun noen tiår siden var flere av de vestligste omr. preget av åpne heier. I dag er det meste dekt av busker og skog. Åpen hei ses kun på mindre områder, bla. i omr. 3, 4, 10 og 17.	
JORDBRUKSMARK * generelt; lite - svært lite jordbruksdrift * fiske & småskala jb. * i dag; helst spredt, einbølt / smågrender * stedvis nedbygging, rester mell. bolighus * strandflata "skjuler" * fjordsider "åpner" * iserodert fjordbotn; mer storslagent preg	Til tross for at LT'en i Hordaland består av 22 landskapsområder, så finnes det ikke et helt område som landskapsmessig kan sies å være dominert av jordbruksdrift. Det har sammenheng med LT'ens generelt beskjedne løsmassedekker, samt terrengforholdene langsetter de ofte middels smale sjøflatene. Som regel har gårdene, både nedlagte og aktive, opphav i tidligere tiders kombinasjonsbruk (dvs. fiske og et ofte svært nøkternt småskala jordbruk). I dag har ni områder fra lite til ingen jordbruksdrift (1-4, 6, 7, 10, 14 og 22), mens i syv områder (5, 11-13 og 15-17) er jordbruket forholdsvis godt spredt, gjerne som enkeltgårder, men stedvis også som smågrender med 2-5 bruk. Unntak er <i>Ølve</i> (omr. 5) som er en noe større jordbruksgren. I enkelte områder kan det tidligere også vært mer sammenhengende jordbruksområder. Disse er til en viss grad nedbygd i dag, og fortsatt aktive gårdene ligger dermed ofte inne blant boligbebyggelse (f.eks. omr. 8 og 9). Hovedformen som gårdene ligger på er viktig for hvordan gårdene framstår i landskapet. Jordbruksmark med beliggenhet i lavt terreng på strandflate har lettere for å "forsvinne" i landskapet, og må derfor ofte ses på ganske nært hold. Dyrka mark i mer brattlendt, hellende terreng – og som i tillegg ligger eksponert mot sjøen – vil derimot være et betydelig større blikkfang. Også gårder i mer storforma terreng vil i større grad kunne prege selve landskapsbildet – selv om jordbruksarealene ikke er spesielt store. Dette gjelder bl.a. gårdene i de iseroderte botnfjordene i omr. 18, 19 og 21.	-/* (**)
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * svært ujevnt fordelt * omr. m. lite / spredt; både tun, hus, hytter * hus/hytter stedvis konsentrert i felt * omr. rundt Bergen; økende urbant preg * godt utbygd veinett	Bebyggelse og tekniske anlegg har svært ujevn fordeling i LT'ens ulike lsk.områder. I områdene sør i LT'en (omr. 1-8) og i de øvre midtre deler (omr. 14-17) veksler det fra svært lite og spredt bebyggelse til mer konsentrerte lokaliteter. Bebyggelsen består her som oftest av enten spredte gårdstun, hytter eller bolighus. I noen tilfeller kan flere hytter eller bolighus i disse områdene ligge mer samlet i felt, og er da gjerne i stor grad orientert ned mot sjøen. Mens mange av hyttene <i>kan</i> ligge veiløst til, har boligområdene <i>alltid</i> vei fram til huset. I områder med strandflate ligger gårdstuna som regel mer tilbaketrukket i baklandet, og oftere delvis i ly av knauser og bergdrag. Gårdsbebyggelsen i de storskala og iseroderte fjordbotnene i <i>Masfjord</i> kom. (omr. 18, 19, 21) danner derimot betydelige blikkfang over lengre avstander. Områdene "rundt" Bergen by (9-13) har mye bebyggelse; fra hyppige spredtsteder til mer konsentrerte tettsteder og by. Her øker også andelen av blokkbebyggelse, servicebygg, næringsbygg og tekniske installasjoner, noe som gjør at bebyggelsen i større grad dekker større deler av landskapet (særlig omr. 9, 11 og 12). Veinettet er i de fleste områder godt utbygd, men her fins fortsatt enkelte fjordavsnitt som ligger veiløst til (bl.a. i omr. 6).	*/***
LANDSKAPSKARAKTER * mindre entydig LT * botner og passasjer * lav strandflate, rolige åser & småhøye fjell * fra veiløst via spredbygd til urbant * kons. bebyggelse * j.bruk, liten betydning, men verdif. gårder	De 22 landskapsområdene som til sammen utgjør LT-3 Småfjord- og storsundlandskap er enten tydelige avslutninger på små sidefjorder, eller mer typiske overgangspassasjer mellom bredere fjorder og/eller smalere våger. Disse to hovedtypene blir i tillegg ytterligere fragmentert ved at områdenes hovedform varierer, dvs. at enkelte områder kan ha en atskillig mer "lavmælt" strandflatekarakter, mens atter andre kan være iseroderte botner i mer høyreiste fjellformasjoner. Mest typisk for LT'en's landskapskarakter er likevel de områdene som omgis av middelshøye åser på begge sider, og som dermed gir den langsmale sjøflata den typisk fjordtrauformen. Også menneskelig arealbruk bidrar til å skille områdene, og her fins et spenn fra veiløse og nær ubebodde fjordstreck (omr. 6) til tett drabantby (9). Likevel er det de mer spredtbygde områdene som dominerer, uavhengig av om bebyggelsen er hytter, bolighus eller gårdsbruk. Tendensen til å bygge mer konsentrert er imidlertid tiltagende i flere områder, særlig i sjønære delområder. Jordbruk har liten arealmessig betydning i dag. Dette skyldes både at et moderne jordbruk har vært lite utbredt, men og at dyrka marka er i hard konkurranse med andre arealbrukere, særlig boligutvikling. Likevel har LT'en flere verdifulle og representative gårdsbruk; både i fortsatt veiløse (omr. 6), i storslagne botner (f.eks. i omr. 18) og i områder med urban vekst (f.eks. i 8).	

Flere av LT'ens områder ligger med til dels diffuse overganger mot indre skjærgårdspartier eller mindre våger og smalsund. Dette gir hyppige vekslinger mellom ulike landskapsrom, og dermed også større variasjoner. Bildet fra *Skjelaviksundet* i Tysnes kom. viser en slik overgang hvor furukledte holmer kraner sundets utløp.

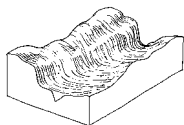

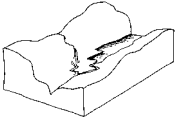
Et vanlig syn i LT'en er små strandsteder liggende ned mot fjorden på en smal fjordbrem. På oversiden skjærer gjerne en noe småbratt og frodig lauvskogsli, før glissen furuskog på skrinne bergkoller overtar opp mot toppene. For tilreisende kan slike strandsteder framstå som idylliske perler, hvor særlig de mer avsidesliggende har en langt roligere atmosfære enn større tettsteders og byers oppjagede tempo. Fra *Flakkavåg* i Tysnes kom.

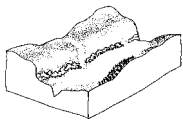

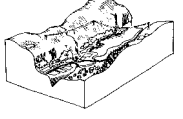
I LT-21-T4 har småvåger og smalsund særlig de trange og langsmale vannløpene felles. I ferdselsøyemed er det imidlertid en viss forskjell på en småvåg og et smalsund, da f.eks småvågene ofte danner blindløp inn i landmassene. Smalsundene derimot danner ofte ferdselskorridorer og bindeledd mellom ulike fjordløp og landskapstyper. Bildet viser *Alverstraumen* en av de mest brukte ferdselskorridorene ut mot kysten. Lindås kom.

I Hordalands del av region 21 finnes det mange småsund og småvåger som var for små i areal til at de ble tatt ut som egne landskapsområder i dette prosjektet. De er likevel lett gjenkjennelige ut fra sin langsmale form og nærhet til sjønære kulturmiljøer på begge landsider. Bildet er fra et slikt område, nemlig *Skorpo* i Tysnes kom.

	LANDSKAPSTYPE LT-21-T4 Småvåg- og smalsundlandskap - i landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 24 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * kjennetegn; vannløp * stigning vest - øst * strandflater i vest * strandflater og ulike åshøyder i kombinasj * "innland" = åser	LT'ens samlede kjennetegn er vannløpene til småvåger og smale sund. Landskapets hovedformer følger en vest-øst stigende gradient. Typisk for områdene i vest, dvs. grenseområder mot lsk.region 20 Ytre kystbygder på Vestlandet, er at hovedformene som omkranser LT'ens smale våger/smalsund har en typisk strandflatekarakter. Rundt de smale sjøflatene hever terrenget seg sjelden mer enn 60 moh. Eks. lsk.omr.; 03-06, 11, 13, 14, 16 og 21. Litt lenger mot øst hever terrenget seg mer rundt LT'ens vannløp, og her ses ofte en kombinasjon av en lav strandflate og mindre åser opp til 120 moh. (omr. 01, 02, 09, 12, 18, 20 og 22). Noe lenger inn ses også en blanding av lav strandflate og større åser opp til 200-400 m.o.h. (omr. 07, 08 og 23). Strandflaten forsvinner derimot rundt de av LT'ens områder som stikker lengst inn i landmassene. Slike områder blir i hovedsak omkranset av større åser, evt. storkupert hei, og de overordna landskapsrommene er ofte dypere og mer markante. Eks. er lsk.omr. 10, 15, 17, 19 og 24.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * småformene preges av hovedformene * småform. danner i sum strandflata, men innreder åsformene * forvittr.matr. vanligst * + torv- & myrjord * ofte "rettlinja" løp * ulike typer bergkyst * noe mudderstrand	Landskapets småformer preges av omkringliggende storformer. Der strandflate dominerer vil småformene ofte være revner, søkk, senkninger, lave sva, knauser, bergdrag og koller etc. som i sum danner selve strandflata. Der åser av ulike størrelser dominerer vil tilsvarende småformer kun være en del av hovedformens "innredning". Løsmassene bidrar til å jevne ut mikrotopografien, og vil ofte mildne landskapet der de fins i mektigere avsetninger. Forvittringsmateriale av ulikt opphav er vanligste løsmassetype, men ofte i mosaikk med torv- og myrjord i søkk og senkninger. Store sammenhengende morenedekker er sjelden, men mindre forekomster fins bl.a i omr. 01, 02, 08-10 og 24, dvs i sørøst. Overdekninger med fjord- (leire) eller strandavsetninger (sand og grus) varierer mellom områdene, men enkelte steder kan det være betydelige avsetninger, som f.eks. i omr. 09. De smale vannløpene er ofte forholdsvis rettlinjede, dvs at utstikkende tanger og nes mer sjelden preger områdene. Vanligere er imidlertid at vannløpene helst smalner av; vågene inn mot enden, mens sundene oftere snevres inn i smale straumer før de vider seg ut igjen. Enkelte løp ender imidlertid også som større vide poller. Brattkyst er vanligste strandlinjetype, men ofte med innslag av både svabergkyst og lav klippekyst. Mudderstrender fins ofte i enden av grunne våger.	***
FJORD OG VASSDRAG * langsmale vannløp * to typer; sund & våg * sund; passasje = god gjennomstrømming * våg; blindløp, stedvis algeoppblomstr. * småøyer, os, poller * ferskvann ikke dom.	Langsmale vannløp omgitt av to landsider er et karaktertrekk. Sjøflatas bredde varierer fra vel 10 til drøye 150 meter, og danner derved smale gulv i ofte småkronglete overordna landskapsrom. Sjøen kan deles i to typer; sund og våg. Mens sundene danner passasje mellom to andre sjøområder, er vågene et blindløp som "kiler" seg inn i landmassen. Forskjellen er en betydelig større vanngjennomstrømming i sundene, mens enkelte grunne våger har betydelig mindre tidevannsstrøm pga. av terskler som hindrer effektiv vannutskiftninger. Det gjør at vannet i mer stillestående våger kan ha betydelig algeoppblomstring, noe man aldri ser i sund. I LT'en ses stedvis også kortere strekninger med variasjoner utover nevnte sund og våger. Særlig i form av flikete løp dannet av småøyer/holmer, eller som mer vide os eller poller som gir enkelte delomr. et bredere vannløp enn det typiske i LT'en. De smale vannløpene gir ofte en tett nærhet til motstående landside. Ulike ferskvannsføremster er mindre framtreddende, selv om mange bekker og elver fra korte vassdrag i baklandet har sitt utløp i LT'en. I enkelte lsk.områders bakland vil man også se små myrpytter, dammer og småtjern i senkninger.	***
VEGETASJON * smale vannløp gir tett nærhet til skog * ulike furuskoger * furu i silhuett på skrinne bergkoller * gran og lauvskog på godt jordsmonn	Vegetasjonsvekslingene er ikke større enn i andre LT'er, men de smale vannløpene gir en annen nærhet og opplevelse av skogtypene ved ferdsel på sjøen. Det gjelder både opplevelsen av hva som framstår som karrig eller frodig. Ulike furuskogstyper er mest utbredt, særlig lav- og lyngrike furuskoger. Dette gir ofte et ganske "brunpreget", småkollert skogslandskap, hvor furua gjerne står i silhuett på skrinne bergkoller, men opptrer ofte i blanding med granplantinger eller lauvskog der jorddekket er bedre. I omr. med næringsrike bergarter er frodigere skogstyper mer utbredt, både av bar- og mer reine lauvskoger. Særlig kan bjørkeskoger dominere. Rundt både aktive og nedlagte	***

¹ Lsk.omr.: 21-T4-01 Søreivågen-Storeivågen, 21-T4-02 Rødspollen, 21-T4-03 Langeivågen-Vorlandsvågen, 21-T4-04 Tjongspollen, 21-T4-05 Trøytarosen-Håvikosen, 21-T4-06 Steinvågen, 21-T4-07 Dáfjorden, 21-T4-08 Fjellbergsundet, 21-T4-09 Sunde, 21-T4-10 Drangsvågen-Søreidsvågen, 21-T4-11 Gilsivågen, 21-T4-12 Austre Vinnesivågen, 21-T4-13 Yttrepollen-Haukanes-pollen, 21-T4-14 Tangålen-Hopesundet, 21-T4-15 Austefjorden, 21-T4-16 Kviturdspollen-Vestrepollen, 21-T4-17 Solheimsviken-Lungegårdsvatnet, 21-T4-18 Alverstraumen, 21-T4-19 Drangeivågen-Kleppsvågen, 21-T4-20 Rydlandsvågen, 21-T4-21 Vågen, 21-T4-22 Fjellandsivågen-Haukåsstraumen, 21-T4-23 Austrevågen og 21-T4-24 Ervesivågen (omr.24 i Sveio kom er avgrenset etter kartframstillingen).

* lauvskog rundt j.br.	jordbruksområder ses mer lauvskog enn ellers. Det skyldes helst tidligere kulturpåvirkning, bl.a. beiting, slått og brenning som etter opphør favoriserer en gjenvækst med lauvtrær. I slike områder vil man og se små bestand med edellauvskog. Mange tidligere lysåpne beite- og slåtteareal er i dag under gjengroing, og de fleste tidligere lynghei-områder er allerede skogbevokst. Her har også stedvis vært omfattende granplantinger.	
JORDBRUKS-MARK * lite dyrka mark * spredt, ofte liggende skjult i smalt bakland * enkeltvis/smågrend * synlighet fra sjø; hellende fjordsider * grasfôr/sau + storfe * omr. u. dyrka mark * tilgrodde lyngheier	LT'en har i utgangspunktet lite dyrka mark, og gårdene er gjennomgående små. Særlig i ytre fjordstrøk kan det skyldes et ofte lavt, omkringliggende terreng som ikke gir store overordna landskapsrom. Dette gjør at de enkelte områdene ofte er "strengt" avgrenset, og baklandet blir dermed gjerne liggende som forholdsvis smale belter langsetter vannløpene. I typiske strandflateområder ligger dyrka mark ofte i lave senkninger/sprekkedaler, men som i denne LT'en er en hovedform hvor vannløpene gjerne ligger. Det som fins av dyrka mark ligger i tillegg gjerne spredt, oftest som enkeltbruk eller smågrender. Større jordbruksgrender er uvanlig. Jordbruksmarkas synlighet fra sjøen varierer, men helst ligger den lunt i baklandet, dvs. mellom og bak lave bergdrag og knauser. Der jordbruksmarka er godt eksponert mot sjøen, ligger de gjerne i hellende, lavere fjordsider dannet av ulike åsformer. Grasproduksjon dominerer. Flere gårder har også husdyr, særlig sau og storfe. Mange småbruk er imidlertid nedlagt. LT'en har og flere områder som helt mangler dyrka mark (lsk.omr. 07, 13, 17 og 19). Tidligere lå flere av de vestligste av LT'ens omr. i typiske lyngheilandskaper, men omfattende gjengroing de siste 50 åra, har gjort at de kulturbetingede slåtte- og beiteheiene her er endret til lauvskog. Kun noen få steder ses fortsatt rester av åpen hei.	- / *
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * stor variasjon, men tildels godt bebygd * attraktive vannløp * stedvis mye hytter samlet, også spredt * mye helårsboliger, særlig tettstedsnært * tun/ gml komb.bruk * veier; lett adkomst	Forekomst av bygninger varierer fra null i nær urørte områder (omr. 20) til tettpakket bykjerner (17). Likevel; LT'en er til dels godt bebygd, om enn stedvis noe spredt. Fordi særlig LT'ens smale sund danner trygge passasjer mellom ulike fjordsystemer, er vannløpene svært attraktive områder i både småbåt- og hytte/fritidshus sammenheng. Mange områder har derfor mye hyttebebyggelse, men beliggenheten her varierer fra spredt til konsentrert, og fra vegløst til vegutbygd. Også helårsboliger er mange steder framtreddende, særlig i tettstedsnære områder. Spredt boligbygging er vanlig, men her ses og områder hvor særlig nyere boligmasse er mer konsentrert i mindre boligfelt. Tre omr. har også, eller grenser mot, mindre tettsteder (omr.03, 09 og 16). Jordbrukets bebyggelse er ofte iøynefallende. Mange gamle kombinasjonsbruk er nedlagt, men bygningene vedlikeholdes ofte som fritidshus. Den terrengmessige plasseringen slike gårder har, dvs. omgitt av gml. eng- og åkerlapper, gir dem et særpreg som skiller dem fra fritidshus bygd i mer knauslendt terreng. Sjøtilknyttede elementer som kai, brygger og naust særpreger også mange steder ved at de pga de smale vannløpene oppleves som veldig nære. LT'ens veinett varierer, og som oftest har områdene veitilkomst på enten en eller begge sider, men avstanden/kontakten til vannløpene varierer mye.	*/***
LANDSKAPSKARAKTER * mest attraktive LT * fjordenes gågater * småbåtferdsel * smale løp/tett vegetasjon gir tette rom * blikkstilte vannspeil * stedvis mye bebyggelse; hytter og hus * sund; særlig attrakt. * våg; noe mind. press * aktive & nedlagte jordbruksmiljøer m. bygningskvaliteter	LT'en er blant de aller mest attraktive rekreasjons-LT'ene i Hordaland fylke. Og de langsmale vannløpene gis herved status som fjordenes "gågater". Her er småbåtferdselen tettere, samtidig som store passasjerbåter/lasteskip er ekskludert. Farten er gjerne mindre, noe som gir en enda nærmere opplevelse av motstående landsiders ulike natur- og kulturmiljøer. En ofte tett skogsvegetasjon, fra karrige furuskoger til frodige lauvskoger, forsterker de smale vannløpene og bidrar til en enda strammere innramming av sjøflata. Mange omr. har og en svært lun beliggenhet, noe som tidvis ses ved blikkstilte, blanke vannflater der motstående side gjengis som perfekte speilbilder. I andre LT'er vil ørsmå vindblaff gi krusninger som umuliggjør dette fenomenet. Bebyggelse preger mange av LT'ens områder, særlig de mest by- og tettstedsnære. Her finnes både rene hytteområder, boligområder eller en god blanding av begge + ulike typer småindustri og næringsbygg. Særlig landsidene langs sentralt beliggende sund er attraktive, og områder med vei på begge sider er her ofte betydelig nedbygd. Mindre bebygd/mer urørt er særlig enkelte våger, spesielt områder i mer perifere strøk og med begrenset vegtilkomst. Vågene har også mindre båtferdsel fordi de ender som blindløp. Stedvis er vågene så grunne at mer stillestående sjøvann får betydelig algeoppblomstring. Stillheten er ofte mer påtagelig i slike våger. LT'en har lite jordbruksareal. Gårdene som fortsatt drives er gjerne små, og ligger spredt eller i smågrender. Likevel er jordbrukstilknyttede bygningsmasser forholdsvis vanlig å se, blant annet fordi det her og fins mange forlenget nedlagte kombinasjonsbruk. Mange slike bygningsmiljøer har store kvaliteter, og ligger gjerne med en flott og "naturlig" beliggenhet i landskapet.	

LT'en har lite dyrka mark, og det som fins ligger gjerne spredt og mer tilbaketrukket fra sjøen. Det er derfor nokså uvanlig at dyrka marka ses tett ned mot sjøen, men der slike arealer fins skaper de straks et mer variert landskap langs det smale vannløpet. Bildet viser sau på innmarksbeite langs en våg, ved *Våge*, Sveio kom.

Generelt er LT'en til dels godt bebygd, om enn stedvis noe spredt. Fordi særlig LT'ens smale sund gir trygge passasjer mellom ulike fjordsystemer, er landsidene langs vannløpene attraktive i både småbåt- og hytte/fritids-hus sammenheng. Mange områder har derfor mye hyttebebyggelse, men beliggenheten her varierer fra spredt til konsentrert, og fra veiløst til veilokalisert. Fra *Kvalvågen*, Sveio kom.

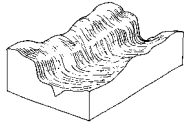

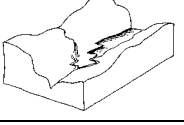

Skjærgårdsområder *inne* i fjordene er forholdsvis uvanlig, men i Hordaland fins det fem områder. De lave terrengformene er her en forlengelse av kystens karakteristiske strandflate, men ses ofte i kombinasjon med langt steilere ås- og heiformer som danner markante fjordsider. Fra *Rambjørsvika*, Masfjorden kom.

LT'ens små øyer og holmer har gjerne skrinne og usammenhengende jordlag. Typisk er derfor en mosaikk av bart fjell på toppen av knauser og koller, og lyngrik furuskog der det er et skrint jorddekke. Der det er litt bedre jordsmonn ses ofte blåbærfuruskog, evt. også ulike lauvskogstyper i søkk og renner. Barskogspreget er likevel mest markant, og stedvis vil man oppleve at øyene gir hverandre en blåne effekt lik den man ser i mer typiske innenlandske skogsområder. Fra *Nautesund camping*, Masfjorden kommune.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-21-T5 Indre øy, holme og skjærgårdlandskap - i landskapsregion 21 Ytre fjordbygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 5 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * uvanlig LT i reg.21 * indre strandflate gir skjærgård i fjord.lsk * ujevn kystlinje * en høy fjordside * grenser som oftest mot et vidt fjordløp	LT'en er forholdsvis uvanlig i lsk.region 21, og består i Hordaland kun av fem lsk. omr. Hovedformen kjennetegner LT'en, og består her av en oppstykket <i>indre</i> strandflate med småøyer, holmer og skjær tilsvarende de man ser i LT-20-T4 i lsk.region 21 <i>Ytre kystbygder på Vestlandet</i>. Strandflata er også her en brem av lavt land, nærmest som en oversvømt bergknauset slette. Terrenget er småkupert med vekslinger av åpne, vide og grunne senkninger mellom knatter og lave høydedrag. Kystlinjen blir dermed ujevn med odder, nes, bukter, vik, smale sund og våger. Strandflatens relieff er forholdsvis lav, og landformene er som oftest fra 0 - 60 meter høye. Karakteristisk er også områdenees beliggenhet. Dvs. helst inn mot en høyreist og ruvende fjordside som danner en markant vegg på den ene siden i landskapsrommet. Overgangen mot store øyer og fastland er altså gjennomgående markert. Atskillig mer åpen er avgrensingen områdene som oftest har mot større og vide fjordløp, og her er grensen som regel dratt over de ytterste holmene.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * småformer er en vesentlig del av hov.form * ulike kystlinjeformer * bart fjell/skrint jorddekke på toppene * strand- og fj.avsetn. * vitringsjord/morene * mer torv/myr i nord	Forskjellen mellom hva som er landskapets hovedform (over) og småformer er her noe diffust, da de lave øy- og holmenes mange sva, bergdrag og koller ofte utgjør begge deler. I tillegg kommer mange små båer og skjær, samt ulike kystlinjeformer som nes, tange, odde, sund, bukt, vik og våg. Samtlige av disse gir LT'en en flikete og varierte kystlinje. En ytterligere variasjon til disse spesifikke land/sjø formene, kommer i tillegg de ulike strandlinjetypene som klippekyst, brattkyst, svabergkyst samt enkelte lunt beliggende sandstrender og mudderkyst. I denne LT'en er brattkyst vanligst, men også svabergkyst er godt utbredt. Løsmassedekket varierer, men er som oftest forholdsvis skrint og usammenhengende rundt de høyeste øy- og holmetoppene. I lave senkninger ses ofte både marine strand- (sand, grus og stein) og fjordavsetninger (leire) av vekslende mektighet. Også forvitringsmateriale er forholdsvis utbredt, særlig i lsk. områdene 21-T5-03 og 04. I lsk. områdene 21-T5-01 og 02 finnes også stedvis mektige moreneavsetninger, mens omr. 21-T5-05 lengst i nord har atskillig skinnere jorddekke og mer innslag av torv og myr enn de øvrige områdene.	***
VANN OG VASSDRAG * flikete sjøflate * småsund og våger * småøyer gir veivalg * lune "gjemmer" * lunt mot "fjordsida" * værhardt mot fjord	Den opprevne strandflata med sine mange øyer, holmer og skjær danner her en flikete sjøflate med mange sund og våger mellom de oppstikkende lave landformene. Selv om strandflata enkelte steder har visse likhetstrekk med lsk.områdene i LT-21-T4, er det likevel ofte kort vei til at sundet igjen åpner seg - og dermed også gir ulike ferdselsvalgmuligheter for den som ferdes på sjøen med småbåt. Og akkurat det fenomenet er kanskje den viktigste skillet mot LT-21-T4. Den særdeles flikete kystlinja er også et markant skille. Her skaper utallige små utstikkende landtanger, nes og odder ly for mer tilbaketrukne vik og mer øy- og landinnskårne våger og poller. De luneste områdene ligger gjerne tett inn mot den høyreiste fjordsida, og her er ferdselen som oftest tryggest i mer ruskete værtyper. Langt mer vær- og vindutsatt er de områdedeler som ligger vendt ut mot det utenforliggende fjordløpet, og her kan sjøen slå ganske hardt inn mot og gjennom de ytterste øyene og sundene.	***
VEGETASJON * fra karrig til frodig * mye lyng-furuskog * div. lauvskogstyper * edellauvtrær * lauvtrær rundt dyrka mark og bebyggelse * kulturmarkstyper * fra lynghei til skog * stedvis omfattende granplanting	Vegetasjonspreget veksler med utbredelse og forekomst av de ulike skogtypene. Vanlig på grunnlendte holmer, øyer og høyereliggende topper med lite jorddekke er lav- og lyngrik furuskog med utallige fjellblotninger. Denne skogstypen ses også ofte rett over brattkystens grå og bølgevaskede bergflater. Lyngrik furuskog fins og ofte i veksling med mer næringskrevende blåbærfuruskog eller blåbær-bjørkeskog. På lune lokaliteter med bedre jordsmonn ses ulike næringsrike lauvskogstyper. Særlig engbjørkeskog, men også ulike typer av mer varmekjære edellauvskog i solrike hellinger. Lauvskogsinnslaget er også stort i og rundt dyrka mark, men også som park- og hagetrær rundt tettsteder og boligområder. I jordbruksområder med stort og langvarig husdyrhold ses enkelte mindre areal med åpne beitevoller, einerbakker og hagemarksskoger. I lavtliggende sprekkedal med dårlig drenering, eller på fuktige finsedimenter ned mot sjøen er ulike typer sump- og fuktskog utbredt men disse dekker sjelden store sammenhengende arealer. Ytterst ut mot fjordløpet har enkelte av øyene et noe forblåst og karrig preg, og	***

¹ Landskapsområdene er: 21-T5-01 Smievollsen (Tysnes kom.), 21-T5-02 Tysnesvika-Gripnesvågen (Tysnes kom.), 21-T5-03 Bjørnarøyosen (Os kom.), 21-T5-04 Skorpeosen-Nordvika (Os og Bergen) og 21-T5-05 Haugsdalsosen-Herøyosen (Masfjorden).

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	stedvis ses fortsatt holmer og øyer med snau lynghei. Lyngheiene er i sterk tilbakegang, og har de fleste steder utviklet seg til lyngrike lauvkjerr og furuskoger. Granplanting har flere steder vært omfattende, og kan lokalt prege enkelte landskapsutsnitt.	
JORDBRUKS-MARK * liten andel av LT'en * Tysnes; midd.store grender på morene * sprekkedalsjordbruk * aktiv drift på store øyer/fastlandsdeler * småbruk nedlagt * utbyggingspress * lynghei → buskhei	Jordbruksarealene dekker en forholdsvis beskjeden del av LT'ens totale areal og preger kun enkelte delområder. Dyrka marka følger i hovedsak de dyrkbare moreneavsetningene, særlig i de to områdene i Tysnes kom. med grender som <i>Beltestad</i> (omr.01), <i>Gjerstad</i>, på <i>Godøya</i>, ved <i>Humlevik</i>, <i>Økland</i> og <i>Malkenes</i> som de største. Ellers er jordbruket ofte mer spredt, gjerne som enkeltgårder, og ofte med beliggenhet i langsmale sprekkestrukturer på gamle fjordavsetninger eller forvittringsmateriale. Her fins også en del nydyrkingsareal på tidligere torv og grunne myrområder. Fortsatt aktive gårder ligger i hovedsak på de større veitilknyttede øyene eller på fastlandsdelen av landskapsområdene. Grasfôrproduksjon dominerer, og mange av gårdene driver også med husdyr (storfe eller sau). De minste og/eller mest vanskelig tilgjengelige øygardsbruka er gjerne nedlagt. I de større jordbruksgrendene i Os og/eller Bergen kom., har det vært et visst press på jordbruksarealene fra bolig- og samferdselsutbygging. Øyene i område 05 i Masfjorden kom. har så å si ikke dyrka mark. Tidligere åpne lyngheier og andre beitemarkstyper i utmarka er i hovedsak gått ut av drift. En omfattende gjengroing, evt. tilplanting, har mange steder endret de tidligere lysåpne øyenes utmarksområder til et buskheilandskap i gradvis endring mot ulike skogsamfunn.	-/***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * bebyggelsen ujevnt fordelt i lsk.omr. * mest hytter og bolig-hus i bynære omr. * gårdstun i bland. m. bolighus og "alene" * lite oppdrettsanlegg	LT'ens bebyggelse er noe ujevnt fordelt i de ulike landskapsområdene. Godt utbredt er hytte- og fritidsbebyggelsen, som særlig i de to områdene på Bergenshalvøya kan ligge forholdsvis tett langs enkelte veiløse sund og våger. Men også områdene i Tysnes kom. har en del fritidsbebyggelse, selv om de her ligger mer spredt. Område 05 i Masfjorden kom., har forholdsvis lite hytter, og det som finnes ligger som oftest tettere inn mot den lune brattkanten. Mange av øyene her har også et betydelig "urørt" preg. Også boligbebyggelse er stedvis godt utbredt, særlig i de to områdene i Os og Bergen kom. Kort avstand til by og større tettsteder gjør seg her gjeldende, i tillegg til at LT'ens områder utgjør særlig attraktive boområder. I større tettstedsnære jordbruks-grender ligger den eldre landbruksbebyggelsen ofte nært inntil, eller side om side med nyere bolighus. Men fortsatt danner spredtliggende og enslig beliggende enkeltgårder helhetlige tunmiljøer. I tillegg har LT'en også flere sjøtilknyttede næringsanlegg, som småverft og småindustri av både eldre og mer moderne typer. Oppdrettsanlegg er svært lite utbredt, og samtlige tre anlegg for oppdrett av laks og ørret ligger i lsk.omr. 04 (i Os kom.).	*/***
LANDSKAPSKARAKTER * uvanlig lsk.type * strandflate i fjordlsk. * lunere beliggenhet, tryggere ferdsel enn i "ytre" skjærgårder * lettere biltilgang fra fastland → arealpress * hytter og bolighus i de mer bynære omr. * fortetting j.b.grender * store rekreasj.kval. for allmennheten * småsund rundt øyer gir valgmuligheter * verdifulle, men ofte truede kulturmiljøer * verdif. urørte øyer	I landskapssammenheng er LT'en spesiell da det er forholdsvis uvanlig at ytterkystens strandflate strekkes så langt inn i landet at den danner en skjærgårdsform innenfor overordnede fjordlandskap. Dette bekreftes også delvis ved at det kun fins fem slike områder i hele Hordaland. Den egenartede beliggenheten gjør at landskapstypen også er spesiell på andre måter, bl.a. ved at den får en lunere beliggenhet. Her gis også tryggere ferdsel enn i kystregionens skjærgårdsstyper, og ikke minst ved at den er lettere tilgjengelig fra fastlandssiden enn andre skjærgårder. Det siste er ikke nevneverdig viktig i forhold til ferdsel på sjøen, men desto mer når det gjelder bruken av de landfaste arealene eller veitilknyttede deler av områdene. I de to mest by- og tettstedsnære områdene, i Os og delvis Bergen kommune, ses dette bl.a. ved stedvis omfattende utbygging av mer spredtliggende fritidshus, boligområder og for en mer generell vekst og fortetting i eksisterende tettsteder og middelsstore jordbruks-grender. Med sin utforming og beliggenhet har særlig denne LT'en sjøtilknyttede rekreasjonskvaliteter som få andre LT'er har i denne landskapsregionen. De korte sundene som mange holmer, små- og middelstore øyer skaper, gir bl.a. båtfolket langt større valgmulighet når det gjelder å ferdes enn de mer rettlinjede vannløpene i reg. 21's øvrige LT'er. Mens de andre LT'ene i langt større grad fungerer som ferdselskorridorer "til og fra noe", så er denne indre øygarden i langt større grad et turmål for ferdsel på kryss og tvers i seg selv. Den bør derfor også forvaltes deretter. I så måte er det positivt at det finnes så få oppdrettsanlegg i akkurat <i>denne</i> landskapstypen. Av mer tradisjonelt verdifulle miljøer framheves LT'ens sjønære gårdsbruk, med både tunets og inn- og utmarkas ulike kulturmiljøer liggende ned mot sjøen, eller som små lysninger i baklandets sprekkedaler og senkninger. Mange småbruk eller fortsatt veiløse øygardsbruk er truet av nedlegging, og mye tidligere innmark og lysåpen slått- og beitebetinget utmark er allerede i full gjengroing. Både utbygging og nedlegging er trusler for landskapstypens mer verdifulle landskapskvaliteter. Verdifulle i rekreasjonssammenheng er også de mer "urørte" øyene.	

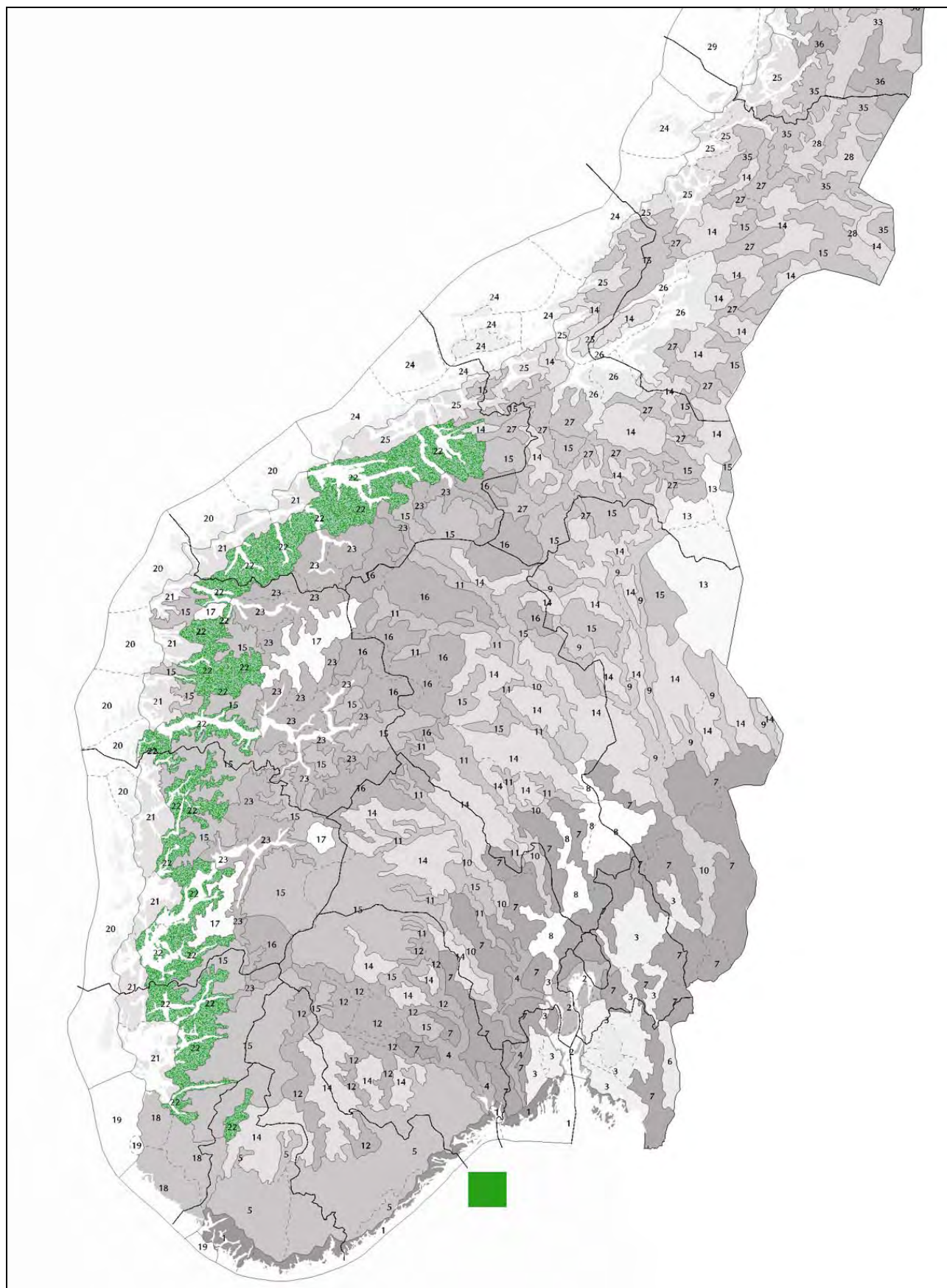

LT'ens lune beliggenhet + enkelte områders nærhet til større tettsteder gjør den særlig attraktiv i rekreasjonssammenheng. Hyttebebyggelse er utbredt i enkelte områder, og aktiviteten foregår helst på sjøen. Bildet viser også hvordan man med granplanting har forsøkt å gi ly rundt hytta. Fra *Krokeide*, Bergen kom.

LT'ens vanligste strandlinjetype er en grå, ofte bølgevasket brattkyst (bildet over). Den er imidlertid ofte vanskelig tilgjengelig, både fra sjø og land. Mer ettertraktet, men også mindre utbredt, er lave strandlinjetyper som svabergkyst og sandstrand. Slike strender er også en knapphetsressurs, da de som oftest er nedbygd/privatisert. Bildet viser et område som er godt tilrettelagt for rekreasjon og ferdsel; nemlig *Ervikane* i Os kommune – kåret til årets friluftsområde i Hordaland, 1995.

3.3 Landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet

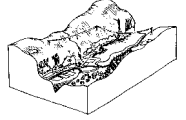
Utbredelse av landskapsregion 22 *Midtre bygder på Vestlandet*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSREGION 22 MIDTRE BYGDER PÅ VESTLANDET Landskapsregionen består av 25 underregioner ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * Fra Gjesdal i Rogal. til Tingvoll, N-Møre * belte mellom fjordmunninger & fjellreg. * paleiske former vanligst i grov mosaikk med andre h.former * U-daler utbredt * Sunnmøre "villest"	Regionen strekker seg fra <i>Gjesdal</i> i <i>Rogaland</i> til <i>Tingvoll</i> på <i>Nordmøre</i> . I grove trekk kan den ses som et belte mellom fjordmunningene og indre bygdene. Her inngår også flere mellomstore fjellområder mellom fjordløpene. Pga. regionens vide utstrekning varierer fjordenes omkringliggende landformer mye. Mest utbredt er mer avrunda paleiske fjellformer, men alltid i en grovere mosaikk med enten større åser, storkuperte hei- og vidder eller mer typiske glasiale fjellformer. U-daler er vanlig inn i de paleiske fjellområdene, men ses også innskåret i mer storkuperte hei- og viddeområder. Større sammenhengende områder preget av storkupert hei ses særlig rundt de sørligste <i>Rogalandsfjordene</i> , hvor fjordene gjør dype hogg i fjellmassivene. Fjordene her er kjent for sine høye og steile bergsider, særlig <i>Lysefjorden</i> . I <i>Ryfylke</i> og mye av <i>Hordaland</i> er hovedformene mer oppbrutt, og fjordene og dalene ofte trange og mer uoversiktlige. I <i>Nord-Hordaland</i> og <i>Sogn og Fjordane</i> dominerer mer enkle og store former, men spennvidden varierer pga grove mosaikker med paleiske fjell, vidder, heier og åser. <i>Sunnmøre</i> har et betydelig villere preg. Her er stupbratte alpine fjellformer vanlig, særlig i ureg. 22.20 og 22.21. I <i>Romsdal</i> og på <i>Nordmøre</i> har landskapene et mildere uttrykk enn på <i>Sunnmøre</i> . Formene der er mer avrunda, og ses hovedsakelig som større åser og paleiske fjell.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * gener. lite løsmasser * blokkmark i fjellet * morener i dalene * endemorener * vitringsjord, skifer * fra slakt til bratt	Både langs fjordløpene og oppe i regionens fjellområder er det generelt lite løsmasser. Her dominerer et tynt og usammenhengende jorddekke i kombinasjon med nakne fjellflater og fjellblotninger. Flere høytliggende områder har store mengder blokkmark. I de lavereliggende fjorddeler er løsmassedekket likevel tykt nok til at vegetasjonen gir fjordløpene et frodig preg. Regionens mange side- og gjennomfartsdaler har gjerne et langt bedre morenedekke, stedvis med mektige avsetninger. Flere u.regioner har også større endemorener langs fjordmunningen. I <i>Romsdal</i> og på <i>Nordmøre</i> har landskapet et mildere uttrykk enn på <i>Sunnmøre</i> , dvs. langt mer avrundet og med større løsmassedekker. Det samme ses også i deler av <i>Ryfylke</i> og <i>Hordaland</i> på steder med mye vitringsjord og næringsrike skifermorener. På <i>Sunnmøre</i> har flere underregioner også mye rasmateriale og skredvifter innunder bratte fjellsider. Regionens sjøvendte landsider veksler fra milde, slake overganger til bratte, steile fjordsider. Stedvis bindes lave eid fjordene sammen.	**
FJORDER OG VASSDRAG * store fjordløp * langsmale fjordsjøer * korte vassdrag * fosser og stryk * isbreer og brevann	Store fjordløp særpreger regionen, og de langstrakte vannflatene danner både gulv og ferdelsårer i mange dyptskårne landskapsrom. I enkelte områder uten sjøkontakt opprettholdes vannspeilet av tilsvarende langsmale fjordsjøer, bl.a. <i>Viksdalsvatnet</i> , <i>Haukedalsvatnet</i> , <i>Jølstervatnet</i> og <i>Hornindalsvatnet</i> . Vassdragene er korte og bratte, men med til dels stor vannføring som følge av store nedbørmengder. Ved siden av store og små fjordsjøer, er rennende vann et gjennomgående karaktertrekk i regionens daler. Særlig har sidedalene ofte trange gjel eller høye terskler som elvene kaster seg utfor. Slørete fossefall og hastige stryk er utbredt både langs fjord og i dalene, og lyden av rennende vann preger mange natur- og kulturmiljøer i dalbunnene. I områder med mer utpregede alpine former ses små breer i nisjer mellom høye tinder. Brefargede vann og elver fra disse småbreene gir enkelte områder betydelig egenart.	***
VEGETASJON * skogen dominerer * lauv- og bland.skog * bjørkeskoger vanlig * edellauvskog * bevarte lauvingslier * furuskog/granplant. * bakkemyrer	Skogspreget er betydelig, og her er store områder med særlig lauv- og blandingsskoger. Både klima og nedbør har stor innvirkning på vegetasjonstypene. Fra svært nedbørrike områder i vest, avtar et kjølig oseanisk klima innover i fjordene. Mange steder dominerer lauvskog, særlig med bjørk. Fjellbjørkeskogen danner regionens øvre skogsgrense. I bratte lier kan bjørkeskog også vokse helt ned til sjøen, særlig på lokaliteter med lite jordsmonn og stort snøsig. Et regionalt særpreg er stort innslag av edellauvskog, særlig i bratte, solvendte fjord- og dalsider. Edellauvskogene varierer, men friske oseaniske utforminger med ask, alm og noe svartor er vanlig. Regionen utgjør, sammen med reg.23, et av landets kjerneområder for bevarte lauvingslier. Også oseaniske furuskoger er vanlig, særlig i Hardanger. Over hele regionen har skogreising med planting av gran hatt et stort omfang - ofte i smale felt oppetter bratte dalsider. Atlantiske myrtyper er utbredt, men også terrengdekkende bakkemyrer i høgereliggende regiondeler. Over skogsgrensa er ulike typer hei-, og rabbesamfunn vanlig, med innslag av oseaniske arter.	***

¹ Underregionene er; 22.1 Øvre Sirdal, 22.2 Lysefjorden/Fraffjorden, 22.3 Jøsenfjorden, 22.4 Etnefjorden/Vindafjorden, 22.5 Åkraffjorden, 22.6 Bygdene i Kvinnherad og Strandebarm, 22.7 Samnangerfjorden/Eikelandsfjorden, 22.8 Veafjorden, 22.9 Modalen/Eksingedalen og Evanger, 22.10 Gulafjorden/Masfjorden, 22.11 Midtre Sogn, 22.12 Viksdalsvatnet/Haukedalsvatnet, 22.13 Jølster, 22.14 Jordbruksbygdene i Sunnfjord, 22.15 Eimhjella, 22.16 Hyen, 22.17 Indre fjordbygder i Nordfjord, 22.18 Midtre bygder i Nordfjord, 22.19 Hornindal, 22.20 Volda/Ørsta, 22.21 Hjørundfjorden, 22.22 Storfjorden, 22.23 Tresfjorden/Isfjorden, 22.24 Romsdalsfjorden og 22.25 Langfjorden/Trangfjorden.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

JORDBRUKS-MARK * størst på Vestlandet * ofte brattlendte bruk * mange småbruk * mye nydyrking * største beitedyrreg. * sau, storfe + noe geit * (felles-)seterdrift	Tyngden av vestlandsjordbruket ligger i regionen. Her er mange bratte bruk, men jorda er dyp og fruktbar og vekstsesongen lang. Gårdene har i snitt ca. 100 dekar dyrka mark, men her er også fortsatt mange bruk med under 50 dekar innmark. De fleste bruk har tilgang på gode skogs- og fjellbeiter. Det har vært mye nydyrking i regionen, særlig av myr i fjordenes bakland og oppe i fjellet. Totalt har regionen vel 678 500 dekar registrert dyrka mark. Av det drives ca 3/5 av egne eiere, mens ca 1/4 er leid jord. Vel 75 000 dekar av all tidligere registrert dyrka mark (eng og åker) er ute av drift. Dette er både marginale teiger, tungdrevne jorder eller veiløse, nedlagte gårder. Grasproduksjon er vanligste dyrkingsklasse. Målt i antall beitedyr (sau, geit, storfe og hest) er regionen Norges suverent største husdyrregion med ca. 400 000 dyr (nr. 2 er reg.23 med ca. 270 000 beitedyr). Sauehold dominerer, med vel 300 000 dyr på utmarksbeite. Storfeholdet er og stort (om lag 90 000 dyr), men mange besetninger er små. Enkelte u.regioner har og gårdsbruk med stort geitehold. Regionen har fortsatt en del aktive seterbruk, og fellesetre er utbredt.	*/***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * liggende panel & gråsteinsmurer * Nordmøre; trøndersk * rekketun dominerer * innmarka; mange steinlagde kulturspor * tettsteder v.fjordene * gamle strandsteder * tunneller / ferger	Byggeskikken er i store trekk lik den i region 21. Eldre hus har tradisjonelt sperretak og liggende panel på planklaft eller reisverk. Bruk av store gråsteinsmurer under gårdsbebyggelse i hellende terreng er vanlig. I sør er oppmurte steingavler i driftsbygg og hus stedvis karakteristisk. Et markert unntak fra <i>Vestlandets</i> tradisjonelle stilarter er <i>Nord-møres</i> midtre fjordbygder, bl.a med stående panel, lafta tømmerhus og trøndersk påvirkning med bl.a. trønderlån. <i>Romsdal</i> er her en overgangssone med både vestlandsk og trøndersk byggeskikk. Rekketunet er vanligste tunform, mens et fåtall eldre klyngetun er historiske minnesmerker. Karakteristisk i innmarka er oppmurte terrasser, steingjerder, bøgard med tuft etter sommerfjøs, røyser, mm. Regionen har hatt et omfattende seterbruk, og eldre fellesetre kan ha mange hus. Bygningstilbygdene tilknytta sjøen preger regionen, særlig naust og buer, men også store anlegg som skipsverft mm. Tettsteder ses ofte ytterst i dalmunninger, i møtet med fjorden. Mange har opphav i eldre strandsteder, og har da gjerne en liten kjerne av eldre hus omgitt av nyere næringsbygg og boligfelt. Mindre industristeder fins spredt over hele regionen. Veinettet er utstrakt, og følger både fjordløp og større daler. Tunneler binder stedvis fjorder/daler sammen. Fergene er fortsatt viktig for samferdselen.	**
LANDSKAPSKARAKTER * landskapstypen fjord langt fra globalt unik. Det spesielle er at de er bebygd / bosatt. * lovprist av kunstnere * noe i "skyggen" av reg.23 indre bygder * også storslagne fjordarmer og -botner, men noe mindre kjent * ferdslinjer helst langsetter fjord- og dalbunn * spennende kulturmiljøer i ulike høyder * kult.milj. = blikkfang * smale, dype fjorder; høy inntrykkstyrke * lysåpne j.br.bygder * arealbruksblanding i fin naturinnramming	Som landskapstype er verken Vestlandets eller det øvrige av Norges fjordlandskap unike i seg selv. Et sitat av botaniker Knut Fægri belyser imidlertid Vestlandsfjordenes særstilling: "<i>Skaff en kyst med bratte fjell, hardt berg og en istid og vi kan lage fjordlandskap hvor som helst: Øst Grønland, Alaska, Chile, New Zealand. Til dels fjorder som i storslagenhet langt overgår våre hjemlige. De ligger bare så langt unna. Få eller ingen bygger og bor der, ingen har dyrket opp strendene og ingen dikter har opplevet dem og sunget deres pris, de har ikke inspirert noen maler. Derfor er Vestlandsfjordene fremdeles den standard de andre bedømmes etter.</i>"² Beskrivelsen passer godt også her, selv om mye av den internasjonale oppmerksomheten nok helst går til de indre bygdene (reg.23). Siden de fleste fjordløp danner midtpartier i større fjordforgreininger, oppfattes nok regionens dal- og fjordlandskaper ofte mer som sentrale ferdskorridor <i>til</i> og <i>fra</i> kyst/indre bygder. Men regionen har også flere storslagne fjordarmer som slynger seg inn og ender opp i trange fjordbotner. De fleste fjordløp omkranses av markante og til dels høyreiste fjordsider, noe som er et vesentlig skille mot de ytre fjordbygdene i reg.21. For lokalbefolkningen er/var imidlertid det å bevege seg opp eller ned i terrenget ofte like naturlig som det er å bevege seg fram eller tilbake. For mennesker på gjennomreise benyttes derimot nesten bare lengdeaksen <i>nede</i> langs fjordene. Det gjør dessverre at mange av regionens spennende kulturmiljøer, særlig de som er mer ensomt beliggende oppe i øvre dal- og fjordsidepartier, ikke (mer sjeldent) er lett tilgjengelig for regionens mange tilreisende. De norske fjordregionene skiller seg altså fra den øvrige verden ved at de er bebygd. Det er da også kulturelementene som danner blikkfang og målbare dimensjoner i fjordlandskapene, uavhengig av om det er nyere bolighus eller eldre gårdstun. Bredden på fjordløpet er også avgjørende for landskapsopplevelsen, og særlig har regionens smaleste og dypeste fjordene en høy inntrykkstyrke. Som kontrast til disse står enkelte lysåpne jordbruksbygder uten fjordkontakt. Blanding av nyere tiders arealbruk, som boligfelt, verfts- og industrianlegg, offentlige/private servicebygg, småindustri eller oppdrettsanlegg, har de fleste steder skjedd i en mer eller mindre tilfeldig samrøre med mer tradisjonelle kulturmiljøer og et særegent småskala jordbruk. For jordbrukets kulturlandskap kan dette stedvis være uheldig.	

² Kilde: Fægri, Hartveit G.H. & Nyquist, F.P. (red.) 1981: s. 11-12.

Landskapsregion 22 *Midtre bygder på Vestlandet* har et høyere relieff og et tydeligere fjordprofil enn region 21. I tillegg finnes fjordavsnitt med et langt villere og mer dramatisk preg. Bildet viser et oppdrettsanlegg innunder en stupbratt og til dels naken fjellside. Fra *Skotberg ved Maurangerfjorden, Kvinnherad* kom.

Et særpreg for regionen er de mange små jordbruksmiljøene som, når betraktet fra motsatt side, ligger eksponert som på et tegnebrett, vendt mot tilskueren og hvor man nærmest ser "alt". Typisk er også den innrammingen som skogen gir til slike gårdsmiljø. Fra *Osterøybrua over Sørffjorden i Bergen og Osterøy* kom.

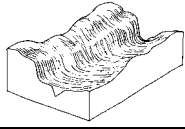

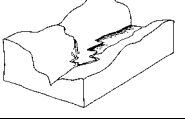
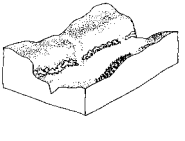

LT'ens brede fjordløp danner et mektig gulv i brede og langstrakte landskapsrom, og der ofte høyreiste fjordsider danner markante vegger og avgrensninger. I likhet med LT'er med brede fjordløp i andre lsk.regioner vil ulike værtyper og lysforhold også her sterkt påvirke opplevelsen av landskapene gjennom både døgn og årstider. Bildet er tatt fra *Ænes* (Kvinnherad) og utover *Sildafjorden* en sein midtsommerkveld.

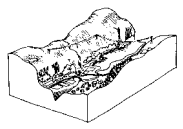
LT'ens østre side er generelt mer høyreist og dramatisk enn den vestre, noe som skyldes ulike hovedformstyper. Mens den roligere vestsida har et betydelig større åspreg, har østsida mer typiske *fjellsidepreg*. Her skimtes stedvis også isdekket til Folgefonna bak de nærmeste toppene. Bildet viser noe av dette, men er imidlertid tatt mot *Sunddal* og *Bondhusbreen* som ligger i den noe smalere fjordtypen LT-22-T2 i Kvinnherad kom.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-22-T1 Brede fjordløp og fjordmøter - i landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland kun av 1 landskapsområde ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * brede fjordløp bl.a pga fjordmøter * ulike hovedformer, vekslende høyde * lavere åser i vest, paleiske former i øst * mildere enn LT23-01	I Hordaland inngår LT-22-T1 i u.region 22.07 Bygdene i Kvinnherad og Strande barm, men består kun av ett landskapsområde; 22-T1-01 Kvinnheradsfjorden-Hissfjorden. Et bredt fjordløp særpreger LT'en og gir den en åpen karakter. Her er Hardangerfjorden så vid at motstående fjordsider, som i tillegg også har ulike høyder (200-1000 m.), ikke klarer å binde landsidene tett sammen. Det gjør at særlig vestre side framstår som en noe "lav", fjern og blådisig landside. I utsyn over fjorden mot vest ses også flere bakenforliggende hovedformer i tilgrensende landskapsområder. Den østre sida, dvs. mot Folgefonna, framtrer som mer markant og høyreist. LT'ens hovedformer varierer, fra større åser med stedvis småkupert viddepreg rundt toppene til mer høyreiste paleiske fjellformer. Sistnevnte særlig på østsiden. LT'en har og en noe mildere landskapskarakter enn tilsvarende landskapstype i region 23 (LT-23-T1), bl.a. ved fravær av høyreiste og bratte fjordlier på begge sider. På vestsida ses dette ved en lavere fjordside og hvor halvslake skogslier ofte dominerer.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * vest; forvittr.matr. ispedd morene/fj.avv. * øst; tynt dekke, noen moreneavsetninger langssetter fjorden * nakent i høyere lag	Også forekomst av løsmasser er ulikt fordelt på hver sin side av fjorden. På vestsida dominerer forvittringsmateriale langssetter selve fjorden, dvs tildels finkorna, sand- og grusholdige løsmasser, men også stedvis endel stein og blokk. Her er også spredt innblanding av noe morene og/eller fjordavsetninger. Pga en til dels rik berggrunn er løsmassene ofte næringsrike, og gir mange steder en tett vegetasjon og grunnlag for et spredt jordbruk. Løsmassene bidrar til ytterligere å jevne ut landformene. I øvre deler av fjordsidene finnes atskillig skinnere løsmassedekker og en del bart fjell. Glatte bergflater og steile flåe er enkelte steder fremtredende i landskapet. På østsida av fjorden ses mye bart fjell, og arealer med skrint løsmassedekke, særlig i bratte til middels bratte fjordsider. Her finnes likevel enkelte lommer med tykkere avsetninger, særlig morenejord, f.eks. Kysnesstranda, Lyngsstranda, Løfallstrand og på "yttersida" av Snilstveitøy.	**
FJORD OG VASSDRAG * bredt fjordløp * 1 lsk.omr. i Hordl. * storbuktende løp * østsida; vik, store nes, bekker & elver * vestsida; noen våger, færre bekker & elver, utsyn til Folgefonna	Fjordspeilet er LT'ens mest karakteristiske kjennetegn, og danner en svært dominerende flate i områdets vide landskapsrom. Sjøflata er normalt 3-4 km bred, men stedvis også opptil 6-7 km. Lsk.omr. 22-T1-01, som her utgjør LT'en i Hordaland, har et "storbuktende" fjordløp som naturlig kan deles inn i tre delområder; Hissfjorden, Silda-fjorden og Kvinnheradsfjorden. LT'ens strandlinje har ofte enkelte middels store vik og storforma nes, særlig på Hardangerfjordens østside. På fjordens vestsida er strandlinja enkelte steder mer småfliket, og her kan små tanger og nes skjeme av mindre våger. Også forekomst av bekker og elver er ulikt fordelt på de to fjordsidene. På østsida er det flere bekker/elver, vassdragene er brattere og lengre, og vannføringen større og jevnere pga smeltevann fra høyreliggende fjellområder. Her er også elvene stedvis mer synlige i landskapet. På vestsida er vassdragene ofte kortere, har mer ujevn vassføring gjennom året og er generelt mindre synlig i landskapet. Fra vestsida har man derimot et mer storslagent utsyn over til bl.a. Folgefonnas hvite brearmer i bakgrunnen. Ferskvannsforekomster som større stillestående vann finnes ikke i området.	***
VEGETASJON * småvariert vegetasj. * glissen furuskog * blandingsskoger på bedre jorddekker * lauvskog ved jordb. og på solrike steder * vest: åssilhuett * øst: mot snaufjell	Vegetasjonens frodighet og inntrykkstyrke avhenger både av landform, berggrunnens næringsinnhold og løsmassedekket. I områder med skrint jorddekke dominerer glissen furuskog, særlig på berglendte koller med mye bart fjell i dagen. På østsida ses furuskog, stedvis også ofte i mosaikk med nakne bergflater. Blandingsskog er vanlig på bedre boniteter, mens rein lauvskog gjerne fins rundt åpen innmark, gjerne på tidligere dyrka mark og beiter, samt på gunstige solrike lokaliteter innunder fjellvegger og i lune senkninger. Også granplantinger er utbredt, men de har ikke så stor fjernvirkning i dette vide landskapsrommet. Vegetasjonens betydning i landskapsbildet sammenfaller med landformen. På vestsida dekker både bar- og blandingsskog helst de rolige åsformene. Betraktes disse åsene fra østsida har de rolig silhuett, stedvis med blåneffekt mot bakenforliggende ås- og fjellformasjoner. Fra motsatt side synes østsida som mer dramatisk. Her kler ofte skogen om lag ¾ av fjordlia, mens snaue vegetasjonstyper og snøflekker/is mot toppene danner en inntrykksterk silhuett.	***

¹ Landskapsområdet er: 22-LT01-01 Kvinnheradsfjorden-Hissfjorden (Kvinnherad, Kvam & Jondal kommuner).

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

JORDBRUKS-MARK * dyrka mark bidrar til å karakterisere LT'en * spredte smågrender * helst lavt mot fjord * enkelte fjordligårder * enkelte middels store jordbr.grender * stedvis ekstens.drift * tilgroing i øvre innmarksdeler og tungdrevne enkeltbruk	Selv om jordbruksmark arealmessig ikke dekker mye av områdets totalareal, så er jordbruket langt på vei med på å karakterisere denne LT'en i Hordaland. Typisk er spredte smågrender, gjerne med 2-5 bruk. Fra motsatt fjordside ses de som små, lysåpne blikkfang, og ligger helst lavt til ned mot fjorden. På nordvestre side finnes også noen få gårder forholdsvis høyt opp i fjordsida. Området har også enkelte middels store grender, gjerne ved utløpet av mindre sidedaler (<i>Ænes</i> og <i>Strandebrarm</i>), eller der en halvslak til slak fjordbrem med løsmasser danner en bredere dyrkingsstripe langs fjorden (<i>Løfallstrand</i> og <i>Omarstranda</i>). Kun et sted finnes en større jordbruksgrend i et slakere bakland uten visuell kontakt med fjorden, nemlig ved <i>Hatlestrand</i>. I flere smågrender, og på en del enkeltbruk, drives jordbruk forholdsvis ekstensivt, og ut fra dagens utvikling vil mange marginaljordsområder være nokså tilgrodd i løpet av de neste 10-15 årene. Særlig i øvre, og noe brattere, innmarksdeler. I dag ser man mange steder at det kun er de lett-drevne arealene, helst på nedsiden av veien hvor det flater ut litt mot sjøen, som nå blir slått. Mer brattlendte, evt. mer småstykket engstykker oppunder fjellfoten forblir gjerne uslått. Også middels store jordbruksgrender har ofte samme utviklingstendens, men her er likevel et generelt inntrykk av god jordbrukshevd, trolig pga. av flere aktive brukere og mer utstrakt bruk av leiejord.	*/**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * bebyggelsen følger dyrka marka * gårdsbebyggelse og spredt boligbebygg. i tette smågrender * fergest., tettsteder * veiene svært viktig * oppdrettsanlegg	I området følger bebyggelsen helst utbredelsen av dyrka mark. Gårdsbebyggelse, både ny og gammel dominerer, og betraktet fra motsatt side framstår tunene ofte som små blikkfang omgitt av små, lysåpne engstykker. Også den mer spredte boligbebyggelsen er gjerne knyttet til små jordbruksgrender. Stedvis kan alt fra 4-5 til 10-15 hus ses på rekke langs veien (både driftsbygninger og bolighus), og derved danne til dels tette grendemiljøer. Største sted er <i>Strandbarm</i>, mens mindre tettsteder fins på fergestedene <i>Løfallstrand</i> og <i>Gjermundshavn</i>. Veinettet på begge sider av fjorden er godt utbygd, og er av stor betydning for opplevelsen av fjordlandskapet. Særlig fordi veiene helst går tett ned mot, og langsetter selve fjorden. Kun tre korte fjordstrekninger mangler vei, nemlig på <i>Hovden</i> ved innløpet til Maurangsfjorden, nordre del av <i>Varaldsøyna</i> og innunder <i>Fuglebergåsen</i> i sørvest. Ulikt mange andre fjordavsnitt i regionen går veiene her mer sjelden gjennom lange tunneler. Fiskeoppdrett er forholdsvis vanlig, og her finnes totalt 15 anlegg for oppdrett av laks og aure. Visuelt har disse anleggene helst en mer lokal betydning, da de pga sin lave beliggenhet i sjøen ikke synes på lang avstand.	*/**
LANDSKAPSKARAKTER * kun ett lsk.omr. i LT'en i Hordaland * 3 – 7 km bred fjord * motsatt side fjerne synsinntrykk, gårder som små blikkfang * ulike landformer gir sidene ulik egenart * omr. har "trekk" fra ulike fjordregioner * vestsiden; "mildere" østsiden; "villere" * stedvis innsyn i bakkenforligg. lsk.omr * vei gjennom grendemiljøer viktige for forståelse av landsk. * gjengroing truer landskapskvalitet og landskapsopplevelse * mer kritisk her	I Hordaland består LT-22-T1 kun av ett område (22-T1-01 Kvinnheradsfjorden - Hissfjorden.), og derfor er dette beskrevet mer spesielt. Karakteristisk for LT'en er en bred fjordflate fra 3 til 6-7 km bred, noe som gir en dominerende gulvflate i det overordna fjordlandskapet. Særegent for området er at landformene på hver side av fjorden er ulike, noe som gir fjorden forskjellig egenart avhengig av på hvilken side man befinner seg. Det gjør og at denne delen av Hardangerfjorden danner en overgang mellom den midtre og den indre fjordregionen. I søndre del av områdets vestsida ses noe av de samme milde fjordformene som stedvis kjennetegner "samme" LT i 21 <i>Ytre fjordbygder på Vestlandet</i>. Fra <i>Varaldsøyna</i> og nordover er vestsida typisk for reg. 22, dvs med bl.a. fjordsidene moderate høyde og skogpreg. Mer dramatisk er østsida, med bl.a. steilere og høyere sider og med større fjordsidepartier over skoggrensa. Stedvis har derfor den østre sida tilsvarende landskapskarakter som de man ser i region 23 <i>Indre bygder på Vestlandet</i>. På vestsida har åsene gjerne en skogkledd silhuett, som veksler fra rolig til småtaggete, men som i nordvest også har større innslag av snau åstopper. At fjordlia på vestsida også stedvis er lavere enn bakenforliggende ås eller fjellformer, gjør at man fra østsida også kan se toppene til fjernere landskapsområder lenger vest. Dette kan gi et betydelig blåne-mot-blåne utsyn også nede ved fjorden, noe som ikke er vanlig i LT'er med smalere fjordløp. Tilsvarende kan også ses fra vestsida mot øst, men her er det mer "dramatiske" formasjoner som reiser seg i bakkant av fjordens landskapsrom. I disse ulike landskapsbildene danner gårdenes innmark og tun fjerne blikkfang tvers over fjorden. Men det er først ved ferdseil på hovedveiene nede ved fjorden at både beliggenhet og statusen til både gårdsbebyggelse og innmark blir mest tydelig og har størst betydning for landskapsopplevelsen. Her skaper de spredte, men ofte tette og langsmale grendemiljøene langs veiene en betydelig nærhet og opplevelse av den lokale utnyttelsen av naturgrunnlaget. At flere av de minste grendene nå er i ferd med å gå helt eller delvis ut av drift, med tilgroing av tidligere jordbruksmark som resultat, har større negativ konsekvens for denne LT'en. Dette fordi det er disse smågrendene som langt på vei danner LT'ens særpreg, og ikke selve fjordlandskapet. En økt gjengroing av innmarka vil likevel ikke ha så stor betydning når man betrakter grendene fra motsatt side. Dette fordi blikkfangeffekten er vesentlig svakere her pga det brede fjordløpet.	

LT'ens ene lsk.omr. i Hordaland har få tettsteder, og fergestedet *Gjermundshamn* i Kvinnherad kom. er en av dem. De fleste av fjordenes fergeforbindelser er nedlagt pga. utstrakt veitutbygging de siste 60 årene. Det er likevel grunn til å tru at akkurat denne LT'ens ferger vil bestå i mange år pga det brede fjordløpet. For de som ferdes i fjordlandskapene med god tid og hvilepuls oppleves fergeturene helst som hyggelige avbrekk.

De små jordbruksgrendene på begge sider av fjorden danner LT'ens mest opplevelsrike kulturmiljøer. Trolig kan det hevdes at slike jordbruksgrender utgjør sjela i samtlige av Vestlandets mer storlagne fjordlandskaper. Mange, særlig utenlandske turister, ser på disse småskala fjordgrendene med fascinasjon, og undres over at folk fortsatt kan leve av så små gårdsbruk. Denne "fascinasjonen" bør forvaltes som en opplevelsressurs, og bør ikke undervurderes i et reiselivsperspektiv. Fra *Løfallstrand*, Kvinnherad kom.

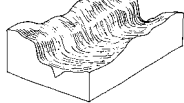

Grensa mellom landskapsregion 21 *Ytre fjordbygder* og 22 *Vestlandets midtre bygder* er i Hordaland bl.a. trekt over *Osterøybrua* i Sør fjorden (Bergen/Osterøy kommuner). Brua danner dermed også grense mellom de to til dels "like" landskapstypene *middels brede fjordløp* (her ses 22-T2). Videre "innover" blir fjordtrauene gradvis mer grovskårne, noe som gjør at fjordsidene framstår som mer høyreiste og markante vegger. På fjordens venstre side (lengst opp) skimtes *Havråtunet*, Osterøy kom. - ett av Norges best bevarte klyngetun.

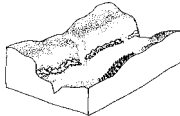

LT'ens veinett er godt utbygd, og mange av veiene går gjerne tett ned og langsetter fjordløpet. Dette gir en fin nærhet og godt utsyn til fjordlandskapet. I særlig steile fjordavsnitt, med mange utstikkende berghamre, er korte tunneler blitt mer og mer vanlig. Her fra *Skotberg tunnelen* ved *Maurangerfjorden*, Kvinnherad kom.

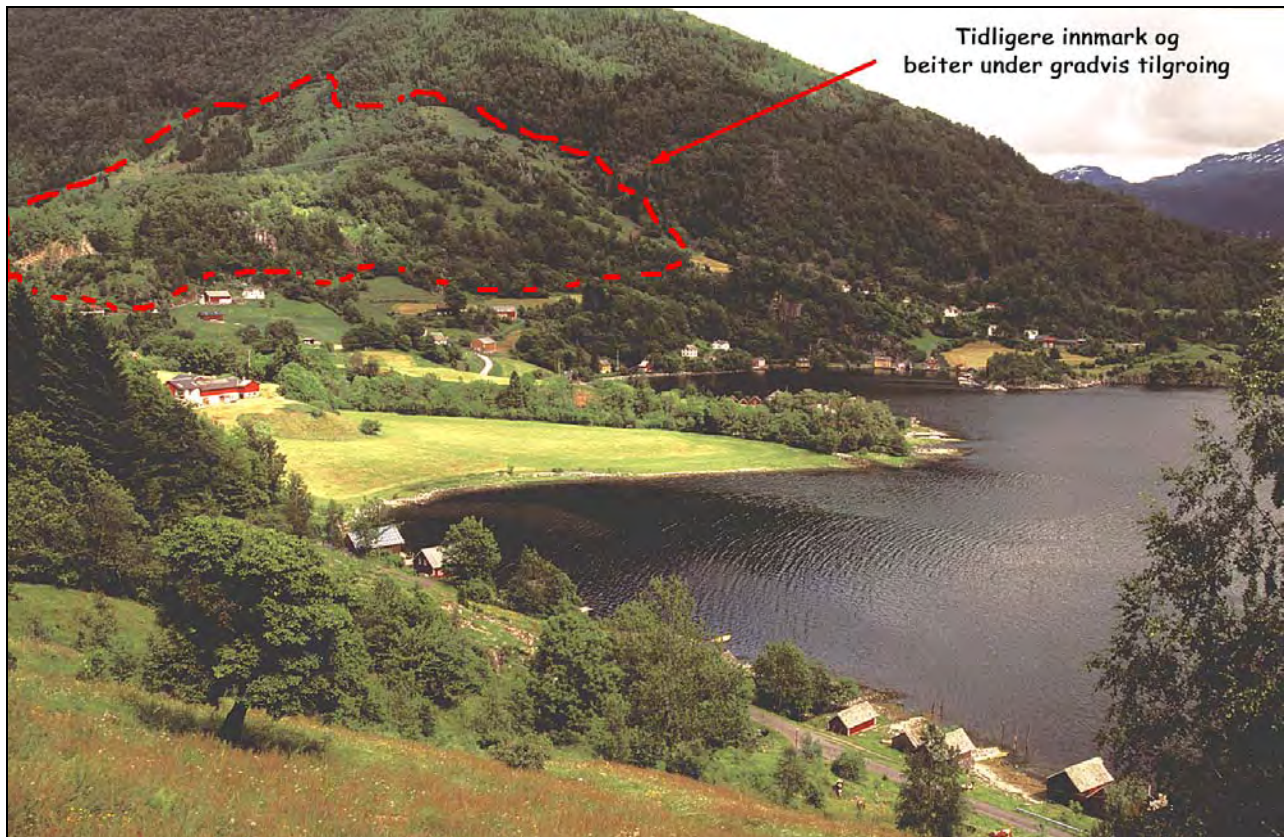
Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-22-T2 <i>Middels brede fjordløp</i> - i landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 20 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * markante trau med middels brede fj.løp * variasjon pga kyst-innland & berggrunn * mest dyptskårne lengst inn i landet * mildere "nærmere" kysten, ofte åspreg * mellomformer med ulike fjortypesider	Landskapets hovedform domineres av markante fjordtrau med middels brede fjordløp, dvs i snitt fra 1 til 2 kilometers bredde. I Hordaland består LT'en av totalt 20 lsk.omr. med en forholdsvis stor spennvidde når det gjelder nedskjæringsdybde, landform og landskapskarakter. Dette skyldes både berggrunnsforhold og områdenes beliggenhet i forhold til kyst – innland. Lsk.områder i LT'en vil derfor også ha områder med likhets-trekk mot tilsvarende LT i <i>både</i> reg. 21 og 23, noe som sterkt bidrar til LT'ens variasjoner. Mest markant i hovedform er fjordene som trenger lengst inn i fjellmassivene, særlig lsk.omr.; 03, 04, 07-11 og 17 . Disse områdene har gjennomgående bratte fjordsider fra 600 - 1100 m. høyde. Det omkringliggende terrenget som disse fjordene er nedskåret i, er som oftest paleiske fjellformer, men stedvis også storkupert hei. Betydelig mildere og mer beskjedne i sin uttrykksform er omr. 01, 12-15, 18 og 19 . Flere av disse ligger på mer lettforvitrede kambro-silurbergarter, og har derfor gjerne godt avrundede åser som ramme rundt fjordløpet. Fjordsidene her varierer innenfor vel 100 til drøyt 700 m.o.h. Resterende lsk.omr. ligger gjerne som en mellomting mellom de ås- og paleisk fjellformede fjordsideformene. Ofte med <i>en</i> fjordside som forholdsvis steil og høyreist, mens den andre er betydelig lavere, mer avrundet og ofte noe slakere.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * løsmasser varierer horisont. & vertikalt * tynt dekke/bart fjell * stedvis store avsetn. med vitrings-, skred- eller morenejord. * bratt-, klippe- og bergflatekyst * enkelte slake bremer & flater nes	Løsmassene varierer både langs fjordene og i ulike høyder. Tynne, usammenhengende jorddekker er også vanlig nede langs fjorden. Avsetningene avspeiles gjennom glisne og lågproduktive skogtyper i blanding med nakne bergflater i veksling med renner og senkninger med tykkere jordlag. Av mer mektige løsmassedecker er både forvittrings- og skredmateriale utbredt i lavere fjorddeler, særlig i deler av 4, 8-10, 11, 13, 15, 17 og 20 . Morenejord fins også i de fleste områder, men med størst sammenhengende dekke i omr. 01, 05, 12 og 16 . I tillegg kan enkelte slake partier langs selve fjorden ha betydelige strand- (sand/grus) og fjordavsetninger (leire). Vanligste strandtype er brattkyst (nakne småberg 2-3 m) over fjorden. Også steil klippekyst er utbredt, og danner enkelte steder lengre vegger langs fjorden, bl.a. omr. 12 's vestre nordside. Like iøynefallende er større fjordsidepartier med bergflatekyst, dvs. store, nakne flater som "skliir" bratt ned i fjorden. I tillegg finnes også en rekke steder med slakere fjordsider, til dels flate fjordbrekker, både inn mot større bukter og vikler eller på store utstikkende landtanger og nes. Stedvis kan små landnære øyer danne mindre sund, mens småformen <i>småvåger</i> er fraværende i LT'en. Ved overgang fra brede fjordløp (LT-22-T1) starter LT'ens ene fjordside stedvis som en lave tange ved selve fjorddelet, bl.a. i omr. 05 og 07 .	***
FJORD OG VASSDRAG * middels bredt fj.løp sentralelementet * sjøen skaper blikkfang på motsatt side * småkronglete løp * vann, elver, bekker * enkelte store fosser	Ca. 1-2 km brede fjordløp danner LT'ens sentralelement og gulv i de ulike landskapsrommene. De relativt smale fjordflatene bidrar særlig til å framheve "alt" som ligger ned mot sjøen på motsatt side. Opplevelsen av selve fjordflata betinges av hvor i terrenget man ferdes; høyt i terrenget gir fugleperspektiv, mens lavt ståsted gir et mer normalt bakkeperspektiv. Mange av lsk.områdene har et forholdsvis småkronglete løp, noe som gir fjorden flere mindre og lett avgrensbare landskapsrom. I mer rettlinja fjordløp finnes også stedvis større bukter og vikler. Forekomsten av ulike ferskvannsformer varierer fra område til område, men også av beliggenhet på sol-/skyggevendt fjordside. Stillestående vann som dammer, småtjern og større vann kan ses der fjordsidene er mer slake (ofte med åsform) eller i typisk iseroderte botner/senkninger oppe i høyden. Større elver og bekker, eller mindre smelltevansbekker er til dels svært utbredt, men har ofte en beskjeden framtoning i landskapet, unntatt når man ferdes langsetter dem. Unntak er enkelte store fosser, som stedvis kan være et betydelig blikkfang lokalt.	***
VEGETASJON * ulike skogstyper * vanligst; ulike furu- & bjørkeskogstyper * snaue heisamfunn * varmekjær lauvskog	Ulike skogstyper preger LT'en; fra tette, frodige skogdekker til mer glisne typer i mosaikk med nakne bergflater. Sistnevnte er mest utbredt, og består av lav- og lyngrik furuskog på de mest skrinne og tørrlendte partiene, mens friskere blåbær- og engfuruskoger råder i senkninger med bedre jordsmonn og drenering. Også ulike bjørkeskogstyper er vanlig, og dominerer særlig de øvre skogsatte fjordsidepartiene. Overfor dette igjen ses gjerne ulike snaue heisamfunn. På gunstige, og ofte solvendte lokaliteter fins ofte mindre bestand med varmekjær lauvskog. Vanlige treslag her er alm, ask, hassel,	***

¹ Lsk.omr. 22-T2-01 Etnefjorden, 22-T2-02 Åkrafjorden sør, 22-T2-03 Åkrafjorden nord, 22-T2-04 Matersfjorden, 22-T2-05 Storsundet, 22-T2-06 Øynesfjorden, 22-T2-07 Maurangsfjorden, 22-T2-08 Sunndal, 22-T2-09 Austrepollen, 22-T2-10 Nordrepollen, 22-T2-11 Ytre Samlafjorden, 22-T2-12 Eikelandsfjorden, 22-T2-13 Ådlandsfjorden, 22-T2-14 Samnangerfjorden sør, 22-T2-15 Samnangerfjorden nord, 22-T2-16 Sørfjorden-Osterøy, 22-T2-17 Sørfjorden-Veafjorden, 22-T2-18 Osterøyfjorden-Heimvikvågen, 22-T2-19 Romarheimsfjorden og 22-T2-20 Masfjorden.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

* alm. ask & hassel * gml. lauvingstrær * hagemark, einebakker & granplantefelt	lønn eller lind. Slike edellauvtrær ble gjerne nyttet som tilleggssfôr tidligere, og eldre lauvingstrær er fortsatt vanlig flere steder, særlig i eller rundt innmark. I noen områder blir også slike trær tilbakeført til sin gamle kulturbetingede form. Mest utbredt er lauvtrær i tilknytning til dyrka mark, enten som ramme rundt, som smale remser i eienomsdeler eller som tette gjengroingsbestand på nedlagte areal. Her fins også ulike typer beitemark, hvor bl.a. einerbakker er forholdsvis vanlig. Granplanting har flere steder vært utbredt, og danner særlig i bratte fjordlier iøynefallende felt.	
JORDBRUKSMARK * varierer fra tett til svært spredt * ulike gårdstyper * strand- & fjordbrem * uten vei - nedlagt * kontrast, variasjon & blikkfang i liene * mange kult.minner * lauvingstrær * kult.miljø langs vei	Dyrka mark kan dominere enkelte fjordsider, men ligger oftest ganske spredt. Veksler fra enkelte fjordsider med forholdsvis tett eller til dels sammenhengende innmark, via spredte enkeltgårder/smågrender til store urørte fjordlier. Gårdstypene veksler fra lavtliggende og de mest vidstrakte strand- eller fjordbremgårdene, til midtli- eller hyllegårder, evt. mer høytliggende åsgårder. LT'en har altså et stort spekter av ulike gårdstyper. Bruk uten vei er ofte nedlagt/rafflytta, og gml. innmark er ofte i gjengroing. Det gjelder og det bratteste av tidligere dyrka marka på fortsatt aktive gårdsbruk. Her er arealene ofte omdisponert til beite, tilplantet eller under gjengroing. Fordi ulike skogstyper dominerer de fleste fjordsider, så ligger LT'ens dyrka mark ofte som lysåpne arealer som gir både variasjon og kontraster til fjordlandskapene. De middels brede fjordløpene gjør også at gårdenes åpne innmark og tun blir liggende som blikkfang når de ses fra motsatt side. I særlig eldre "urørte" innmarksdelene vil man ofte kunne se ulike kulturminner, bl.a. rydningsrøyser, steingjerder, bakkemurer, fegater, bøgard, løypestrenger, vårflor, høyløyer etc. I enkelte fjordstrøk ses også fortsatt mange gamle lauvingstrær. Ulike beite- og hagemarker er utbredt. Små, aktive jordbruks-grender langsetter gamle, smale og ofte slyngete veier er mange steder fortsatt et særpreg, og representerer ofte verdifulle kulturmiljøer <i>sammen</i> med veien.	-/**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * gårdsbebyggelsen jevnest fordelt * gårder på fjordbrem vanligst, men og li-, hylle- og åsgårder * spredte bolighus + større tettsteder * godt utbygd veinett * oppdrettsanlegg	Bebyggelse er utbredt, men ligger spredt. Gårdsbebyggelse er jevnest fordelt og med størst geografisk utbredelse, fra enkeltbruk til middels store jordbruks-grender. Gårdenes beliggenhet varierer fra enkelte høytliggende åsgårder, via midtli- og hyllegårder til lavtliggende bremgårder. I tillegg fins små grender i bunn av sidedaler eller i større amfiforma senkninger i fjordsida (f. eks. Åkra). Naust- og naustrekker er vanlig. Spredt boligbebyggelse/små boligfelt forekommer, særlig langs hovedveier med kort avstand til større sentre. Her fins og flere tettsteder, både med funksjon som trafikkknutepunkt/fergeleie eller som kommunesentre. LT'ens veinett er godt utbygd, og de fleste fjorder har vei på begge sider. Veienes beliggenhet betyr mye for landskapsopplevelsen, særlig der de ligger tett ned mot sjøen. Eldre veier har gjerne et slyngete veiløp fordi de tettere følger fjordsidene ulike småformer, framspring og renner. Nye veier legges mer rettlinjert, stedvis noe høyere opp i fjordsida og oftere med tunneler/grove veiskjæringer. Linjespenn følger ofte veiene, i tillegg ses stedvis større overføringslinjer. Et fåtall fjordbotner har også kraftverk/store overføringslinjer. Oppdrettsanlegg er utbredt i noen fjorder (omr. 06, 11, 12, 16 og 20). Kun et fåtall fjordstrekninger kan sies å ha et uberørt naturpreg, dvs bl.a. uten veier og oppdrettsanlegg, men med enkelte tun/hytter.	*/***
LANDSKAPSKARAKTER * "røffest" i nordvest, mildest i sørvest * spredt bebygd, men og større tettsteder * få urørte fjordløp * godt utbygd veinett * gml.veier; gjennom. grender - opplevelse * nye veier; mer rette sikrere & kjedeligere * aktiv jordbruk; vikt. for lsk.opplevelser	LT'ens 20 områder i Hordaland dekker et variert spekter av fjordlandskaper, men den middels brede fjordflata er her det samlende element. Typisk er også skogdekte fjordsider, selv om utforming og frodighet varierer til dels mye både lokalt og mellom områdene. De "røffeste" fjordformene ses lengst nord og øst i LT'en, mens områdene i sør og sørvest har et atskillig mildere preg. Fjordene er ofte spredt bebygd, men her er også større grender og betydelige tettsteder. Kun noen få fjordløp har et urørt preg, men flere har delområder med betydelig naturkvaliteter. Godt utbygd veinett binder fjordene sammen, og gir gode utsyn over til motsstående side. Veienes beliggenhet er også viktig for landskapsopplevelsen. Eldre veier snor seg gjerne <i>sammen</i> med fjordsidene småformer, mens nye veier ofte går mer tvers gjennom i grove skjæringer og tunneler. Og mens eldre veier gjerne går gjennom små- og store jordbruks-grender, søker nye veier lagt utenom ved at de bl.a. legges høyere i terrenget. I opplevelsessammenheng er derfor de gamle veiene ofte å foretrekke. Dette fordi de ofte gir bedre nærhet til fjorden og motsatt side, men også fordi de pga mer svingete veibane <i>kan</i> gi enkelte flotte utsiktspunkt eller siktstrekninger til naturformasjoner/kulturmiljøer framover langs veien. Farten er også lavere her. LT'ens mange og spredte jordbruks-grender danner varierte kulturmiljøer langs de ellers skogsatte fjordsidene. Kombinasjonen av åpen dyrka mark, beiter, gårdstun og øvrig bebyggelse, samt utsyn mot fjordflata, og motsatt sides bebyggelse, dyrka mark, fjordsider og silhuetter øker LT'ens intensitet og inntryksstyrke. Stedvis vil nedlegging og gjengroing redusere dette bildet.	

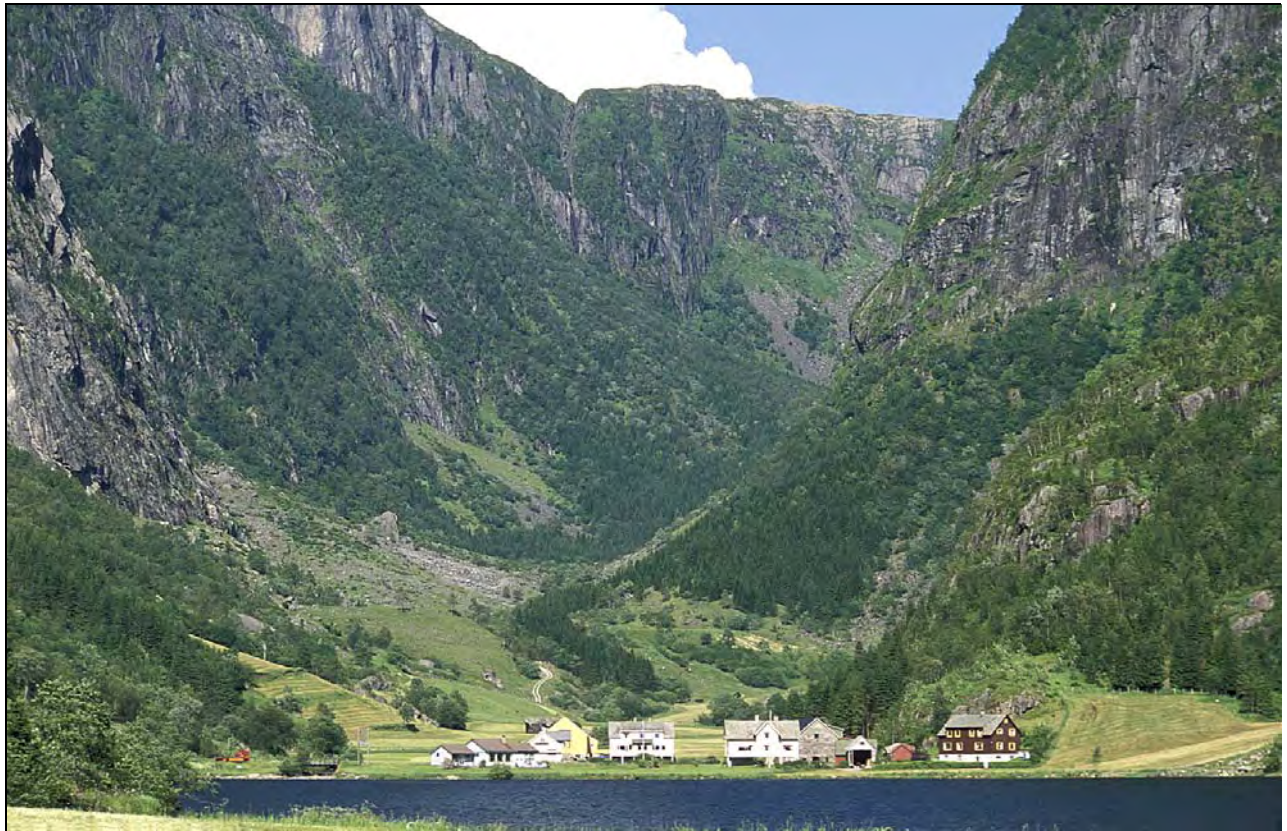

Tidligere innmark og beiter under gradvis tilgroing

Dyrka mark kan stedvis dominere enkelte fjordsider, men ligger helst nokså spredt i LT'en. Gårder uten vei er ofte nedlagt/fraflytta, og gml. innmark er ofte i gjengroing. Det gjelder også de bratteste partier av tidligere innmark på fortsatt aktive gårdsbruk. Her er arealene ofte omdisponert til beite, tilplantet eller under gjengroing. På bildet fra *Åkra* ved *Åkraffjorden*, Kvinnherad kom., er et slikt typisk område stiplet ut.

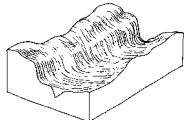

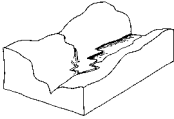
De etter hvert mange oppdrettsanleggene danner nyere kulturmiljøer i Hordalands ulike kyst- og fjordlandskaper. Synligheten til slike anlegg avhenger veldig av hvor og i hvilken landskapstyper de er lagt, samt hvor nært de ligger landsider der folk ferdes. Fra *Kvålsneset* mot *Havskår* ved *Eikelandsfjorden*, Fusa kom.

I LT-22-T3 er hovedformen et dypt senket fjordtrau med som oftest svært bratte fjordsider som normalt stiger opp til 600 - 800 meters høyde. Bredden på fjordflata er sjelden mer enn 1 km bredt, og motstående fjordsider virker de fleste steder som svært nær. Fra botnen *Hope* innerst i *Haugsværfjorden*, *Masfjorden* kom.

I enden av fjordløpet fortsetter den smale og ofte kronglete U-formen gjerne opp i mindre og trange fjelldaler. Nede i slike dal- og fjordmøter ligger det gjerne mindre grender eller småsteder. Pga et innestengt preg dannes her særegne kulturmiljøer ulikt dem man finner langs mer åpne fjordløp. Høyreiste fjellsider danner en sterk ramme rundt både naust og ulike bygningsmiljøer. Fra *Fjæra*, innerst i *Åkraffjorden*, *Etne* kommune.

	LANDSKAPSTYPE LT-22-T3 Trange og dyptskårne fjordarmer - i landskapsregion 22 Midtre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 12 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * dypt nedskårne fjordtrau * smale (> 1 km) ofte kronglete fjordløp * bratte fjordsider, opptil 600-800 moh * grov åsform vanlig * paleisk form - villest * omr. 02 atypisk	Landskapets hovedform domineres av dypt nedskårne fjordtrau med smale og til dels kronglete fjordløp. Typisk er entydige og lettfattelige fjordstrukturer med godt definerte løp og klar romlig avgrensing opp mot horisontlinja. Bredden på fjordflata er sjelden mer enn 1 km bredt, og motstående sider virker de fleste steder svært nær. I Hordaland består LT'en av totalt 13 lsk.omr., men med mindre landformvariasjoner enn områder i f.eks. LT-22-T2. Fjordsidene er ofte svært bratte og stiger normalt opp til 600 - 800 meters høyde. Landformen som fjordløpet er omkranset av er gjerne store, høye åser, men stedvis også former som storkupert hei eller grovkupert vidde. Selv om disse store hovedformene ofte er godt avrundet på toppene, så har samtlige bratte og høyreiste fjordsider som gir disse langsmale fjordene et betydelig "innestengt" preg. Et unntak er lsk.omr. 22-T2-02 <i>Bjørøysundet</i> (Fusa kom.), som med lave fjordsider mer har lsk. karakteren til 21-T4 i reg. 21. Mest dramatisk i sin utforming er omr. 01 <i>Åkrafjorden-Fjæra</i> og 09 <i>Indre Osterøyfjorden-Eidsfjorden</i> , hvor begge skjærer dypt ned fra høyreiste paleiske fjellformer. Innslag av høye fjellformer ses også i omr. 05 og 10-12, men da gjerne i mosaikk med lavere former som grovkupert hei og åser.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * gen. lite løsmasser * tynt dekke i bland. m. bart fjell vanligst * stedvis større avsetn. med vitrings-, skred- og/eller morenejord. * ulike typer steinkyst * bre- & elveavsetn. i enkelte fjordbotner	Forekomsten av løsmasser varierer både langssetter de enkelte fjordløpene og oppover fjordsidene, men pga. denne LT'ens smale nedskårne form er fjordsidene her gjennomgående mer bratte enn i LT-21-T2, noe som også påvirker løsmasseforekomstene. Tynne og ofte svært usammenhengende jorddekker i mosaikk med mange nakne sva og bergkoller, eller større flater med nakne bergflater og flåg, er mest utbredt. Dette ses gjerne som hyppige vekslinger av lyse/mørke bergflater og glissen skog oppbrutt av renner, søkk og senkninger med tykkere jordlag og tettere skog. Men her finnes også enkelte omr. med et langt mildere preg gitt av jevnere jorddekker og dermed også mer homogent dekkende skogstyper, f.eks. omr. 02. På de mer spredtliggende stedene hvor det finnes mer mektige og sammenhengende løsmasseavsetninger, består dette både av forvitrings-, skred- og morenejord. Stedvis i noe samblanding, men også som mer homogene forekomster. Strand- (sand/grus) og fjordavsetninger (leire) er mindre utbredt her pga. de som oftest bratte strandlinjetypene. Av disse er både brattkyst, klippekyst og bergflatekyst utbredt. Inne i enkelte fjordbotner, eller ved utløp av mindre sidedaler, finnes ofte elve- og breelvavsetninger.	***
FJORDER OG VASSDRAG * langsmale gulv i innklemte lsk.rom * kronglete løp gir mindre landskapsrom * smale sund/straumer * bekker, elver, stryk	De trange fjordløpene binder LT'en sammen, og danner et smalt gulv i dypt nedskårne og ofte "innklemte" landskapsrom. Fordi fjordløpene ikke er homogent rettløpet, så varierer de overordna landskapsrommene i størrelse ut fra lengden på de mer rettlinjede fjordstrekningene. Dette gjør at rette fjordløp ofte har mer langstrakte landskapsrom enn mer kronglete løp med flere sammenhengende mindre landskapsrom. Eks. på det siste er bl.a. deler av omr. 08 og 13. I enkelte områder snevres fjordløpet så mye inn at de danner smale sund eller straumer, som oftest er under 150 meter i bredde. Eks. er <i>Bjørøysundet</i> , <i>Hellestraumen</i> , <i>Tjuvsundet</i> , <i>Bolstadstraumen</i> og <i>Mostraumen</i> . I noen få omr. kan også små enkeltøyer inn mot land danne mindre sund. Små våger som stikker inn fra selve fjordløpet fins ikke. Av ferskvannsføremster renner en mengde strie bekker og elver ned fra de bratte fjordsidene, stedvis med betydelige stryk eller fossefall. Mer stillestående vannforekomster som tjern og småvann er mer sjeldent i LT'en.	***
VEGETASJON * stor & hyppig variasj. * glissen furuskog i mos.med nakent fjell * bjørkeskoger * noe fuktskog & myr * noe edellauvskog * kult.bet. hageskog * gamle lauvingstrær	LT'ens mest dominerende vegetasjonsdekker består av ulike bar- og lauvskogstyper, men med forholdsvis store variasjoner lokalt eller mellom områdene. Glisne lav- og lyngrike furuskoger er iøynefallende der de står i mosaikk med nakne bergflater, eller i silhuett over steile flåg og brattkanter. I hyppige vekslinger med disse ses som oftest blåbærfuruskoger i dypere renner og senkninger med bedre boniteter. Sammen med disse, samt i et ofte mer homogent belte ovenfor, ses ulike typer bjørkeskog. Bjørk kan også alene dekke forholdsvis store fjordsidepartier. På hyller, i søkk eller i slakere fjordsidepartier vil man mange steder også finne mindre areal med fuktskog eller ris- og grasmyrer. På lune lokaliteter med høy solinnstråling ses stedvis mindre bestand av	***

¹ Lsk.omr. er: 22-T3-01 Åkrafjorden-Fjæra, 22-T3-02 Bjørøysundet, 22-T3-03 Trengereidfjorden, 22-T3-04 midtre Samnangerfjorden, 22-T3-05 Hellestraumen-Dalevågen, 22-T3-06 Ystasundet-Midtsundet, 22-T3-07 Mofjorden sør, 22-T3-08 Bolstadfjorden, 22-T3-09 Indre Osterøyfjorden-Eidsfjorden, 22-T3-10 Mofjorden nord, 22-T3-11 Matresfjorden, 22-T3-12 Hogsværffjorden og 22-T3-13 Grøssvikvågen-Kallestadsund (siste ligger Vaksdal kom., men ble overflyttet etter "endelig" kartjustering. Derfor siste nr.).

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

* en del plantefelt * smalere fjordløp gir tydelig skogmosaikk * strukturforskjell på bar- og lauvskog ses	varmekjære edellauvskoger, gjerne på rasmarker innunder steile sørvendte fjellvegger. Edellauvtrær ses også ofte i beitebetinga hagemarksskoger, men her kan opphavet også være artsrike engbjørkeskoger. Gamle lauvskogstrær er forholdsvis vanlig å se. Også en del plantefelt. Pga. de smale fjordløpene er skogsmosaikken langt mer synlig fra motsatt side, enn i LT'er med bredere fjordløp, og hvor man om sommeren vanskeligere kan skille mellom lauv- og barskog fra motstående fjordside. I smale fjordarmer vil man derimot langt tydeligere kunne se strukturforskjellen på lauv- og bartrær, noe som igjen kan gjøre at fjordløpet oppleves som smalere. Om vinteren er skillet enda tydeligere, i.o.m. at man da også kan se forskjell på naturlig frøsatt barskog og plantefelt.	
JORDBRUKS-MARK * hevdholdt jord på gårder m. vei tilknyt. * jb. arealer lavt i terr. * veiløse enkeltgårder som oftest fraflytta * feriehus, dårlig hevd * aktive grender; bratt innmark – beitemark * jb. særdeles viktig	Det meste av dagens <i>hevdholdte</i> jordbruksmark ligger i middelsstore jordbruksgrender eller på enkeltgårder/småbruksgrender med tilkomst fra dagens hovedveier. De ligger gjerne innerst i fjordbotnene, eller i slake fjordsider med mektige løsmasser. Nesten all dyrka mark ligger lavt i terrenget, som oftest helt ned mot fjorden. Svært sjelden ligger dyrka marka mer enn 100 m.o.h. Tidligere hadde LT'en atskillig flere einbølte og veiløse gårdsbruk langs fjordløpene, men pga av en etter hvert tungvint beliggenhet ble de fleste veiløse gårder nedlagt/fraflytta – til tross for at det kanskje kom vei dit noe seinere. Mange fraflyttingsgårder blir vedlikeholdt som feriehus, noe som gjør at kun de nærmeste jordene rundt tunet <i>kanskje</i> blir slått, mens øvrig innmark gradvis gror til. I fortsatt aktive jordbruksbygder, ses noe av den samme tendensen når det gjelder de mest tungdrevne, bratte innmarksarealene, men svært ofte blir de omdisponert til beite noe som gjør at de bevarer et lysåpent preg. De gjenværende gårdenes hevdholdte jordbruksmark er av særdeles stor betydning for landskapsopplevelsen i LT'en, bl.a. fordi gårdene her blir svært godt synlige fra både fjorden og motsatt side. Som den kanskje mest inntrykksterke av Hordalands LT'er danner jordbruksmarka her store kontraster og blikkfang i et ofte vilt og stedvis dramatisk fjordlandskap.	- / **
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * mindre bebyggelse, mer spredt enn ellers * gårdsbebygg. domin. * hytter og bolighus * vei + tunnel, en side	Bebyggelsen ligger mer spredt enn i øvrige LT'er, og her oppleves forholdsvis store områder uten vei og bebyggelse. Gårdsbebyggelse ses hyppigst, men gårdene ligger til dels godt spredt. Einbølte gårder er utbredt, men som oftest ses fra to-tre bruk til flere bruk i små til middelsstore jordbruksgrender. Eks. på siste er bl.a. <i>Helle</i> (omr. 05), <i>Stammes</i> (08), <i>Myster</i> (09), <i>Hogsvær</i> (12) m.fl. Naust og naustrekker er stedvis karakteristisk. Hyttebebyggelse er utbredt langs noen fjordløp, og er ofte lett synlige i terrenget. LT'en har få mindre tettsteder; bl.a. <i>Stanghelle</i> (05), <i>Eidslandet</i> (09), <i>Mo</i>, (10) og <i>Matre</i> (11). Ellers fins flere mindre boligområder/boligfelt, gjerne i tilknytning til større jordbruksgrender, langs enkelte hovedveier eller nær trafikkmessige knutepunkt. Et til dels sammenhengende veinettet er utbygd i nyere tid, noe som innebærer mange tunneler (både korte og lange), fyllinger og til dels svært grove fjellskjæringer. Som regel går veien kun på en side av fjorden, stedvis med bru over til motsatt side.	- / **
LANDSKAPSKARAKTER * Hordalands mest innestengte fjordlks. * kombinasjon av skyggelagte fjorder, steile sider – vilt preg * også områder med mildere preg, og høyere solinnstråling * utstrakt veibygging * tunneler, fyllinger * veiløse gårder ofte nedlagt / fraflytta * veiene gir bosetting * verdf. kulturlandskap	LT'en har noen av de mest innestengte og vanskeligst tilgjengelige fjordlandskapene i hele Hordaland. Særlig bidrar enkelte kronglete fjordløp til at noen landskapsrom har forholdsvis korte siktstrekninger framover, noe som ytterligere bidrar til å forsterke det innestengte preget. De ofte høye fjordsidene gjør at solinnstrålingen kan være noe begrenset, slik at enkelte fjordløp framstår som skyggelagte og til dels dystre. Kombinasjonen med skrinne jorddekker, lite vegetasjon og steile bergvegger gir slike fjordløp et betydelig vilt preg. Andre fjorder i LT'en kan imidlertid ha et langt mildere preg, slakere fjordsider og en gunstigere eksposisjon. Det danner grunnlag for en mer stabil og lengre solinnstråling, noe som gjør at man her finner mer lysåpne landskap. Utstrakt veiutbygging kom forholdsvis seint i gang i LT'en, og mange einbølte fjordgårder ble derfor lenge liggende veiløst til - med bl.a. nedlegging og fraflytting som resultat for ganske mange av dem. I dag benyttes de fleste av disse som fritidshus, noe som gjør at i hvert fall tunets bygningsmasse som oftest vedlikeholdes. I nyere tid er det i enkelte fjorder også kommet til en rekke hytter, både i områder med tilkomst fra vei eller der det er mer veiløst og kun tilgjengelig fra båt. Veiutbyggingen har i de fleste tilfelle kun gitt vei på en av fjordsidene, og både tunneler, veifyllinger og grovskårne fjellskjæringer er vanlig å se langs LT'ens "nye" fjordveier. LT'ens veinett binder imidlertid fjordene sammen i dag, og er av stor – og som oftest positiv – betydning for landskapsopplevelsen. Veiene har også klart bidratt til å opprettholde LT'ens bosetting og aktive jordbruksdrift. Her finnes mange kulturlandskapsområder med høye regionale kvaliteter, både mer utpregede jordbruksområder i milde fjordsider, eller mer dystert tilgjengelige naustplasser og kirkesteder. <i>Fjæra</i> i omr. 01 er et særlig godt eks. på sistnevnte.	

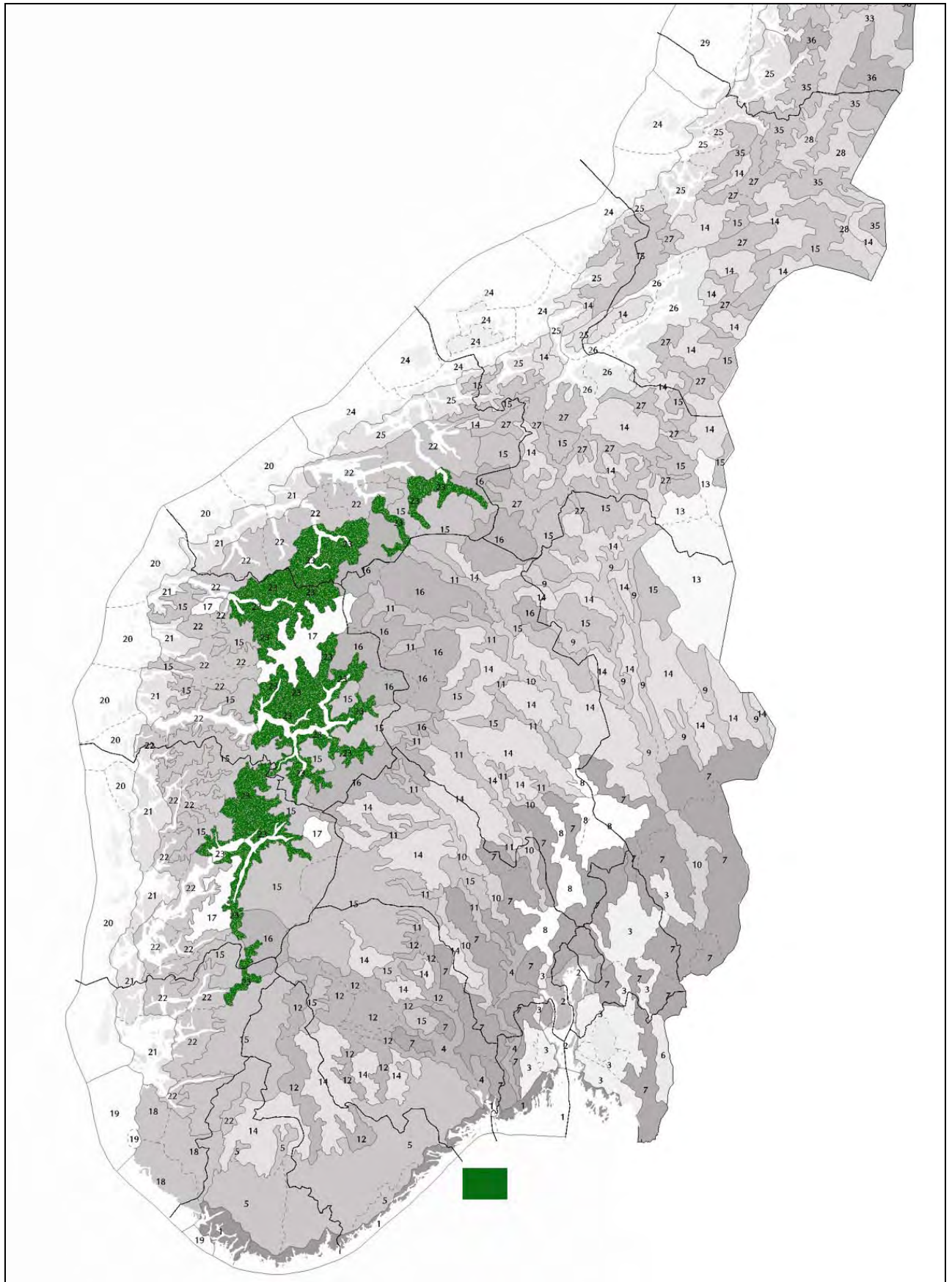

I de fleste områder i *LT-22-T3 Trange og dyptskårne fjordarmer* er skogpreget betydelig, og bidrar både til å tilsløre små terrengformer og å ytterligere "lukke" fjordsidene. Dette ses særlig på steder der man kan sammenligne åpen jordbruksmark mot skog. I en landskapsfaglig sammenheng har skogen også en sentral funksjon som innramming rundt både innmark og ulike kulturmiljøer. Fra *Mundheim* i Kvam herad.

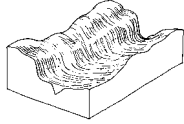

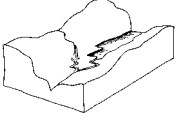
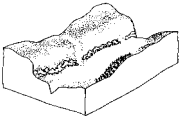
Gårdene ligger gjerne med spredt beliggenhet i de ulike områdene, og med ulik plassering i fjordsidene. Pga en trang fjordform vil de imidlertid nesten alltid danne små blikkfang, uavhengig av om de ligger nede ved fjorden eller mer lysåpent til oppe i fjordsidene. Fortsatt aktiv gårdsdrift langs slike fjordløp anses som særlig verdifullt da LT'en har svært egenartede og inntrykksterke kulturlandskaper. Fra *Straumen* i *Mofjorden*, Modalen kom.

3.4 Landskapsregion 24 Indre bygdene på Vestlandet

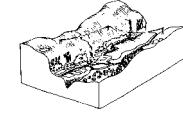
Kart 4. Utbredelse av landskapsregion 23 Indre bygdene på Vestlandet.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSREGION 23 INDRE BYGDER PÅ VESTLANDET Landskapsregionen består av 21 underregioner ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * dyptskårne storformer langt inn i landet * langsmale fjorder, fjordsjøer & daler * omgitt av høyfjell * fjellområder inngår * "milde" & "vilde" fjell	Regionen strekker seg fra nord i <i>Rogaland</i> til <i>Nordmøre</i>. Den kjennetegnes ved at alle u-regioner har en betydelig nedskåret hovedform som strekker seg dypt inn i landet og omgis av høye fjell. Mest ekstrem av regionens ulike landskaper er de dypt innskårne og trange fjordløpene som omkranses av høye fjell og tinder. I noen u.regioner erstattes fjorden av store fjordsjøer, men "bunnen" har fortsatt samme vide karakter. Her er også 5 u.regioner uten fjordkontakt, dvs dype, langsmale dalbunner omgitt av tilsvarende høye fjell som fjordene. Sentralt i regionen er også de omkringliggende fjellområdene, som både kan utgjøre selve silhuetavgrensingen rundt dal-/fjordtrauet, eller inkludere flere små til middelsstore mellomliggende fjellområder. Ofte er dette høyfjellsterreng, men her inngår også noen lavereliggende lågfjell og fjelldaler. Fjellenes ulike hovedformer skaper variasjon. Sør for <i>Sognefjorden</i> har fjella ofte avrunda paleiske former, stedvis iblandet storkupert vidde. U.reg. 23.5 <i>Voss</i> har mildest preg, bl.a. med innslag av store enkeltstående åser. Med unntak av innerst i <i>Sognefjorden</i>, så har de fleste av fjellområdene nord for fjorden grove glasiale hovedformer, noe som gir et villere preg.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * lite løsmasser * tynt, usammenheng. * morene/vitringsjord * sand/grus i dalbunn * ur, raskjegler * nakne fjellsider * blokkmark i fjell	Regionen har generelt lite løsmasser. Mest vanlig er et tynt og usammenhengende løsmassedekke med morene- eller skredavsetninger nederst i dal- eller fjordsidene, eller på mer høytliggende hyller og slakere hellinger. Løsmassedekket er likevel nok til at vegetasjonen de fleste steder gir lavereliggende regiondeler et frodig preg. Vitringsjord og skifermorener er vanlig i enkelte områder, f.eks. i 23.6 <i>Aurland</i>. Dalbunnene har gjerne løsmasser av enten morene, breelv- eller elveavsetninger (dvs.usortert materiale, grovere grus eller mer finsortert sand). Forekomstene er ofte sparsomme, men her er store variasjoner. Flere steder har hovedelva erodert seg dypt ned i dalbunnen, og derved gitt dalen sterk V-form. I de fleste dalmunninger er grusrygger avsatt på tvers av dalen. I noen områder er berget sterkt oppkjust, og innunder bratte fjellsider ses ofte grov kampesteinsur. Raskjegler og lavinebaner er også vanlig. Fjellområdene er stort sett snau og nakne, ofte med store mengder blokkmark. I mange u.regioner danner blankskurte, steile fjellsider et blikkfang opppe i dal- eller fjordsidene. Også selve horisontlinja er variert, og veksler fra milde åsdrag til mer dramatisk taggete tinderekker.	***
FJORD OG VASSDRAG * fjorder & fjordsjøer * nedbygde deltaer * korte vassdrag * strie dalelver * lange, store fossefall * bretunger / brevann	Lange fjordflater danner gulv i dyptskårne landskapsrom. I forlengelse av fjordløpene fins også enkelte langsmale fjordsjøer, og det som visuelt mest skiller dem fra fjordene er fravær av flo og fjære. Karakteristisk i mange fjordbotner er et elvedelta. De fleste steder er de utfyllt med pukk og stein og nedbygd, og helt urørte delta er svært sjeldent. Dalene preges først og fremst av rennende vann. Vassdragene er helst korte, men pga stort fall er de ofte regulert til vannkraft. I større daler ses gjerne store elver med stor vannføring, og vannet veksler mellom å renne åpent og hastig, eller buldrende og mer bortgjemt i dype juv og gjel. Mest "populær" av vassstypene er de mange fossene. Og pga stupbratte fjord- og dalsider er store fossefall forholdsvis vanlig, men også større stryk i dalbunnen. Et annet særtrekk er bretunger som et fåtall steder siger ned i høyreliggende daler. Både bretunger og brefarget vann gir slike områder en betydelig egenart. Oppe i fjellene fins utallige bekker, elver og vann. Størrelsen på vannene varierer, og oppe i fjellområdene ses de både som botnvatn eller mer grunne senkninger.	***
VEGETASJON * svakt kont. klima og stedvis lite nedbør * lauvskog; bjørkelier * edellauvskog * lauvingslier /-trær * furuskog indre strøk * mye granplanting	Klimaet danner et skille mot de tilgrensende midtre fjordbygdene. Her er et svakt kontinentalt klima med kaldere vintre, og ofte vesentlig mindre nedbør enn lenger vest. Lauvskogene dominerer, helst store bjørkelier med innslag av edellauvtrær; særlig alm, lind og hassel. Her fins også større edellauvskogsområder, særlig i bratte solvarme ller. Edellauvskogene varierer, men har betydelig flere kontinentale arter enn i de ytre og midtre fjordbygdene. Her fins også større lauvlier med or og hegg. Regionen har fortsatt hevdholdte lauvingslier. Større bestand med furu er vanlig på grusavsetninger og på mer skrinne fjellgrunn, særlig i indre deler av <i>Sogn og Fjordane</i>. Naturlig granskog fins bare på <i>Voss</i>, samt et lite bestand i <i>Luster</i>. Granplanting er svært utbredt, og store plantefelt er vanlig å se oppetter fjord- og dalsider. Bjørk- og furu danner ofte skoggrense, både sammen og hver for seg. Regionen har også en del myr, men ikke så mye som i regionene lenger vest. Overfor skoggrensa finnes et lappeteppes av rabbe- og heisamfunn sammen med ulike eng-, myr-, vier- og snøleietyper.	***

¹ Underregionene er; 23.1 *Røldal/Suldalsvatnet*, 23.2 *Oddadalen*, 23.3 *Samlaffjordbygdene*, 23.4 *Fruktbygdene i indre Hardanger*, 23.5 *Voss*, 23.6 *Aurland*, 23.7 *Lærdal*, 23.8 *Fjordmøte*, 23.9 *Årdal*, 23.10 *Fruktbygdene i indre Sogn*, 23.11 *Fjærlandsfjorden*, 23.12 *Veitastrond/Sogndalsdalen*, 23.13 *Lustrafjorden*, 23.14 *Jostedalen*, 23.15 *Indre Breim*, 23.16 *Stryn*, 23.17 *Stranda/Synnylven*, 23.18 *Norddal/Valldal*, 23.19 *Romsdalen*, 23.20 *Eikesdalen* og 23.21 *Øksendal/Sunndal*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

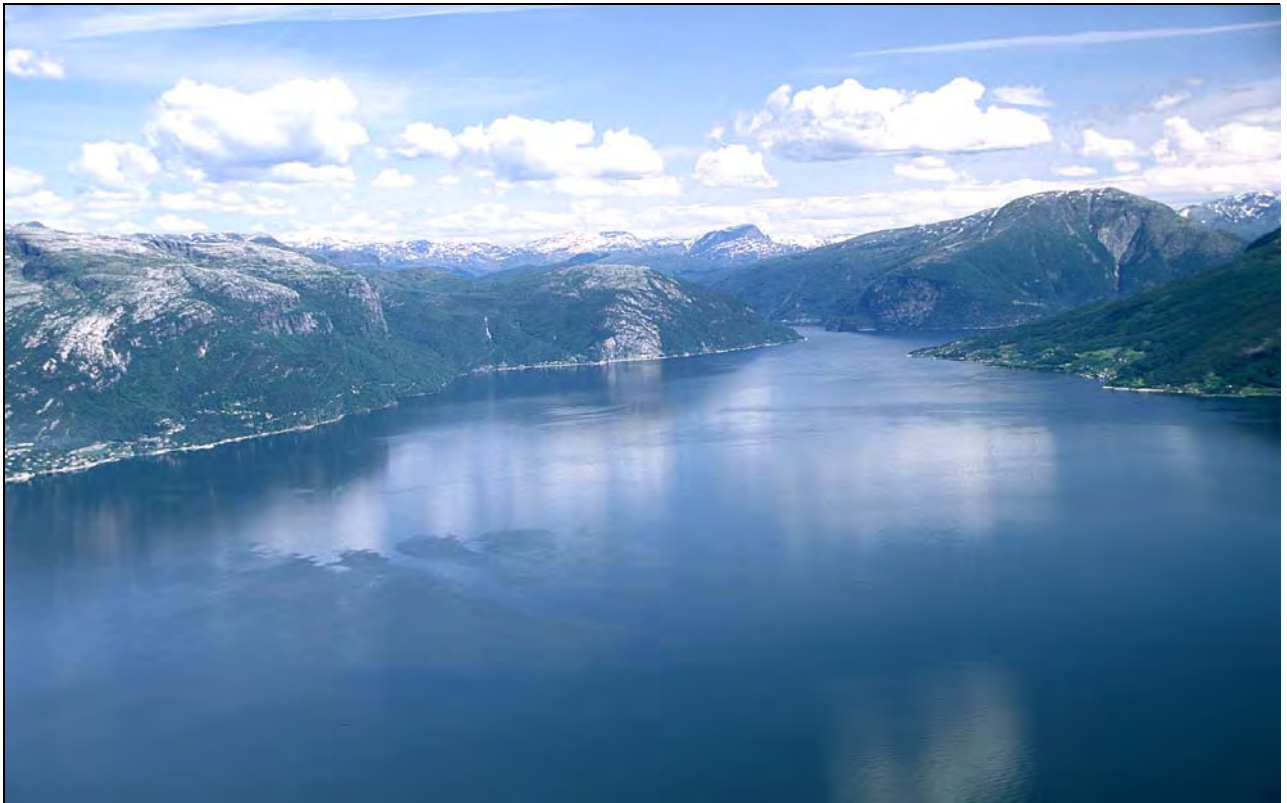
JORDBRUKS-MARK * 4400 aktive bruk, 80 da dyrka mark i snitt * allsidige driftsformer & kulturlandskap * kulturmarksskjøtsel * utmarka gror igjen * gras + frukt / bær * svært mange husdyr * fortsatt seterdrift	Regionen har over 4 000 aktive bruk med et snitt på ca. 80 dekar hevdholdt dyrka mark. Her er generelt lite løsmasser egnet til storstilt eng- og åkerbruk, men likevel har jordbruket "alltid" satt et betydelig preg på landskapene. Og selv om eldre høstingsformer opphørte for 30-50 år siden, preges ennå store områder lokalt av ulike tradisjonelle kulturmarkstyper. En tidlig bevisstgjøring om eldre kulturmarkstypers verdier, har imidlertid medført at man flere steder utfører omfattende skjøtsel. Bl.a. derfor er regionen et av landets kjerneområder for bevarte slåtteeenger, hagemarker og lauvingslier. Likevel; i dag gror mange eldre slåtte- og beitemarker igjen. Totalt har regionen hatt nær 400 000 dekar registrert dyrka mark. Av det drives fortsatt vel 3/4 av egne eiere, mens ca 1/5 er leid jord. Nær 10 % av registrert dyrka mark (eng og åker) er ute av drift. Grasproduksjon dominerer. Likevel er regionens store frukt- og bærproduksjoner mer kjent, selv om de ikke dekker mer enn ca. 5 % av dyrka marka. Lokalt dyrkes også noe korn og potet. Et svært høyt husdyrtall, ca. 270 000 beitedyr, gjør regionen til landets nest største husdyrregion. Her er vel 200 000 sau på utmarksbeite, mens storfeholdet teller om lag 40 000. Geiteholdet er stort i enkelte u.regioner. Mange gårder hadde både heimestøl og fjellstøl. Fortsatt er mange fjellstøler i drift.	***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * spredtbygd region * tettbygde strand- og industristeder * rekketun, lafta uthus, råmur av stein og hyllegårder * nye byggesteder * steingjerder, vårfjøs, heime- og fjellstøl * storstilt veiutbygg., og lange tunneler	Regionen er spredtbygd, men tettbygde strandsteder fins i nesten hver kommune. I det 20-århundre vokste det og fram flere tettsteder basert på kraftkrevende industri. Gårdsbebyggelse er karaktersettende for regionen. Rekketun, også kalt gatetun fordi inn- og uthusa ofte ligger på hver sin side av en gjennomgående vei, er vanlig i små og store grender. I de indre bygdene er eldre uthus ofte helt eller delvis reist i laftverk, noe som er et bygningsmessig skille mot de midtre og ytre vestlandsbygdene der uthus ofte er av stavverk. I øvre dal- og fjellbygder har mange eldre hus råmur av stein. Regionen har og mange sveitserhus, både bolighus og hoteller. Særegent er også de mange hyllegårdene høyt over fjord eller dalbunn. De siste tiåra har mangfoldet av bolighus økt, og plasseringen i terrenget er friere enn før da det både er blitt lettere å sprengre ut og planere byggegrunnen. Steingjerder fins på kryss og tvers, og deler bruk fra bruk, gård fra gård og innmark fra utmark. Ved bøgarden ses ofte en vårfjøs (vårfjøs) murt inn i steingjerdet. Hver gård kunne, pga store høydeforskjeller ha både heimestøl og fjellstøl. Stølshusa er for det meste tømra, men bruken av stein er utbredt i høyere liggende områder. Langs fjordene er naust og naustrekker et vanlig syn. Storstilt veiutbygging de siste 30 åra har gjort at de fleste bygder har fått vei, men fortsatt fins enkelte bosatte veiløse grender og enkeltgårder. Mange hovedveier er og lagt i store gjennomfartstunneler, noe som gjør at stadig flere bygder blir liggende i "bakevjer" i forhold til tidligere.	***
LANDSKAPSKARAKTER * Norges mest storslagne fjordlandskap * går langt inn i landet * dramatiske høydeforskjeller * isen formet fjordene * trauforn i både fjord- & dallandskap * langsmale fjordsjøer * "møbleringen" av fjordene gir særpreget * varierte naturkomponenter i "trauet" * like mange daler som fjorder * mange kjente daler * bosetting og eldre driftsformer skaper internasj. interesse * truet, men visshet og ønske om skjøtsel er utbredt og økende	Regionen dekker det mest storslagne av Norges fjordlandskaper; atskillig villere og mer variert enn Sør-Østlandets fjorder og mer dramatisk og innesluttet enn Nord-Norges. Her skjærer fjordene seg lenger inn i landet enn noe annet sted, og fjellene reiser seg som en blågrønn vegg over fjordspeilet. Innerst i <i>Sognefjorden</i>, den lengste av Vestlandsfjordene, er man f.eks vel 200 km fra det åpne hav. Og når fjellene som omkranser fjorden i tillegg kan stige vel 1000 m. opp fra fjordflata, sier det også mye om en dramatisk høydeforskjell full av særegen lokalhistorie. Isen har formet landets fjorder, men i de indre vestlandsbygdene fikk isen mulighet til å grave dypere i landmassen enn noen andre steder. Veldige ismasser i bevegelse slipte seg her ned i gamle elvedaler, utvidet dem og ga dem et U-formet tverrsnitt med stupbratte fjellsider. I noen U-forma daler i regionens innland ses også langsmale fjordsjøer som fyller et "trau" i dalbunnen. Fjordene, i likhet med fjordsjøen, er også i grove trekk traufornet. Denne traufornen er reg. s mest samlende landskapskomponent, uavhengig om de former fjord- eller dallandskaper. Den landskapsmessige "møbleringen" av traue er det som gjør mange av regionens dal- og fjorder til storslagne landskap. Her finns nemlig høyfjell med ofte snødekte topper i syningom, strie elver og lange fosseslør, skogklede dal- og fjordsider med vekslinger fra varmekjær lauvskog til karrige furuskoger. De fleste u.regioner begynner som fjord, ender i en elveør, og forlenges av en elvedal. I regionen fins det minst like mange daler som det er fjorder, og mange er like kjente som fjordene. Stedvis kan dalene vide seg ut til åpne, grytelignende parti med store flater og godt jordbruk – gjerne omkring et vann. Og der dalene slutter, der reiser fjella seg. Til tross for storslagne naturlandskap er det likevel kulturpåvirkningen som vekker internasjonal oppmerksomhet. Først og fremst ved at de er bosatt. At det i tillegg fins svært særegne kulturmiljøer som hver for seg eksplisitt utnytter regionens høydeforskjeller, f.eks strandsteder, industristeder, fruktbygder, hyllegårder, heimestøler og fjellstøler, gjør at det er som menneskeskapte kulturlandskaper regionens virkelige verdier ligger. Mange av disse kulturmiljøene ble imidlertid skapt utfra helt andre måter å bruke landskapsressursene på enn dagens, noe som gjør at disse verdsatte kulturmiljøene i dag er truet som følge av bruksopphør. Forfall av bygningsmasser og gjengroing er den største trusselen. Likevel, få regioner tar dette forfallet mer på alvor enn her.	

Landskapsregion 23 *Indre bygder på Vestlandet* dekker det meste storslagne av Norges fjordlandskaper; atskillig villere og mer variert enn Sør-Østlandets, mer dramatisk og uten strandflata som Nord-Norges. Typisk her er de høyreiste fjordsidene som på varme sommerdager framstår som disige blåner og gjerne med fortsatt snø på toppene. Bildet viser bilferja Etne mellom *Bruravik* og *Brimnes* i Ulvik og Eidfjord kommuner.

Regionens fjorder ble i 2004 kåret av det anerkjente tidsskriftet *National Geographic* til verdens beste reiselivsmål. Hordalands del, dvs. de indre deler av Hardangerfjorden med tilhørende fjordarmer, hører absolutt med blant disse. Et varmt og stabilt klima kjennetegner også mange av fjordbygdene, noe som bl.a. gir grunnlag for omfattende fruktdyrking i og rundt særegne kulturmiljø. Fra *Sekse* i Ullensvang kom.

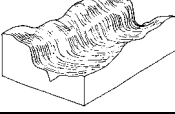

Det brede fjordløpet er landskapstypens fremste kjennetegn, stedvis med opptil 6-10 km bredde. Den store avstanden tvers over fjorden reduserer også den motsatte sides bebyggelse og innmark som iøynefallende blikkfang, hvilket er et særtrekk i LT'er med smalere fjordløp. Også været er her av stor betydning når det gjelder opplevelsen av motstående fjordside. På varme solrike sommerdager vil de f.eks. gjerne ses som en mer blådisig og fjern landside, mens tåke, regn og snødrev til tider helt kan "viske" ut motstående side.

Store berggrunnsvariasjoner vil ofte skape ulike formelementer i landskapet, og som dermed bidrar til særpregede forskjeller innenfor ett og samme landskapsrom. I LT-23-T1 er dette lettest å se ved å sammenligne *Folgefonnhalvøyas* grøderike fjordlier med *Indre Samlaffjordens* karakteristiske granitt brattvegger. Fjordlinja er ofte ujevn og flikete, med små innsunkne vikar og utstikkende nes i vekslings. På *Folgefonnshalvøyas* nordre del ligger jordbruksrendene som langsmale remser langs fjorden. Her fra *Lote*, Ullensvang.

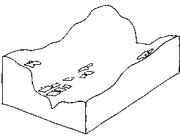

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-23-T1 Brede fjordløp og fjordmøter ¹ - i landskapsregion 23 Indre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 2 landskapsområder ²	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * bredt fjordløp gir LT'en vid karakter * til dels høye fjord-sider, men likevel ikke intime lsk.rom * kan se andre reg. * mangler som oftest tydelig U-form * ulike bergarter gir oppbrutte fjordlinjer * bratte & slake sider	I Hordaland inngår LT-23-T1 i u.region 23.03 <i>Samlafjordbygdene</i> . Et bredt fjordløp særpreger LT'en og gir den en åpen karakter. Hardangerfjorden er her så vid at de motstående, men ofte høye (500–1000 m.) fjordsidene, visuelt ikke klarer å binde fjordløpet tett sammen. Dette gjør at motstående side ofte framstår som en tildels fjern og blådisig landside. I utsyn over, eller langs fjorden, ses også ofte deler av bakenforliggende hovedformer i tilstøtende landskapsregioner. LT'ens hovedformer varierer, fra større åser langsetter lsk.omr. 23-T1-01, til storkupert hei på nordsiden av lsk.omr. 23-T1-02 og paleiske fjellformer på østsiden. Åsene har gjerne slakere sider enn de andre hovedformene. Smådaler, koller og utstikkende bergskuldre i fjordsidene løser ytterligere opp fjordformen, og med få unntak mangler de visuelt markante U-former som ellers særpreger region 23. Den oppbrutte landformen langs nordsida av <i>Samlafjorden</i> + stedvis nede ved fjorden langs sørsida, skyldes en kompleks berggrunn og store forkastninger som følger næringsrike kambrosilurbergarter. Mellom <i>Fykse - Ålvik</i> fins granitter og glimmergneisser helt ned ved fjorden, og danner her en bratt fjordside. Men også i de høyere liggende deler av fjordens sørside kommer næringsfattig grunnfjell inn, her med kvartsitter og gneis. Kvartsbergartene er harde og massive, og ses ofte som nakne flater i fjellsidene. Slike områder står i sterk kontrast til steder med småknudret kambrosilur.	**
LANDSKAPETS SMÅFORMER * en del næringsrik forvittringsjord, særlig på vestsiden * morenebelte i nord på Folgefonna * økende m. bart fjell oppover fjordsidene * brattvegger; blikkfang & formskillere * ujevn fjordlinje med nes / viker i veksling	LT'en preges i stor grad av til dels tykke lag med forvittringsmateriale fra næringsrike kambrosilurbergarter. Dette er gjerne sterkt oppsmuldret og næringsrike sand og grusholdige jorddekker, og som her gir grunnlag for frodig vegetasjon og mye jordbruksland. Dette ses særlig på vestsiden av lsk.omr. 23-T1-01 mellom <i>Aksnes</i> og <i>Kvamsøy</i> . På <i>Folgefonna</i> vestside finnes også tilsvarende løsmasser, men da gjerne i tynnere dekker, og i atskillig mer mosaikk med bart fjell dess høyere opp i fjordsida man er. Mellom <i>Alsåker</i> og fram til omr.grensa mot <i>Sørfjorden</i> finnes også betydelige mengder med dels mektige morenedekker, noe som her har lagt grunnlag for dagens langsmale jordbruksgrender ned mot fjorden. Mest karrig er de næringsfattige granitt- og gneissområdene på nordsiden av lsk.omr. 23-T1-02, hvor jorddekket ofte er tynt eller helt fraværende. Mest iøynefallende av LT'ens småformer er trolig de glattskurte fjellveggene ved <i>Lussand</i> , som her står steilt vel 700 meter opp fra vannflata. Overgangen mellom slike brattvegger danner ofte tydelige formmessige forskjeller i landskapet. Dette ses bl.a. av <i>Folgefonna</i> fjordlier som er mer avrundet enn nordsiden, og som også framstår som mindre dramatiske. Blokkur og skredavsetninger forekommer, men er ikke dominerende. Fjordlinja er mange steder ujevn med både innsunkne viker og utstikkende nes.	**
VANN OG VASSDRAG * vide fjordløpet = LT'ens kjennetegn * enkelte større viker * få vann, mest tjern * få store fossefall, men mange elver	Fjordløpet er landskapstypens mest markante kjennetegn. Her danner en ofte svært vid fjordflate et dominerende gulv i landskapsområdenes overordna landskapsrom. Fjorden varierer fra to til nesten ti kilometers bredde, men hvor fire - seks km er vanligst. Smaltest er LT'en i grensa mot områder i LT-23-T2 <i>Middels brede fjordløp</i> . Middels store viker danner særlig i lsk.omr. 23-T1-02 små lokale landskapsrom (<i>ytre Ålvik, indre Ålvik, Lussand</i> og <i>ytre Alsåker</i>), men disse "løses" gjerne opp når de betraktes fra motsatt fjordside. Tilsvarende viker ses i omr. 23-T1-01 ved <i>Øystese</i> og <i>Herand</i> , mens <i>Nordheimssund</i> er tatt ut som et eget omr. i LT-23-T3 <i>Trange og dyptskårne fjorder</i> . Landskapstypen har få ferskvann, og de fleste ligger som middels små vann eller som mindre tjern og pytter oppe i fjordsidene. Bare unntaksvis preger elver landskapet på lang avstand, men i nedbørsperioder ses flere fosser, særlig i den bratte nordsida i omr. 23-T1-02. De til dels mange bekkene/elvene danner likevel sterke linjeelement lokalt.	***
VEGETASJON * næringsrikt fjell gir frodige lauvskoger * edellauvskoger med rik undervegetasjon * kulturpåvirkta skogstyper i gjengroing * grunnfjell; furuskog * skog som åssilhuett	<i>Samlafjordens</i> kambro-siluroområder er preget av særdeles frodige lauvskogslie. Her fins stort innslag av varmekjære edellauvskogstyper med både artsrike lågurt- og høgstaudetforminger. Lauvskogene er, pga. av opphør av slått, lauring og beite, ofte i en foryngelsesfase med mye og tett underskog. Hagemarksskoger, særlig med bjørk, alm og ask, er mange steder i ferd med å gro igjen, dette gjelder også eldre lauvingslie med gamle styvingstrær. Rundt gårdstun og bolighus ses ofte innplantede kulturtreslag, men også lind og alm er mye brukt til tun- og hagestrær, stedvis også i alléer. Furuskog dominerer de næringsfattige granitt- og gneisbergartene, og der det er noe løsmasser ses en	***

¹ Landskapstypebeskrivelsen er delvis basert på Elgersma, Anne. 2000 (se litt.liste).

² Landskapsområdene er: 23-T1-01 *Ytre Samlafjorden* og 23-T1-02 *Indre Samlafjorden* (begge i *Hardangerfjorden*).

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

og opp mot snaufjell	gras- og lyngrik undervegetasjon. I noen områder mangler nærmest undervegetasjonen. Landskapstypens øvre tregrense avhenger av bergart, løsmasser og solekspnering. I områdene lengst i sør står skogen ofte opp i silhuettlinja, mens i nord blir relieffet høyere og her står skogen opptil ca. 600 m.o.h. Over dette dominerer ulike snaue vegetasjonstyper opp mot himmelbrynet, stedvis i mosaikk med snø- og isdekker.	
JORDBRUKS-MARK * forholdsvis mye jb., men spredt langs fjorden i ulik høyde * småskala grender med ulike kulturminner er vanlig * fruktdyrking u. MG * nedlegging/tilgroing	Med unntak av i de særlig steile fjordsidene har LT'en forholdsvis mye dyrka mark, selv om lokaliseringen må karakteriseres som til dels spredtliggende. Forekomst av næringsrik morene og vitringsjord har lagt grunnlag for at større sammenhengende areal er oppdyrka, og at dyrka marka flere steder strekker seg fra fjorden og opp til ca. 200 m.o.h. LT'en har kun et par hyllegårder med beliggenhet rundt/over 300 m.o.h. Mye av jordbruksmarka er fra middels bratt til bratt. Men her fins og en del halvslake til slake jordbruksgrender hvor middelsstore og driftsmessig godt arronderte jordteiger stedvis gir jordbruket en mellomskalert karakter. De fleste av jordbruksgrendene må likevel karakteriseres som småskala, og ofte med et betydelig innslag av ulike eldre kulturminner som rydningsrøyser, steingjerder, bakkemurer, oppmurte driftsveier m.m. Innslag av små lauvsskogsteiger, hagemarker og åpne beitebakker er vanlig. Gunstige lokaliteter som ligger under marin grense blir ofte brukt til fruktdyrking, noe som stedvis kan særprege hele jordbruksgrenda. Eks. er bygdene <i>Alsåker</i> og <i>Lote</i> i Ullensvang. Mange steder er tungdrevne areal tatt ut av drift, eller har nedsatt drift. I tillegg er en del tidligere dyrka marka på nedlagte og vanskelig tilgjengelige gårder under tilgroing.	**
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * små grender i ofte sam.heng. "belter" * tradisjonelle gårds- miljøer m. ofte godt bevarte kvaliteter * fraflytta hyllegårder * tettsteder, boligfelt * veier langs fjorden * skogsveier & gml. stier oppe i fjordsida	I LT'en ligger særlig bebyggelsen på <i>Folgefonnhalvøya</i> som små grender og bygdelag i et smalt belte langs fjorden. Her er stort innslag av tradisjonell gårdsbebyggelse; våningshus og ulike typer uthus, og få nybygg bryter stilen. Bebyggelsen her har kvaliteter godt utover det regionale gjennomsnittet. Nordsiden av fjorden er mer spredt bebygd, med enkeltgårder, smågrenda <i>ytre Ålvik</i> samt industritettstedet <i>indre Ålvik</i> med bl.a. boligfelt, næringsbygg, fabrikk, kraftstasjon og en godt synlig rørgate. På nordsida av fjorden fins også enkelte veiløse og fraflytta gårder (bl.a. <i>Hjøllo</i> og <i>Fosse</i>) høyt oppe på hyller i den bratte fjordlia. LT'en største tettsted i Hordaland er <i>Øystese</i> med lun beliggenhet i dalmunningen til nedre del av <i>Fitjadalen</i>. På LT'ens sørsida ligger gårds- grende og tettstedsbebyggelse nærmest sammenhengende fra <i>Åksneset</i> i sør til innløpet av <i>Fykkesund</i> i nord. Selv om sørsida av LT'en og har en større innblanding av nyere bebyggelse og bolighus, er det likevel mange intakte gårdsmiljø igjen. Særlig der det også fortsatt er god jordbrukshevd. Hovedveier går på begge sider av fjorden, som oftest ganske lavt ned mot sjøen. Unntak her er mellom bergkollen <i>Samlen</i> og den øvrige fjordsida, hvor veien slynger seg både opp og ned fra et vel 200 meter høyt skar. LT'en har også en del moderne skogsbilveier, i tillegg til mange gamle stier og tråkk, som fører høyt opp i fjordsida og som ved ferdsel raskt gir storslagne utsyn.	**
LANDSKAPSKARAKTER * LT'en noe atypisk for lsk.region 23 * stedvis mildt preg; bredt fjordløp, slakere, lavere former * brattvegger & fjerne høye lavfjellstopper * motsatt side; liten blikkfangeffekt * vær påvirk. opplev. * lauvskog, jordbruk (frukt) + bebyggelse gir LT'en særpreg * små bruk i "fare"	I denne LT'en kan det hevdes at landskapskarakteren ikke er helt typisk for landskapsregion 23, men mer at den danner en overgang mot landskapsregion 22 <i>Vestlandets midtre fjordbygder</i>. Her har stedvis de ulike landskapsområdene et mildere preg ved lavere fjordlier, slakere fjordbremmer i tillegg til at det til tider svært så brede fjordløpet gir en betydelig avstand til motsatt side. I så måte er LT'en forholdsvis lik LT-22-T1. Likevel finnes det nok formelementer i denne LT'en til å trekke den inn i region 23, bl.a. de visuelt mer dramatiske og høyreiste brattveggene nord i LT'en + særlig nordre del av <i>Folgefonnhalvøyas</i> høyreiste og lavfjellssnaue horisontlinje. Det brede fjordløpet bidrar her til at både bebyggelse og jordbruksarealer ikke får samme betydning som blikkfang når de betraktes fra motsatt side, som i LT'er med smalere fjordløp. Været er også av stor betydning i denne LT'en når det gjelder opplevelsen av motstående fjordsider. På varme solrike sommerdager vil de f.eks. gjerne framstå som en mer sammensmeltet blådisig og fjern landside, mens tåke, regn og snødrev til tider helt kan "viske" ut motstående side. LT'ens stedvis milde landskapskarakter skapes av til dels lavere/slakere landformer, hvor særlig skogen bidrar til å visuelt jevne ut formene. Varmekjær lauvskog preger mange grender, og her er rikere vegetasjonstyper rundt både jordbrukslandskap og i skog. Bygningsmassen har mange steder høye kvaliteter og det er og denne som sammen med jordbruk sterkest særpreger LT'en. Her fins også noe av regionens flotteste fruktdyrkingsområder (med bygningsmiljøene). Gunstige naturlige forutsetninger gir et aktivt, og de fleste steder livskraftig jordbruk, men her er også mye tungdrevne arealer og små gårder som står i fare for å bli nedlagt. En slik utvikling vil kunne medføre store konsekvenser for de visuelle kvalitetene i denne LT'en.	

På varme sommerdager ses de motsatte fjordsidene ofte som fjerne, høyreiste og blådisige landsider, og hvor ulike arealbruksformer og kulturmiljøer sjeldent stikker seg iøynefallende ut fra øvrige. Her fins svært sjeldent små former langs land og som dermed kan gi variasjon til den vidåpne fjordflata. Den fortsatt beitede *Ross-holmen* i Kvam herad, er derimot et unntak der den ligger i kant av fjordavsnittet *Ytre Samlen*.

Ved *Børve* stikker et stort nes ut i *Samlaffjorden*, og danner her en frodiggrønn og godt oppdyrka landside. Her kryper de til dels sammenhengende jordbruksarealene høyt oppetter fjordsidene, noe som ellers ikke er vanlig. Mye næringsrikt jordsmonn og noe slakere lier gjør at innslaget av dyrka mark gir sterkere inntrykk i dette fjordavsnittet enn mange andre steder ellers i LT'en.

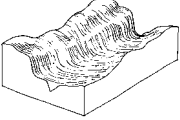

Flere av LT'ens områder hører med til kjerneområdene for særlig cruiseskipsturismen som vokste fram i Norge fra ca. 1870 årene. Dramatiske fjorder, godt innlandsklima, unik bosetting og karrige livsvilkår i kontrast til flotte turisthotell var blant hovedelementene som tiltrakk turistene. Fra: *Eidfjord*, Eidfjord kom.

I tillegg til de mer iøynefallende jordbruksområdene nede langs fjordløpet, har LT'en også flere andre unike kulturmiljøer, bl.a. høytliggende hyllegårder og gamle heimestøler. Felles for begge de to nevnte miljøene er at de ligger vanskelig tilgjengelige, og som oftest mangler de tilkomstvei. Som kulturmiljøer representerer de likevel en ekstraordinær landskapsressurs, men som det har vært vanskelig å foredle. Bilde fra *Gjertveit* i Ullensvang kom.; en av de aller siste bebodde og fortsatte aktive hyllegårdene langs *Sørfjorden*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	LANDSKAPSTYPE LT-23-T2 Middels brede fjordløp - i landskapsregion 23 Indre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 4 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * dyptskårne fjorder * middels brede løp * vidde/paleiske form * steil brattkant vanlig * grunnfjellsbergarter	Landskapstypen preges av dyptskårne fjordarmer med middels brede fjordløp. De omkringliggende hovedformene som fjordene har "gravd" seg ned i domineres av gamle paleiske fjellformer, med unntak av østsiden av <i>Sørffjorden</i> hvor små- og storkuperte vidder danner overgang mot <i>Hardangervidda</i> . Samtlige av disse hovedformene ender i en høy- og steil brattkant som danner markante vegger i fjordenes overordnede landskapsrom. Langs <i>Sørffjorden</i> fins imidlertid også høye fjordsider med et noe slakere preg. Oppe i de steile fjordsidene er det sjelden plass til mer enn et fåtall botner og hyl-ler. Noe mer moderat er fjordløpene videre innover mot <i>Eidfjord</i> og <i>Osafjorden</i> , selv om det også her fins svært steile sider. LT'ens berggrunn består av en kompleks struktur av grunnfjellsbergarter, bl.a. kvartsitter og omdanna basalter. Innerst i fjordbunnen ved <i>Eidfjord</i> ses granitter i form av store, snaue bergvegger.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * varierte løsmasser * vekslinger vertikalt og horisontalt * morenejord, særlig i deler av <i>Sørffjorden</i> * skredmateriale med strand- & fjordavsetn. * nakne fjellsider, flåg * rasskar og gjel gir stedvis skyggelagte furer i liene	LT'ens løsmassedekke varierer, både innover i de enkelte fjordarmene, men mest med ulike forekomst og mektighet i ulike høydelag. Lsk.omr. 23-T2-01 preges i stor grad av til dels tykke morenelag, særlig i Ullensvang kom., men også spredt i 23-T2-02 og 23-T2-03. Vel så utbredt flere steder er også et sammenhengende dekke av skredmateriale, og som kan ses både spredt langs, og i vekslende høyder av fjordsida. Marin grense er om lag 100 - 130 moh, og ofte vil både strand- og fjordavsetninger av ulik mektighet ligge over eldre avsetninger. Ved utløpet av større elver, særlig i mer markante fjordbotner, finnes større elve- og breelvavsetninger, bl.a. ved <i>Odda</i> , <i>Nordnes</i> , <i>Eidfjord</i> og <i>Osa</i> . I de høyreliggende deler av fjordsidene ses til dels mye bart fjell, men som oftest dekt med et tynt og til dels usammenhengende dekke av enten morene, skredmateriale eller forvittringsjord. Særlig nord i LT'en er høye nakne stup i fjellsidene, samt skredbaner, framtreddende element i fjordlandskapet. Som følge av berggrunnens forkastningene danner en flikete bergstruktur stedvis kvasse småformer. V-forma rasskar eller dypere elvegjel ses stedvis som dype skyggelagte furer i de snaue liene. Særlig granitter og gneisbergarter kan danne nakne bergflater, evt. høye glattskurte brattvegger i landskapet. Blokkur og skredavsetninger forekommer, men er likevel ikke veldig framtreddende i landskapet.	**/**
FJORD OG VASSDRAG * mid. brede fjordløp * 1-2 km bredde * rettlinjede fjorder, gir lange siktstrek * mange elver/bekker * fosser og stryk * ikke stillest.vann	Fjordløpenes middels brede vannspeil er, sammen med de omkringliggende høyreste fjordsidene, LT'ens samlende landskapselement. Avstanden tvers over fjorden varierer fra i underkant av 1 til vel 2 km. Det gjør at f.eks. hus og innmark på motsatt side framstår som halvfjerne blikkfang, og hvor det helst er hovedstrukturer mer enn enkeltele-menter som preger landskapsbildet. Fjordløpene er til dels svært rettlinjert, noe som ofte gir lange siktstrekninger langs fjorden. Flere store vassdrag renner ut i LT'ens fjorder, og noen elver er svært vannrike. Fordi mye av fallet i region 23's elver ligger i vassdragenes nedre del, har LT'en en rekke små og store smeltevannsbekker og elver – stedvis med imponerende fossefall og stryk. I dalmunninger og inne i fjordbotnene har de fleste av hovedelvene "rast" fra seg i bakenforliggende hoved- eller sidedaler (andre LT'er), og her kan stedvis finnes kortere strekninger der elva renner i mer rolige løp. Flere av vassdragene er regulert, og enkelte fosser er derfor tørrlagt det meste av året. Pga de steile fjordsidene mangler LT'en stillestående vannforekomster, tjern og pytter.	***
VEGETASJON * skog preger LT'en * edellauvskog * styvingstrær / lauvingslier i gjengroing * bjørkeskog og furuskog dominerer * tidl. hamnehager og j.b.arealer i tilgroing * stedvis omfattende granplantinger langs eiendomsgrenser	Ulike typer bar-, blandings- og lauvskog preger LT'en, og danner ramme rundt tun og bebyggelse samt overgang mot både fjordflate og snaufjell. LT'en har et betydelig innslag av varmekrevende vegetasjon og de fleste norske edellauvtrær finnes her, også eik. Eik er likevel trolig mest å betrakte som et kulturinnslag da den stort sett ses i eller rundt tun og innmark. Forekomst av varmekjær lauvskog er likevel knyttet til gunstige næringsforhold i jorda, og av den grunn er det mindre forekomst i LO 23-T2-03 <i>Eidfjorden</i> sammenlignet med f.eks. enkelte områder i 23-T2-01 <i>Sørffjorden</i> . Rester etter gamle styvingsslier, dvs. tidligere kulturskog, ses fortsatt i mange solvendte fjordlier, men de fleste er i gjengroing og overtas av andre treslag. Innover i sidedalene og oppover i høyden dominerer ulike typer bjørkeskog, mens furuskog dominerer på berglendte koller og områder med ellers skrint jorddekke. LT'en har også mindre områder med furuskog på tørrlendte breelvavsetninger. Mange eldre hamnehager er i gjengroing som følge av beiteopphør. I enkelte fjordlier er det plantet en del gran, noe som synes i	***

¹ Lsk.områdene er: 23-T2-01 *Sørffjorden*, 23-T2-02 *Kinsarvikbukta*, 23-T2-03 *Eidfjorden* og 23-T2-04 *Osafjorden*.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

	landskapet gjennom rektangulære strukturer. Granplanting har avtatt de senere åra, men naturlig frøspredning vil føre til at grana i stadig sterkere grad vil påvirke fjordlandskapene, men da mer som naturlige bestand uavhengig av rettlinjede eiendomsstrukturer.	
JORDBRUKS-MARK * dyrka marka et særpreget kjennetegn * fruktdyrking – gir et av Norges mest anerkjente kult.lsk * i nord; mer spredte bruk, grasproduksj. * småskala, brattlendt eldre kulturminner	Selv om jordbruksmark dekker en forholdsvis beskjeden andel av de fire lsk.områdenes totale areal, utgjør likevel dyrka marka noe av LT'ens mest særpregede kjennetegn. Her finnes nemlig noen av landets viktigste kjerneområder for fruktdyrking, og som i kombinasjon med de storformede fjordlandskapene danner noen av Norges mest internasjonalt anerkjente kulturlandskaper. Mest konsentrert er områdene i <i>Sørffjorden</i> t.o.m. utløpet av <i>Eidfjorden</i> og <i>Ulvik</i>, og fruktdyrkingen foregår her i et avgrenset belte ned mot fjorden. Fra Bu og videre innover både <i>Osa</i> og <i>Eidfjorden</i> setter de steile fjordsidene de fleste steder en effektiv stopp for jordbruk, og de fåtallige grendene/enkeltgårdene som finnes her driver i hovedsak med grasfôrproduksjon. Det samme gjelder for de høyereliggende gårdene, dvs over marin grense, i <i>Sørffjorden</i>. Mange innmarksarealer har fortsatt eldre kulturminner etter tidligere rydningsarbeid og driftsformer, men her er også mye rydningsstein brukt som fyllmateriale for å utvide/flate ut jordbruksarealene. Likevel er arealene ofte småskalert og brattlendt. Stedvis fins også et stort innslag av gamle lauvingstrær. LT'ens jordbruksområder har, i kombinasjon med mye intakt tradisjonell bebyggelse, kvaliteter over det regionale gjennomsnittet.	*/***
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * bebyggelse helst i nedre fjordsidedeler * enkelte hyllegårder * Sørffjorden; typisk linjestruktur og rekkebebyggelse * visuelle blikkfang * ellers; spredt * hovedveier langs fjorden, også veiløst * noen skogsbilveier	Bebyggelsen ligger i hovedsak i de nedre deler av fjordsidene, men her fins også flere eldre høytliggende hyllegårder. De fleste av sistnevnte er imidlertid gått ut av drift og fraflyttet. Lsk.omr. <i>23-T2-01 Sørffjorden</i> er noe atypisk for LT'en ved at man her ofte ser lange, sammenhengende bebygde områder med tydelig linjestruktur. Til tross for et middels bredt fjordløp er disse bygningsmiljøene godt synlig fra tvers over fjorden, og fortøner seg stedvis som en rekkebosetting der både gårdstun og bolighus kan ligge tett ved siden av hverandre langs hovedveien. Stedvis ligger og bebyggelsen i to "etasjer", men da gjerne med lokalisering av tuna langsetter den gamle øvre bygdeveien. I de øvrige lsk.områdene er bebyggelsen mer konsentrert i spredte grender eller større tettsteder, bl.a. <i>Kinsarvik</i>, <i>Eidfjord</i> og <i>Osa</i> som samtlige ligger ved en større dalmunning. Eldre gårdsbebyggelse er vanlig, og sveitserstil er utbredt. LT'en har og en del intakte eldre bygningsmiljø sammenlignet med resten av regionen. Mest kjent er <i>Agatunet</i>, et av vestlandets best bevarte klyngetun. Andelen av nyere bebyggelse er stedvis stort, men ikke alltid like heldig tilpasset eldre bygningsmasse. Særlig kan ulike typer næringsbygg bryte sterkt med tradisjonelle bygningsmiljøer. De fleste steder går det hovedveier lavt nede langs fjorden, men langs <i>Eidfjorden</i> og <i>Osa</i> kun på den ene siden. Særlig langs <i>Osa</i> ligger fortsatt flere gårder veiløst til. I <i>Sørffjorden</i> ligger enkelte skogsbilveier godt synlige i de bratte fjordsidene.	-/***
LANDSKAPSKARAKTER * variasjoner innen særlig småformer gir lokalt særpreg * mer dramatiske i f.eks <i>Eidfjorden</i> enn i <i>Sørffjorden</i> * fruktbygger med utsyn mot fjell & bre * skogen rammer inn kulturmiljøer + overgang mot fjord / fjell * helhet; forvaltes ved balanse mell. natur og kulturpåvirkning * verdens mest attraktive reiselivsmål	Variasjonen innenfor særlig LT'ens småformer bidrar til å gi de ulike lsk.omr. ulike særpreg. Særlig langs <i>Eidfjorden</i>, hvor mektige løsmasser er mer fraværende og der blankskurte, bratte fjellvegger i større grad enn andre steder preger selve fjordløpet, vil mange oppleve at fjordlandskapet er mer dramatisk enn f.eks. <i>Sørffjordens</i> atskillig mildere fruktbygger. Men selv sistnevnte har stedvis høy inntrykkstyrke, særlig der man har utsyn mot en barskere bre- og fjellnatur opp mot himmelranden. Likevel har de ulike områdene flere felles kjennetegn. De middels brede fjordløpene, de høye fjordsidene og skogens funksjon som både "påkleder" av landformer og som ramme rundt bebyggelse og innmark, binder LT'en sammen. Naturgrunnlaget gir altså LT'en både variasjon og gjenkjennbare fellestrekk, men det samme gjør også kulturpåvirkningen. Vestlandets fjordlandskaper er nylig kåret som et av verdens mest attraktive reiselivsmål <i>fordi</i> de, i motsetning til andre fjorder i verden, er bebygd og bosatt. I den sammenheng er det få så dyptskårne og "innenlandske" fjord-LT'er som har en så sterk balanse mellom dramatiske fjordlandskap og bosetting som denne, og da særlig med <i>Sørffjorden</i> som fremste representant. Med hovedveier på begge fjordsider, ser man i sistnevnte lett over til frodige jordbruksgrender i skarp kontrast til en bregrønn fjord og snaufjell med snøfonner og isbreer. Helheten i landskapene skapes av det middels brede fjordløpet, forsterkes av fjordtrauets høye vegger og skjerpes ved blikkfanget som særlig bebyggelse, tun og åpen innmark skaper. For å bevare disse kvalitetene kreves et aktivt tradisjonelt jordbruk med livskraftige bygder. Granplanting, skogsbilveier og oppretting av mer "klyngevis" boligfelt er eks. som ofte bryter med tradisjonell arealbruk. Utfordringen er derfor å innpasses dette slik at de ikke stilmessig eller visuelt bryter med allerede etablerte kulturmiljøer. Dette har imidlertid skjedd flere steder. På sikt vil også gjengroing kunne redusere områdenes kvaliteter, og er trolig LT'ens største utfordring.	

Langs Sør fjorden finnes flere jordbruksgrønder som lenge har spilt en betydelig rolle i norsk reiseliv. Fjordlandskapet kombinert med mildt sommerklima, frukt dyrking og pittoreske bygningsmiljøer ble ansett som unike kvaliteter for Hardanger. Fra Lofthus i Ullensvang kom, ca. 1930 (?) Foto: Normann (fra postkort).

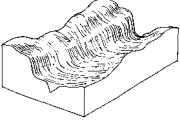

Samme motiv vel 70 år seinere. Fjordlandskapet og de fysiske betingelsene for menneskelig utfoldelse er de samme, men moderne driftsformer har rasjonalisert frukt dyrkingen slik at de enkelte frukttrærne ikke lenger spiller samme framtrødende rolle i det visuelle landskapsbildet. Likevel er dagens frukt dyrking fortsatt en særdeles positiv landskapsfaktor. Utbygging har derimot typisk nok beslaglagt alle ledige arealer langs fjorden. I tillegg er nyere bebyggelse både triviell, identitetsløs og stedvis i direkte brudd med eldre bygningsmiljøer. Med tanke på hva LT'ens områder egentlig representerer av internasjonale kvaliteter, så kan det neppe hevdes at tettstedsutviklingen her er utført med formål om å viderefordre denne unike ressursen.

Smale løp omkranset av til dels høye fjordsider særpreger landskapstypen. Typisk er at jordbruket ofte ligger spredt på halvslake fjordbremmer (t.v.), i utløp av sidedaler (t.h.) eller som mer brattlendte ligårder. Veiene går ofte tett ned mot fjorden, og hvor det er godt utsyn til motsatt side. Fra *Granvinsfjorden*, Granvin kom.

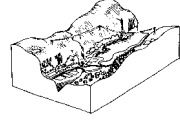

Ulvikpollen mot *Eidfjorden*. Turisme gjennom cruiseskiptrafikk har i vel 130 år vært en vesentlig del av LT'ens næringsgrunnlag. Salgsvareren er et storstilt fjordlandskap, og hvor særlig de trange fjordløpene gir en fortettet og intim atmosfære. Dyrka mark og bosettingen langs fjordsidene oppleves særlig fra båtene, og statusen til både bygningsmasse og arealbruk vil i denne LT'en være av betydning for kvaliteten på hele regionens reiselivsprodukt. En uheldig arealbruksutvikling her vil altså kunne påvirke hele fjordproduktet.

	LANDSKAPSTYPE LT-23-T3 Trange og dyptskårne fjordarmer - i landskapsregion 23 Indre bygder på Vestlandet - landskapstypen består i Hordaland av 5 landskapsområder ¹	BE- TYD- NING ***
LANDSKAPETS HOVEDFORM * kjennetegn; trange dyptskårne fjorder * ulike landformer gir ulik inntrykkstyrke * store åser ofte noe slakere, ”mildere” * steile fjordsider * V-forma sidedaler, ”brudd” i fjordsidene	Det mest karakteriske og samlende landskapstrekket i LT'en er trange og langsmale fjordløp omgitt av høye fjordsider. Men fordi landskapsområdene ligger spredt fra ytre til indre deler av landskapsregionen veksler også hovedformene i både relieff og inntrykkstyrke. I lsk.omr. 23-T3-01 <i>Nordheimssund</i> danner større åser og storkupert hei de middels bratte sidene rundt sundet, mens det langsmale 23-T3-02 <i>Fykkesund</i> omkranses av steile fjordsider fra stordermer som store åser, storkupert hei og lengst inn også paleiske fjellformer. Tilsvarende ses også i 23-T3-04 <i>Ulvikpollen</i>, men her gir slakere åssider området et noe mildere preg. I 23-T3-03 <i>Granvinsfjorden</i> og 23-T3-05 <i>Simadalsfjorden</i> er terrenget igjen noe villere, stedvis med særlig steile fjordsider. I 23-T3-04 <i>Ulvikpollen</i> og deler av 23-T3-03 <i>Granvinsfjorden</i> er nedre del av fjordprofilen noe mer avrunda pga. forekomst av den myke bergarten fyllitt. Karakteristisk for disse traktene er skyvedekker som med sine bratte forkanter ruver høyt over bygdene. I tilknytning til de smale fjordarmene ses stedvis korte, V-forma sidedaler som gjerne fører opp til en hengende og U-forma dalgang i 7-800 meters høyde. Slike sidedaler danner såkalte ”brudd” i fjordsidene, og åpner opp for innsyn til bakenforliggende dalsider og evt. fjelltopper.	***
LANDSKAPETS SMÅFORMER * løsmasser varierer * forvittringsmateriale nederst mot fjorden * og en del skredmatr. * bart fjell og nakne flåg stedvis særpreg * vifter, ur, skredbane * blokker på jb. areal * renner i fjordsidene	Løsmassenes forekomst og mektighet varierer. Ned mot fjorden dominerer forvittringsmateriale, ofte iblandet marine strand- og fjordavsetninger. Særlig rundt <i>Nordheimssund</i>, hvor berggrunnen også er næringsrik, er forvittringsmaterialet godt oppdyrka. Området innerst i <i>Ulvikpollen</i> skiller seg også ut, da det her er atskillig mer morenejord enn ellers i LT'en. I en del områder finnes også større strekninger med skredmateriale, bl.a. innerst på vestsida i <i>Fykkesund</i>, innerst i <i>Granvinsfjorden</i>, framre vestre side av <i>Ulvikpollen</i> og mer spredt inne i <i>Simadalsfjorden</i>. Lenger opp i fjordsidene blir løsmassedekket tynnere, mindre sammenhengende, og innslaget av bart fjell øker med høyden over havet. Stupbratte fjellsider med blankskurte flåg og bergflater er enkelte steder karakteristisk, og slike bergvegger kan danne ruvende blikkfang. Innunder nakne stup og flåg ses også ofte rasvifter eller grov ur, stedvis også enkelte vegetasjonsløse rasbaner pga små årvisse snøskred. Fra fjellfoten og spredt nede i dalbunnen ses ofte større blokkstein, som særlig i åpne beiter eller enger kan være et sæpreg. Elve- og breelvavsetninger fins gjerne i sidedalenes dalmunninger, og kan ofte ses som rygger eller terrasseringer i landskapet. Stedvis kan lienes elve- og bekkeløp gå i trange juv eller gjel, og danner da karakteristiske renner i fjordsidene.	***
FJORD OG VASSDRAG * langsmale fjordløp * 200–1000 m. bredde * smalner mot fj.botn * atypisk; <i>Ulvikpollen</i> * bekker, elver, fosser * ikke stillst. vann	Fjordløpenes langsmale vannspeil er, sammen med omkransende høyreiste fjordsider, LT'ens samlende landskapskomponenter. Bredden på fjorden varierer fra noen få hundre meter til vel en kilometer, noe som gjør at hus og innmark på motsatt side ofte framstår som blikkfang langssetter fjorden. Typisk er også at fjordarmene smalner av mot fjordbotnen. I lsk.omr. 23-T3-02 <i>Fykkesund</i> smalner fjorden av på midten, og danner det smalere <i>Mjåsundet</i>. I lsk.omr. 23-T3-04 vider fjordarmen seg ut inne i selve fjordbotnen og danner den noe atypiske <i>Ulvikpollen</i>. Enkelte av LT'ens fjordarmer har et noe kronglete løp, noe som gjør at siktstrekningen framover stedvis kan bli noe kort. LT'ens dyptskårne fjordarmer mangler for øvrig små våger, noe som er vanlig i fjordene nær kysten. Fra ofte stupbratte fjordsider renner en mengde smeltevannsbekker og elver, og særlig i nedbørsrike perioder er hvite fossefall vanlig å se og høre oppe i fjordsidene. LT'en mangler ellers stillestående ferskvann som småvann og tjern.	***
VEGETASJON * tett og frodig skogbilde gir særpreg * ulike lauvskogstyper * bjørkeskog vanligst * edellauvskogstyper * gamle styvingstrær * einerbakker * rask gjengroing + endel granplantinger	Frodige skogslier gir LT'en særpreg, og står ofte sammen med dyrka marka i kontrast til fjernere utsyn med snau fjell og snøflekker. Skogsliene blir også ofte brutt av flåg, skreinter, stup ol., og som stedvis skaper et mosaikkartet bilde i de bratte liene. Ulike typer lauvskog dominerer, men særlig er bjørkeskog utbredt. De kler ofte både sol- og skyggevendte fjordsider, slake fjellsider, hyller og omkranser bergskorter, rasvifter og bekkeløp og revner. Også varmekjær edellauvskog er vanlig, særlig på lune og lysrike fjordsidepartier, innunder nakne solvendte fjellflater og ikke minst rundt jordbruksmark. Innslag av tidligere styva lauvskog er stedvis fortsatt ganske stort. Særlig ask, alm og lind. Einerbakker er forholdsvis vanlig i beitemarka. Gunstig lokalklima og godt jordsmonn gjør at jordbruksarealer ute av drift gror veldig fort igjen med busk og	***

¹ Landskapsområdene er: 23-T3-01 Nordheimssund, 23-T3-02 Fykkesund, 23-T3-03 Granvinsfjorden, 23-T3-04 Ulvikpollen og 23-T3-05 Simadalsfjorden.

Landskapstyper ved kyst og fjord i Hordaland

* furu på skrinne jord	lauvtreoppslag. En del marginale j.b. areal er plantet til med gran. Furu utgjør LT'ens andre dominerende skogtype, og ses helst på skrinne koller eller i fjordsidepartier med skrint og ofte usammenhengende jorddekke. Ofte ser man også krokete furutrær i horisontlinja, men furuskog er også vanlig på grusavsetninger nede i sidedalenes dalbunner. Småflater med lyng og sigevannspåvirkte myrstrenger er vanlig i mosaikk med, eller i kant av nakne bergflater.	
JORDBRUKS-MARK * større j.b.greider og areal i dalbunn i botner/sidedaler * spredte brem-, li- og hyllegårder langs fjorden = et særpreget * smalt løp viser bruk som på "tegnebrett" * varierer i høyden, men mest nede v. fj. * støler opp mot fjellet * hageskog/styvingstr. * gjengr. av marg.jord	Som følge av de dyptskårne fjordsidene og de smale fjordløpene ligger LT'ens dyrka mark ofte brattlendt til, eller på langsmale hyller oppe i fjordsidene. Unntak er i jordbruksgreider på flater inne i fjordbotner eller i utløp av sidedaler ned til fjorden. Slike greider har også en del dyrka mark nede i dalbunnen. Eks på sistnevnte er <i>Botnen</i> (23-T3-02), <i>Folkedal</i> og <i>Granvin</i> (23-T3-03), ved <i>Ulvik</i> (23-T3-04) og i <i>Simadalen</i> (23-T3-05). Her ligger dyrka marka også nede i dalbunnen, ofte i langsmale teiger langs elva, stedvis i ulike terrasserte nivåer. Samtlige nevnte jordbruksgreider har stor landskapsmessig betydning. Det er likevel trolig berettiget å hevde at det er de fjordside beliggende gårdene som i størst grad særpreger LT'en. Dette fordi de steile fjordsidene og det smale fjordløpet her gjør at gårdene ofte ligger visuelt synlige som på "tegnebrett" når de betraktes fra motsatt fjordside. Mange av disse gårdene ligger einbølt til eller i smågreider, men gjerne med en vis avstand fram til neste grend/gård. Beliggenheten i fjordsidene varierer også, fra bremgårder helt nede ved fjorden til li- og hyllegårder opptil 100-300 m.o.h. Flere gamle og høytliggende hyllegårder mangler vei, er nedlagt og fraflytta. Enda høyere opp i lia fins flere steder fortsatt gamle heimestøler, men de aller fleste er for lengst gått ut av drift. Grasproduksjon dominerer, mens fruktdyrking stedvis særpreger enkelte greider. Beitebakker er vanlig, særlig overfor dyrka marka, stedvis med einerbakker. Her fins også ofte frodige hagemarkskoger, samt enkelte lauvskogslier med eldre lauvvingstrær. Gjengroing av marginal jord er et problem.	
BEBYGGELSE OG TEKNISKE-ANLEGG * spredt bebyggelse * gårdsbebygg dom. * tun i fjordsidene er naturlige blikkfang * større greider/tettsteder på elvesletter * <i>Nordheimsund/Ulvik</i> * veiløse gårder * verdifulle kult.milj. * mange kulturminner	Bebyggelsen ligger generelt sett spredt i LT'en, og her fins fortsatt fjordstrekninger med et forholdsvis urørt preg. Hovedveier og ledningsspenner er vesentlige linjeelement, og som i vekslende grad kan prege fjordlandskapet. Det meste av bebyggelsen er knyttet til landbruk, men her er også sjøtilknyttede anlegg som naust, båtslep og mindre båt-havner. Uavhengig en beliggenhet i halvslake eller mer bratte fjordsider er bebyggelsen pga. de smale fjordløpene gjerne godt synlig på avstand. Det gjør at særlig gårdstun er visuelle blikkfang, særlig der de ligger enslig til eller i smågreider omkranset av frodige skogslier, eller mer åpent i innmark ned mot sjøen. På elveslettene i sidedaler/fjordbotner ligger helst LT'ens større og gjerne fortettede jordbruksgreider. Små boligfelt og utparsellerte tomter gir stedvis slike jordbruksgreider preg av mindre tettsteder. De største, og nasjonalt mer kjente tettstedene er <i>Nordheimsund</i> og <i>Ulvik</i>. Begge disse har også ulike typer småindustri, nærings- og servicebygg, offentlige institusjoner og boligfelt. Veinettet er godt utbygd, men her er fortsatt enkelte veiløse gårdsbruk/greider, bl.a. <i>Botnen</i> innerst i <i>Fyksesund</i>. Her er ellers mange intakte kulturmiljøer med verdifulle historiske kvaliteter, bl.a. hyllegårder i fortsatt drift, eldre husmanns- og/eller strandsitterplasser, heimestøler og gamle ferdsselsveier. I tillegg har gårdenes innmark ofte mange kulturminner etter tidligere nybrottsarbeid/arealbruk, bl.a. rydningsrøys, steingjerder, bakkemurer, oppmurte driftsveier i tillegg til uthus som vårflo, løer, etc.	**/**
LANDSKAPSKARAKTER * trange løp binder LT'en sammen * intime, tette lsk.rom * skog gir ramme til tun/innmark som ses som på tegnebrett * tilgroing en trussel * reg. & nasj. kult.lsk	De trange fjordløpene binder LT'en sammen og gir områdene en gjenkjennbar karakter. Likevel er det til dels store forskjeller på LT'ens fem områder i Hordaland, hvor særlig landskapenes hovedform gir områdene ulikt særpreget. Ved <i>Nordheimsund</i> og innerst i <i>Ulvikpollen</i> gir slakere landformer, mindre relieff og mer oppdyrka jordbruksarealer et noe mildere preg enn de tre øvrige landskapsområdene. Trange løp og høye fjordsider gir områdene en sterk romlig intimitet, særlig pga av den korte strekningen over til motsatt side. Ulike skogtypers vegetasjonsstrukturer blir f.eks. mer iøynefallende her enn i LT'er med bredere fjordløp og hvor skogen på motsatt side mer framstår som en fjern og blådiset landside. Skogen, særlig lauvskogstyper, gir også innmark og gårdstun en frodig innramming. Og fordi gårdene helst ligger i hellende terreng, blir de også godt synlig fra motsatt side, med innsyn til både innmark og tun. Godt synlig er imidlertid også stripeforma plantefelt og mindre stedstilpassede bygninger. LT'en har også mange særegne kulturmiljøer som ligger mer "bortgjemt" eller vanskelig tilgjengelig i terrenget, men en del av dem er likevel godt bevart. Nedlegging av marginaljord med påfølgende tilgroing er mange steder en betydelig trussel mot kulturlandskaper som ofte har betydelige regionale- og nasjonale kvaliteter.	

Et postkortmotiv som forsvant. *Fyksesund bru* i Kvam herad, var Norges største hengebru ved åpningen i 1938. I lia bak ses brattlendte fjordligårder med bl.a. høy på hesjer. På det åpne jordbruksarealet i forgrunnen ses bl.a. en nyslått eng, faste trohesjer, samt toppen av nylig styvede asketrær. Foto: Mittet ca. 1940 (fra postkort).

Fyksesund bru, 2003. Redusert utsyn mot bru pga gradvis tilgroing av engstykke, samt opphør av lauving. Også i fjordlia bak har det skjedd en del gjengroing, bl.a. granplantinger på tidligere bratte eng- og beiteareal. Gjengroing av brattlendt marginaljord er i dag den største trusselen mot LT'ens samlede landskapskvaliteter.

Kap 4. Litteratur og kart brukt som bakgrunns litteratur

Alm, Paul. 1944.

"*Dette er norskekysten. Spredte trekk fra livet mellom holmer og skjær.*" Arne Gimnes Forlag, Oslo. 169 s.

Beskow, Arne. 1984.

"*Norge. Bilder og fakta.*" Den norsk Bokklubb. 261 s.

Brekke, Nils Georg (red.), 1993.

"*Kulturhistorisk vegbok, Hordaland.*" Hordaland Fylkeskommune, Bergen. 477 s.

Dahl, E., Elven, R., Moen, A. & Skogen, A. 1986.

"*Vegetasjonsregionkart over Norge. 1 : 1 500 000.*" Nasjonalatlas for Norge. Statens Kartverk.

Elgersma, Anne. 1996.

"*Landskapsregionar i Norge, med underregioninndeling. Målestokk 1: 2 000 000.*" Trykt kart. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås.

Elgersma, Anne. 2000.

"*Skildringar av landskapsunderregionar i Hardanger og delar av Sunnhordaland.*" NIJOS-rapport 8 / 00. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås. 49 s.

Evensberget, Snorre (red.). 1983.

"*Norge vårt land. Bind I - VIII.*" Gyldendal norsk forlag, Oslo.

Forlaget Det Beste. 1982.

"*Langs Norges kyst.*" Forlaget Det Beste A/S, Oslo. 480 s.

Fægri, K., Hartveit G.H. & Nyquist, F.P. (red.) 1981.

"*Fjordheimen. Vestlandets fjorder, folk og samfunn, før og nå.*" Grøndahl & Søn Forlag A/S. 208 s.

Hartvedt, Gunnar Hagen. (red.) 1976.

"*Bygd og by i Norge. Hordaland og Bergen.*" Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. 570 s.

Klemsdal, Tormod & Sjulsen, O.E. 1992.

"*Landformer. M 1: 1 000 000.*" Nasjonalatlas for Norge. Kart 2.1.2. Statens kartverk.

Klemsdal, Tormod upubl.

"*Landformer i Norge.*" Geografisk institutt, Universitetet i Oslo.

Molaug, Svein. 1994.

"*Vår gamle kystkultur. Bind I og II*" 4. utg. Grøndahl og Dreyers Forlag AS.

Nordiska ministerrådet. 1984.

"*Naturgeografisk regioninndeling av Norden.*" 2. utgave. Nordiska ministerråd. Helsingfors. 289 s. + vedlegg.

Puschmann, Oskar. 2000.

"*Landskapstyper langs Aust-Agder kysten.*" Kart (1: 50000) + NIJOS-rapport 02/01. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås. 55 s. + vedlegg.

Rabben, Jan. 1997.

"Naturen i Sunnhordaland." Jan Rabben Forlag, Stord. 176 s.

Rødland, Kjartan. 1993.

"Vestlandet – sett fra luften." Hjemmets Bokforlag, AS. 159 s.

Ryvarden, Leif & Wold, Bjørn. 1991.

"Norges isbreer." Universitetsforlaget AS. 112 s.

Statens Kartverk

Diverse M-711 kart over Hordaland, M 1: 50 000.

Thoresen, M. K., lien, R., Sønstegaard, E. og Aa, A. R. 1995.

"Hordaland fylke. Kvartærgeologisk kart. M 1: 250 000." Norges geologiske undersøkelser.

Voksø, Per (red.). 1979.

"Norge sett fra luften." Forlaget Det Beste. 384 s.

Welle-Strand, Erling & Berge, Johan. 1988.

"De tusen fossers land." Norrabooks forlag. 160 s.

Landskapstyper langs kyst og fjord i Hordaland: VEDLEGG

L.omr.nr	Navn	Kommune
LANDSKAPSREGION 20 KYSTBYGDENE PÅ VESTLANDET		
<i>Landskapstype LT-20-T1 Åpent hav fra fastland og større øyer</i>		
20 T1 01	Selbjørn	Austevoll
20 T1 02	Stolmen	Austevoll
20 T1 03	Toranger	Austevoll
20 T1 04	Golta	Sund
20 T1 05	Algröna	Fjell
20 T1 06	Toftøyeni	Øygarden
<i>Landskapstype LT-20-T2 Åpent hav fra ytre skjærgård</i>		
20 T2 01	Lyngsøyana	Bømlo
20 T2 02	Nordøyane	Bømlo
20 T2 03	Holsøyane	Bømlo
20 T2 04	Skotningen	Bømlo
20 T2 05	Hiskjo-Slåtterøy	Bømlo
20 T2 06	Jøringen-Eggholmen	Bømlo-Fitjar
20 T2 07	Fugløy-Møkster	Austevoll
20 T2 08	Horgefjorden	Austevoll
20 T2 09	Marstein-Nordøyana	Austevoll, Sund
20 T2 10	Gåsøyana-Løna	Sund, Fjell
20 T2 11	Dyrøyana-Turøyana	Fjell
20 T2 12	Øygarden-Hernar	Øygarden
20 T2 13	Fedje	Fedje
20 T2 14	Innesøyane	Fedje
<i>Landskapstype LT-20-T3 Ytre skjærgård</i>		
20 T3 01	Lyngsøyana	Bømlo
20 T3 02	Espevær, øst	Bømlo
20 T3 03	Nordøyane-Holsøyane	Bømlo
20 T3 04	Nautøya	Bømlo
20 T3 05	Toskosen-Holmsundet	Bømlo
20 T3 06	Hiskjo-Rogøya	Bømlo
20 T3 07	Gisøya	Bømlo
20 T3 08	Selbjørn	Austevoll
20 T3 09	Skoltafjorden - Møkstrafjorden	Austevoll
20 T3 10	Fugløyana-Risøyana	Sund
20 T3 11	Grimsøyana-Lokøyana	Sund, Fjell
20 T3 12	Algrøy-Sollsvika	Fjell
20 T3 13	Turøyana	Fjell
20 T3 14	Ona-Ono	Øygarden
20 T3 15	Kollsøyeni-Rossøyeni	Øygarden
20 T3 16	Geitingen-Nordøyeni	Øygarden
20 T3 17	Fedje	Fedje
20 T3 18	Innesøyane	Fedje
20 T3 19	Børøyeni-Ertenøyane	Askøy
20 T3 20	Bekken-Håpoldo	Askøy
20 T3 21	Villangosen	Radøy
20 T3 22	Austrheim skjærgård	Austrheim
20 T3 23	Grunnosn	Austrheim

Landskapstyper langs kyst og fjord i Hordaland: VEDLEGG

Landskapstype LT-20-T4 Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap		
20 T4 01	Espevær	Bømlo
20 T4 02	Litlahiskjo-Lindøya	Bømlo
20 T4 03	Øklandsosen-Kvernosen	Bømlo
20 T4 04	Innværfjorden-N Stangarvågen	Bømlo
20 T4 05	Fitjarskjærgården	Fitjar
20 T4 06	Horgesundet-Rostøysundet	Austevoll
20 T4 07	Austre Storebøviki	Austevoll
20 T4 08	Navøyosen	Austevoll
20 T4 09	Krosshamnsundet	Austevoll
20 T4 10	Toftosen	Sund
20 T4 11	Bukkarsundet-Hjellstadosen	Sund, Bergen
20 T4 12	Søre Syltosen-Nesosen	Sund, Fjell
20 T4 13	Vindøyosen	Fjell, Øygarden
20 T4 14	Ramsøyini-Kolavågen	Askøy
20 T4 15	Kjerrgardsosen	Askøy
20 T4 16	Fauskangsvågen	Askøy
20 T4 17	Sætreosen	Askøy, Meland
20 T4 18	Syltvågen	Radøy
20 T4 19	Lauvøyini-Straumsosen	Lindås
Landskapstype LT-20-T5 Våg- og smalsundlandskap		
20 T5 01	Nordresund	Sveio
20 T5 02	Mølstrevågen	Sveio
20 T5 03	Vespestadvågen	Bømlo
20 T5 04	Gissøysundet-Grytlefjorden	Bømlo
20 T5 05	Meling-Melingsvågen	Bømlo
20 T5 06	Straumfjorden	Bømlo
20 T5 07	Giljepollen	Bømlo
20 T5 08	Katlavika-Høgableikålen	Bømlo
20 T5 09	Gjøsæterpollen-Avlaupet	Bømlo, Fitjar
20 T5 10	Kassosen-Ylvesøyvågen	Bømlo
20 T5 11	Hellandsfjorden	Fitjar
20 T5 12	Busepollen	Austevoll
20 T5 13	Hummelsundet	Sund
20 T5 14	Førdespollen-Høyandsvika	Sund
20 T5 15	Goltasundet	Sund
20 T5 16	Tælavågen	Sund
20 T5 17	Skogsvågen-Kvalvågen	Sund, Fjell
20 T5 18	Trengereidpollen-Fjellspollen	Fjell
20 T5 19	Skjervika-Kongevika	Fjell
20 T5 20	Vindkjeften-Eidesvågen	Fjell
20 T5 21	Straumsosen	Fjell
20 T5 22	Kårtveitpollen	Fjell
20 T5 23	Fjæreidpollen-Knappavågen	Fjell
20 T5 24	Vindnespollen-Sollsviksundet	Fjell
20 T5 25	Tottosen-Rongesundet	Øygarden
20 T5 26	Rongosen-Blomvågen	Øygarden
20 T5 27	Nautøyosen-Hellesosen	Øygarden
20 T5 28	Kvalsosen-Sundet	Øygarden
20 T5 29	Harkestad	Øygarden
20 T5 30	Straumøysundene-Tjeldstøundet	Øygarden
20 T5 31	Hattesundet-Kvernhusosen	Øygarden
20 T5 32	Hjelnesvågen-Hellesundet	Øygarden
20 T5 33	Davangsvågen-Langøysundet	Askøy
20 T5 34	Fauskangspollen-Hauglandsosen	Askøy

Landskapstyper langs kyst og fjord i Hordaland: VEDLEGG

20 T5 35	Isoen-Roslandspollen	Meland
20 T5 36	Toskevågen-Holen	Radøy
20 T5 37	Toskesundet	Radøy
20 T5 38	Taulsvågen	Radøy
20 T5 39	Grunnesundet-Radsundet	Radøy
20 T5 40	Kvolmosen-Austrevågen	Radøy
20 T5 41	Villangsvågen	Radøy
20 T5 42	Norangsvågen	Radøy
20 T5 43	Njøtesundet	Austrheim
20 T5 44	Fonnesstraumen-Keilesundet	Austrheim, Lindås
20 T5 45	Gjerdvågen	Lindås
20 T5 46	Årâsvågen-Makrellvågen	Austrheim
20 T5 47	Leirvågen	Austrheim, Lindås
Landskapstype LT-20-T6 Småfjord- og storsundlandskap		
20 T6 01	Urangsvågen	Bømlo
20 T6 02	Selsfjorden-Goddosen	Bømlo
20 T6 03	Orrøya-Tranøya	Bømlo, Fitjar
20 T6 04	Hjelmosen	Fitjar
20 T6 05	Heimarkpollen	Austevoll
20 T6 06	Hundvåkosen	Austevoll
20 T6 07	Austrefjorden-Vestrepollen	Sund
20 T6 08	Kobbaleia	Sund, Fjell, Bergen
20 T6 09	Gongstøosen-Ettesundsosen	Fjell
20 T6 10	Senosen	Øygarden
20 T6 11	Herdlefjorden	Askøy-Meland
20 T6 12	Hellosen	Radøy
20 T6 13	Fesøysundet-Lurosen	Radøy, Lindås
20 T6 14	Lurefjorden	Radøy, Lindås, Austrheim
20 T6 15	Hoplandsosen	Radøy, Austrheim
20 T6 16	Mongslaupen-Vikaosen	Austrheim
Landskapstype LT-20-T7 Brede fjordløp og åpne fjordmunninger		
20 T7 01	Bømlafjorden, munning	Bømlo
20 T7 02	Bømlafjorden	Bømlo
20 T7. 03	Geitungosen	Bømlo
20 T7 04	Hiskosen-Ådnanesosen	Bømlo
20 T7 05	Stokksund	Bømlo, Fitjar
20 T7 06	Fitjarvika	Fitjar
20 T7 07	Selbjørnsfjorden	Fitjar, Austevoll
20 T7 08	Korsfjorden, ytre	Austevoll, Sund
20 T7 09	Korsfjorden-Bjørnafjorden	Austevoll, Sund, Bergen, Os
20 T7 10	Raunefjorden	Sund, Bergen
20 T7 11	Hjeltefjorden	Fjell, Øygarden, Askøy
20 T7 12	Hauglandsosen-Hjeltefjorden	Fjell, Askøy
20 T7 13	Fedjeosen-Fedjefjorden	Øygarden, Fedje, Radøy, Austrheim
20 T7 14	Mangersfjorden	Meland, Radøy
20 T7 15	Fensfjorden-Austefjorden	Lindås, Austrheim, Masfjorden
20 T7 16	Fensfjorden	Austrheim, Gulen

LANDSKAPSREGION 21 YTRE FJORDBYGDER PÅ VESTLANDET		
Landskapstype LT-21-T1 Brede fjordløp og fjordmøter		
21 T1 01	Bømlafjorden	Sveio, Bømlo
21 T1 02	Bjoafjorden-Skånevikfjorden	Sveio, Ølen, Stord, Kvinnherad, Etne
21 T1 03	Husnesfjorden-Kvinnheradsfjorden	Stord, Tysnes, Kvinnherad
21 T1 04	Bjørnafjorden	Austevoll, Stord, Tysnes, Os, Bergen, Fusa
21 T1 05	Fusafjorden	Os, Fusa
21 T1 06	Austefjorden	Lindås, Masfjorden
Landskapstype LT-21-T2 Middels brede fjordløp		
21 T2 00	Ølsfjorden	Ølen
21 T2 01	Ålfjorden	Sveio
21 T2 02	Førdespollen	Sveio
21 T2 03	Børøyfjorden	Bømlo
21 T2 04	Spysøysundet-Otterøysundet	Bømlo, Stord
21 T2 05	Sagvågsfjorden-Stokksund	Bømlo, Stord
21 T2 06	Høylandsundet	Kvinnherad
21 T2 07	Eidsvika	Kvinnherad
21 T2 08	Hamarhaugneset-Tittelvika	Tysnes-Kvinnherad
21 T2 09	Langenuen, sør	Stord, Fitjar, Tysnes
21 T2 10	Langenuen, nord	Austevoll, Tysnes
21 T2 11	Søreidvika	Tysnes
21 T2 12	Lygrespollen	Fusa
21 T2 13	Sævereidfjorden	Fusa
21 T2 14	Skeiosen	Os
21 T2 15	Fanafjorden	Bergen
21 T2 16	Grimstadfjorden	Bergen, Fjell
21 T2 17	Byfjorden, midtre	Bergen, Askøy
21 T2 18	Byfjorden, nord	Bergen, Askøy
21 T2 19	Sørfjorden	Bergen, Osterøy
21 T2 20	Herdlefjorden	Askøy, Meland
21 T2 21	Radfjorden	Meland, Lindås
21 T2 22	Osterøyfjorden	Osterøy, Lindås
21 T2 23	Radsundet	Radøy, Lindås
21 T2 24	Seimsfjorden	Lindås
21 T2 25	Hindnesfjorden	Lindås
21 T2 26	Austefjorden-Stallbotnen	Lindås, Masfjorden,
21 T2 27	Sandnesosen	Masfjorden
Landskapstype LT-21-T3 Småfjord- og storsundlandskap		
21 T3 01	Børøysundet-Finnåsvika	Bømlo
21 T3 02	Sundnessundet-Ådnavika	Kvinnherad
21 T3 03	Laukhammarsundet-Skjelljaviksundet	Stord, Tysnes
21 T3 04	Flakkavågen-Ånuglesundet	Tysnes
21 T3 05	Husavågen-Ølvesvika	Kvinnherad
21 T3 06	Lokksundet	Tysnes, Kvinnherad, Fusa
21 T3 07	Sundvor-Vågen	Fusa
21 T3 08	Strøneososen-Lepsøyosen	Os
21 T3 09	Nordåsvatnet	Bergen
21 T3 10	Byfjorden, sør	Fjell, Bergen
21 T3 11	Eidsvågen	Bergen
21 T3 12	Arnavågen	Bergen
21 T3 13	Longevågen	Osterøy
21 T3 14	Krossnessundet-Håøysundet	Meland, Lindås
21 T3 15	Fotlandsvågen	Osterøy

Landskapstyper langs kyst og fjord i Hordaland: VEDLEGG

21 T3 16	Dalafjorden-Vågane	Lindås
21 T3 17	Trælandsvågen-Syslokvågen	Lindås
21 T3 18	Kikallevågen	Lindås, Masfjorden
21 T3 19	Sørekvingovågen	Masfjorden
21 T3 20	Nordrekvingovågen	Masfjorden
21 T3 21	Mjångersvågen	Masfjorden
21 T3 22	Hostelandssundet	Masfjorden
Landskapstype LT-21-T4 Våg- og smalsundlandskap		
21 T4 01	Sørevågen-Storevågen	Sveio
21 T4 02	Rødspollen	Sveio
21 T4 03	Langevågen-Vorlandsvågen	Bømlo
21 T4 04	Tjongspollen	Bømlo
21 T4 05	Trøytarosen-Håvikosen	Bømlo
21 T4 06	Steinvågen	Bømlo
21 T4 07	Dåfjorden	Stord
21 T4 08	Fjellbergsundet	Kvinnherad
21 T4 09	Sunde	Kvinnherad
21 T4 10	Drangsvågen-Søreidsvågen	Tysnes
21 T4 11	Gilsvågen	Austevoll
21 T4 12	Austre Vinnesvågen	Austevoll
21 T4 13	Yttrepollen-Haukanespollen	Austevoll
21 T4 14	Tangålen-Hopesundet	Tysnes
21 T4 15	Austefjorden	Kvinnherad
21 T4 16	Kviturdspollen-Vestrepollen	Bergen
21 T4 17	Solheimsviken-Lungegårdsvatnet	Bergen
21 T4 18	Alverstraumen	Lindås
21 T4 19	Drangevågen-Kleppsvågen	Osterøy
21 T4 20	Rydlandsvågen	Lindås
21 T4 21	Vågen	Lindås
21 T4 22	Fjellangsvågen-Haukåsstraumen	Lindås
21 T4 23	Austrevågen	Masfjorden
21 T4 24	Ervesvågen	Sveio
Landskapstype LT-21-T5 Indre øy-, holme- og skjærgårdslandskap		
21 T5 00	Romsa	Ølen
21 T5 01	Smievolløsen	Tysnes
21 T5 02	Tysnesvika-Gripnesvågen	Tysnes
21 T5 03	Bjørnarøyosen	Os
21 T5 04	Skorpeosen-Nordvika	Os, Bergen
21 T5 05	Haugsdalsosen-Herøyosen	Masfjorden

Landskapstyper langs kyst og fjord i Hordaland: VEDLEGG

LANDSKAPSREGION 22 MIDTRE BYGDER PÅ VESTLANDET		
Landskapstype LT-22 -T1 Brede fjordløp og fjordmøter		
22 T1 01	Kvinnheradsfjorden-Hissfjorden	Kvinnherad, Kvam, Jondal
Landskapstype LT-22-T2 Middels brede fjordløp		
22 T2 01	Etnefjorden	Etne
23 T2 02	Åkrafjorden, sør	Etne, Kvinnherad
22 T2 03	Åkrafjorden, nord	Etne, Kvinnherad
22 T2 04	Matersfjorden	Kvinnherad
22 T2 05	Storsundet	Kvinnherad
22 T2 06	Øynefjorden	Kvinnherad, Kvam
22 T2 07	Maurangsfjorden	Kvinnherad
22 T2 08	Sunddal	Kvinnherad
22 T2 09	Austrepollen	Kvinnherad
22 T2 10	Nordrepollen	Kvinnherad
22 T2 11	Ytre Samlafjorden	Jondal, Kvam
22 T2 12	Eikelandsfjorden	Fusa
22 T2 13	Ådlandsfjorden	Fusa
22 T2 14	Samnangerfjorden, sør	Os, Samnanger, Fusa
22 T2 15	Samnangerfjorden, nord	Samnanger
22 T2 16	Sørfjorden, Osterøy	Osterøy, Bergen, Vaksdal
22 T2 17	Sørfjorden-Veafjorden	Osterøy, Vaksdal
22 T2 18	Osterøyfjorden-Heimvikvågen	Osterøy, Lindås
22 T2 19	Romarheimsfjorden	Lindås, Osterøy
22 T2 20	Masfjorden	Masfjorden
Landskapstype LT-22-T3 Trange og dyptskårne fjordarmer		
22 T3 01	Åkrafjorden-Fjæra	Etne
22 T3 02	Bjørøysundet	Fusa
22 T3 03	Trengereidfjorden	Samnanger
22 T3 04	Samnangerfjorden, midtre	Samnanger
22 T3 05	Hellestraumen-Dalevågen	Vaksdal
22 T3 06	Ytstasundet-Midtsundet	Lindås
22 T3 07	Mofjorden, sør	Modalen, Vaksdal, Lindås
22 T3 08	Bolstadfjorden	Vaksdal, Voss
22 T3 09	Indre Osterøyfjorden-Eidsfjorden	Vaksdal
22 T3 10	Mofjorden, nord	Modalen
22 T3 11	Matresfjorden	Masfjorden
22 T3 12	Hogsværfjorden	Masfjorden
22 T3 13	Grøssvikvågen-Kallestadsund	Lindås, Osterøy, Vaksdal

LANDSKAPSREGION 23 INDRE BYGDER PÅ VESTLANDET		
<i>Landskapstype LT-23-T1 Brede fjordløp og fjordmøter</i>		
23 T1 01	Ytre Samlafjorden	Kvam, Jondal
23 T1 02	Indre Samlafjorden	Ullensvang, Kvam, Granvin
<i>Landskapstype LT-23-T2 Middels brede fjordløp</i>		
23 T2 01	Sørfjorden	Odda, Ullensvang
23 T2 02	Kinsarvikbukta	Ullensvang
23 T2 03	Eidfjorden	Ullensvang, Eidfjord, Ulvik
23 T2 04	Osafjorden	Ulvik
<i>Landskapstype LT-23-T3 Trange og dyptskårne fjordarmer</i>		
23 T3 01	Nordheimssund	Kvam
23 T3 02	Fyksesund	Kvam
23 T3 03	Utnefjorden	Ullensvang
23 T3 04	Granvinsfjorden	Granvin
23 T3 05	Ulvikpollen	Ulvik
23 T3 06	Simadalsfjorden	Eidfjord